

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

КОРНІЄНКО ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 81'373.611=512.161

**АБРЕВІАЦІЯ У СУЧАСНІЙ ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ:
ДЕРИВАЦІЙНИЙ ТА ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

10.02.13 – мови народів Азії, Африки,
аборигенних народів Америки та Австралії

Дисертація

на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук, доцент
Покровська Ірина Леонідівна

КИЇВ – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ АБРЕВІАЦІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ	11
1.1. Поняття “абревіація” і “абревіатура”	11
1.2. Характеристика абревіації як способу словотворення	21
1.3. Історія виникнення, формування та розвитку абревіації в турецькій мові.....	27
1.4. Методика аналізу абревіатур	39
Висновки до першого розділу.....	42
РОЗДІЛ II. СТРУКТУРНІ ТИПИ АБРЕВІАТУР ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	46
2.1. Різновиди класифікацій абревіатур і скорочень	46
2.2. Структурно-типологічна класифікація турецьких абревіатур: ініціальні та комбіновані абревіатури.....	58
2.3. Фонетичні і графічні особливості абревіації в турецькій мові.....	67
2.4. Семантика засвоєння запозичених абревіатур.....	72
Висновки до другого розділу.....	87
РОЗДІЛ III. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АБРЕВІАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ.....	91
3.1. Прагматичні принципи утворення абревіатур	91
3.2. Номінативна та експресивна функції абревіації.....	112
3.3. Особливості функціонування омонімічних абревіатур у сучасній турецькій мові.....	129
3.4. Тенденції використання абревіатур у сучасній турецькій пресі.....	138
Висновки до третього розділу.....	167

ВИСНОВКИ.....	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	178

ВСТУП

Абревіатури як особливі мовні одиниці у багатьох відношеннях залишаються недостатньо дослідженими у лінгвістиці, оскільки досі у науковців виникають суперечливі погляди на їх статус у номінативній системі мови. Одними вченими абревіація сприймається як морфологічний спосіб словотворення, відповідно абревіатури – як самостійні слова. Інші мовознавці вважають явище абревіації проміжним, короткотривалим, не пов'язаним зі словотвірною номінацією. Дослідження скорочених лексичних одиниць ускладнюється й тим, що вони досить різноманітні за своїм складом, часто їх запис зливається з умовними позначками, символами.

Це зумовлює відмінність поглядів та суперечливий підхід до вивчення абревіатур. Розкриття сутності скорочень та принципи їх класифікації багаточисельні й неоднорідні, оскільки не розроблено загальноприйнятого визначення та теорії абревіації. Наукові праці, присвячені питанню абревіатур, не охоплюють його повністю.

У роботах, присвячених проблемі абревіації, розглядаються лише її окремі аспекти. Як правило, проведені дослідження виконані на матеріалі однієї чи двох мов, аналіз абревіатурних процесів обмежений певною сферою, тематичною групою, у якій використовуються абревіатури, або окремим типом дискурсу.

Значна інтенсивність функціонування абревіації у сучасній турецькій мові обумовлена як особливостями сучасного інформаційного процесу, так і новим характером вживання абревіатурних одиниць у різних комунікативних сферах.

Лінгвопрагматика абревіатур – найменш вивчений аспект теорії абревіації. Суб'єктивність суджень про характер прагматичної інформації перешкоджає виробленню суворих критеріїв лінгвістичного аналізу у цій сфері, однак, саме ця сторона абревіації потребує дослідження та опису.

Абревіація постійно перебуває у колі наукових зацікавлень вітчизняних та зарубіжних дослідників (Д. І. Алексєєв, Л. М. Бойченко, В. В. Борисов, Р. Ф. Возна, Є. П. Волошин, Ю. В. Горшунов, Н. Ф. Клименко, О. П. Локота, О. М. Мацько, Р. І. Могилевський, А. М. Нелюба, В. Г. Павлов, Т. Пайлз, М. М. Сегаль, М. Г. Сердюк, А. В. Стахєєва, О. П. Шаповалова, Р. Уельз, О. Есперсен, Ш. Акалин, С. Бал'ємез, Е. Геніш, Х. Їлдиз та інші).

Абревіатура є засобом накопичення інформації та економії часу учасників комунікативного процесу. У скороченій назві слова поєднуються кілька лексем та враховуються їх властивості. Це є підтвердженням того, що абревіатури, у порівнянні зі звичайними словами, є значно об'ємнішими за своїм семантичним значенням. Важливість процесу абревіації зумовлюється легкою доступністю, оперативністю створення абревіатур, їх структурним обґрунтуванням, що зводиться до економічності, інформативної насиченості, лаконічності, семантичної місткості.

Найбільш складним і суперечливим питанням у теорії абревіації є проблема зв'язку звучання і значення скорочень. Основним при цьому залишається твердження про зв'язок абревіатур з явищами дійсності через відповідні повні найменування. На це вказував В. П. Волошин [39, с. 12].

Абревіація є одним з найбільш популярних, динамічно розвинутих, продуктивних способів словотворення сучасної турецької мови. Скорочені одиниці розкривають складний і багатоаспектний характер розвитку мови, тому не дивно, що ведуться пошуки нових шляхів їх лінгвістичного аналізу. На сучасному етапі розвитку вони характеризуються як поліфункціональні одиниці, сфера дії яких не обмежується компресією інформації та пов'язана з емоційним впливом, вираженням відношення та оцінок, що обумовлює їх широке розповсюдження у медіатекстах та робить цей спосіб словотворення цікавим об'єктом для дослідження, який відображає сучасні тенденції розвитку мови.

Актуальність дисертаційної роботи визначається необхідністю системного аналізу причин виникнення абревіатур, їх соціолінгвістичного аспекту функціонування, потребою комплексного вивчення структурної, семантичної специфіки скорочень, їх місця у словотворчій системі сучасної турецької мови, опису абревіації та абревіатурної лексики з точки зору прагматики та виокремлення особливостей вживання скорочень у різних турецькомовних дискурсах.

Незважаючи на постійне та масове використання абревіатур різних структурних типів у турецькій мові, скорочені лексичні одиниці залишаються ще недостатньо вивченими та потребують всебічного, узагальнюючого дослідження.

Абревіація в турецькій мові стала всеохоплюючим явищем, яке постійно розвивається та вдосконалюється. Кількість абревіатур усіх типів зростає, що підтверджується багатьма дослідниками. Безперечно, постає питання про активізацію ролі абревіації у мовній свідомості сучасної епохи, про майбутнє цього способу словотворення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане в межах наукових тем Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка “Мови та літератури народів світу: взаємодія та самобутність” (номер державної реєстрації – 11 БФ 044-01) та “Україна і сучасний світ: міжмовний та міжкультурний діалог” (номер державної реєстрації – 16 БФ 044-01). Тему дисертаційної роботи затверджено Вченою радою Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 5 від 18 грудня 2012 р.)

Мета дослідження – визначити структурно-семантичну своєрідність турецьких абревіатур, лінгвопрагматичні особливості їх функціонування у сучасній турецькій мові.

Об'єктом дослідження є абревіатури як номінативні одиниці сучасної турецької мови.

Предмет дослідження – дериваційний та лінгвопрагматичний аспекти абрєвіації у сучасній турецькій мові.

Досягнення мети дисертаційної роботи полягає у вирішенні таких **завдань**:

- висвітлити загальнонаукові підходи до понять “абрєвіація” та “абрєвіатура”, проаналізувати існуючі типології абрєвіатур і скорочень;
- сформулювати основні підходи до пояснення причин появи абрєвіатур у системі сучасної турецької мови;
- описати основні способи деривації сучасної турецької мови;
- охарактеризувати абрєвіацію як продуктивний спосіб словотворення турецької мови;
- визначити основні функції скорочень та виявити їх лінгвопрагматичні особливості в турецькомовних джерелах.

Методи дослідження. З метою розв’язання поставлених завдань використовувалися загальнонаукові та власне лінгвістичні методи дослідження. За допомогою методу аналізу та синтезу було диференційовано поняття “абрєвіація” та “абрєвіатура”. Методи описового та компонентного аналізу дозволили простежити семантичні, фонетичні та графічні особливості абрєвіатур, виділити сукупність ознак скорочених лексичних одиниць, за допомогою яких вони різняться між собою та здійснити їх структурно-типологічну класифікацію. Контекстуальний метод дозволив проаналізувати текстове використання абрєвіації. Функціональний метод застосовувався для виявлення прагматичних принципів утворення абрєвіації та особливостей її функціонування у сучасній турецькій пресі.

Матеріалом дослідження послуговували абрєвіатури різних структурно-семантичних типів (близько 1500 одиниць), які було відібрано методом суцільної вибірки з друкованих періодичних видань (газет “Hürriyet”, “Radikal”, “Sabah”, “Tercüman”, “Zaman”, журналів “Ekonomik Forum”, “İtkib Forum”) та інших засобів масової інформації (Інтернету, телевізійних передач “Beyaz TV”,

“CNN Türk”, “Habertürk”, “Halk TV”, “Kral TV”, “STAR TV”, “TRT Haber” і радіостанцій “Açık Radyo”, “İstanbul FM”, “Medya FM”), наукових, офіційно-ділових, розмовно-побутових усних та письмових текстів 1995–2016 рр. У роботі також використані лексикографічні матеріали: “Орфографічний словник” О. Адали (2015 р.), “Орфографічний словник” Ш. Акалина (2008 р.), “Словник аббревіатур” Б. Фідана (2002 р.), “Словник турецьких та міжнародних аббревіатур” Дж. Чобанли (2001 р.), “Тлумачний словник сучасної турецької мови” Т. Озтюрка (2016 р.).

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у тому, що:

- *уперше* в історії української лінгвістичної тюркології розглянуто лінгвопрагматичні особливості аббревіації у сучасній турецькій мові;
- *уперше* розкрито номінативну та експресивну функції аббревіації у сучасній турецькій мові;
- *уперше* виявлено особливості функціонування омонімічних аббревіатур та тенденції їх використання у сучасній турецькій пресі.
- *уперше* проведено комплексний аналіз існуючих класифікацій турецьких аббревіатур та скорочень.

Запропоновано авторську структурно-типологічну класифікацію аббревіатур у сучасній турецькій мові. *Виявлено* та *охарактеризовано* фонетичні і графічні особливості турецьких аббревіатур. *Отримали подальший розвиток* історія виникнення, формування та розвитку аббревіації та особливості вживання запозичених аббревіатур у сучасній турецькій мові. *Доведено* продуктивність аббревіації як способу словотворення.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що зроблені висновки й узагальнення є внеском у розробку загальної теорії аббревіації, лінгвопрагматики, сприяють ґрунтовному пізнанню структурно-семантичної специфіки турецьких аббревіатур. Запропонована авторська типологічна класифікація може використовуватися для опису механізму аббревіації в інших мовах. Отримані наукові висновки розкривають прагматичні принципи

утворення абревіатур, описують номінативну та експресивну функції абревіації, феномен мовної гри, характеризують явище омонімії абревіатур у сучасній турецькій мові. Результати дослідження доповнюють картину сучасного стану абревіатурної лексики турецької мови.

Практичне значення отриманих результатів і висновків полягає в можливості їх застосування у викладанні таких нормативних навчальних дисциплін, як “Практичний курс турецької мови” (розділ “Лексикологія”), “Лексикологія турецької мови”, “Стилістика турецької мови”, для написання відповідних розділів підручників, навчально-методичних посібників, у розробці спецкурсів і спецсеминарів із словотвору, морфології та стилістики, перекладознавства тощо. Опрацьований фактичний матеріал може використовуватись у лексикографічній практиці – укладанні термінологічних та тлумачних словників, словників абревіатур.

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження отримані дисертантом одноосібно.

Апробація роботи. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у доповідях на наукових та науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми тюркології та сходознавства” (м. Сімферополь, 21–23 березня 2013 р.), Всеукраїнській науковій конференції за участю молодих вчених “Мова, свідомість, художня творчість, Інтернет у дзеркалі сучасних філологічних студій” (м. Київ, 11 квітня 2013 р.), Міжнародній тюркологічній конференції “Дмитрівські читання” (м. Москва, 4 жовтня 2013 р.), Всеукраїнській науковій конференції за участю молодих вчених “Філологічна наука в інформаційному суспільстві” (м. Київ, 10 квітня 2014 р.), Міжнародній науковій конференції “Сучасне й майбутнє філології в епоху глобалізації – 2015” (м. Будапешт, 25 липня 2015 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано шість статей: чотири публікації у фахових наукових виданнях України, одна стаття у закордонному науковому періодичному виданні та одна додаткова публікація.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел (283 позиції, у т. ч. 96 – іноземними мовами). Повний обсяг дисертації – 203 сторінки, основний зміст викладено на 177 сторінках.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ АБРЕВІАЦІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

1.1. Поняття “абревіація” і “абревіатура”

У наш час абревіація стала одним з найбільш поширених способів словотворення. Вона використовується у словотворенні так само активно, як і інші способи деривації та є не менш важливою.

Абревіація (від лат. *abbrevio* – скорочую) – спосіб словотворення, за допомогою якого нові слова утворюються поєднанням частин кількох твірних основ; утворення похідних одним із різновидів скорочення твірних слів [242, с. 20].

Поняття “абревіація” і “абревіатура” у словотворі науковці тлумачать неоднозначно. Явище абревіації поєднує два, протилежних одне одному, процеси: 1) процес словотворення; 2) процес об’єднання скорочених частин у ціле – складання. Тому досі не встановлено статус абревіатур у номінативній системі мови.

Проблема теорії абревіації, визначення самого поняття не раз були предметом лінгвістичних досліджень.

Більшість лінгвістів (Д. І. Алексєєв, Л. М. Бойченко, Ф. Брюно, В. П. Даниленко, К. А. Дюжикова, О. А. Земська, Н. Ф. Клименко, М. Коен, К. Нюроп, С. І. Ожегов, І. С. Самохотська, О. А. Стишов, М. М. Шанський та ін.) схильні розглядати скорочення саме в якості номінативного типу слів. Вони визнають абревіацію й абревіатуру словотвірним явищем, а отже, визнають абревіацію як морфологічний спосіб словотвору, а абревіатуру – як похідну одиницю, утворену цим способом. “Важко повірити, – говорить Д. І. Алексєєв, – у неповноцінність найменувань, які десятки років обслуговують суспільство і в своїй більшості не зазнають зміни” [2, с. 72–73]. Науковець стверджує, що абревіатурний спосіб словотвору є штучним, найсуб’єктивнішим серед усіх способів, відомих мові. З цим пов’язані певні

особливості абрєвіації: помилки при утворенні назв, варіантність і окаяіональність, інтенсивність діахронічних змін, підпорядкованість регламентації, слабка національна закріпленість та вільне проникнення тощо.

На думку М. М. Шанського, абрєвіація полягає лише в утворенні простих похідних слів у результаті довільного скорочення вихідних твірних лексичних одиниць. Він визначає абрєвіацію, зважаючи лише на спосіб скорочення мотивувальних одиниць і склад похідних. На його думку, абрєвіація – це довільне й незалежне від структури мотивувального слова скорочення його фонетичного складу з наступним оформленням залишкової частини у синонімічний іменник. Абрєвіатури утворюються внаслідок скорочення слова або фразеологічного звороту до певного звукового комплексу на приголосний, який одразу входить до системи відмінюваних іменників чоловічого, (зрідка) жіночого роду. Утворення нових слів, далі зазначає М. М. Шанський, за допомогою абрєвіації може відбуватися не лише внаслідок скорочення фіналу слова, але і внаслідок “вилучення” його початку або середини [168, с. 287–290]. “Складноскорочені слова, тобто абрєвіатури, виникають у процесі складання і виступають як складні слова особливого роду, тому що під час їх утворення відмінюються не повні основи, а скорочені” [168, с. 281]. Це твердження пов’язане з первісною основою, похідною одиницею, яке визнається головним у розумінні абрєвіації та абрєвіатур, які є скороченням словосполучень та складних слів. За своєю словотвірною етимологією абрєвіатури визначаються складними словами, оскільки утворюються шляхом складання усічених компонентів.

О. С. Кубрякова наголошує, що лексичні скорочення як результат абрєвіації перебувають на периферії словотвору, на рубежі між мотивованими й немотивованими знаками [87, с. 70–71]. Подібну думку висловлює й А. Є. Супрун, відносячи абрєвіацію до особливого виду словотвору, що “перебуває на межі слововинаходу, вигадування, посідає особливу позицію, що

відрізняє його від “істинного”, “регулярного”, “звичайного” словотвору” [153, с. 101].

С. М. Шадико наголошує на тому, що під час абрєвіації відбувається конденсація, ущільнення лише матеріальних одиниць мотивувального комплексу, проте семантичне значення не зазнає скорочення. На його переконання, абрєвіатурному способу характерні декілька особливостей, основними з-поміж них є довільність стосовно морфологічного членування фрагментів, які в процесі абрєвіації утворюють нову лексичну одиницю, самостійне існування в мові лексем, на базі яких утворюються елементи абрєвіатур, співвідношення цих елементів зі словами у момент деривації і відсутність у них самостійного значення в абрєвіатурному слові, особливі формально-змістові співвідношення словотвірної пари, а також синонімічне живання абрєвіатур і вихідних синтагм [167, с. 10].

Відомою є спроба кваліфікувати поняття “абрєвіація” і “абрєвіатура” у межах підходу, що розвиває концепцію визначення абрєвіації як процесу скорочення слів вихідних словосполучень, а абрєвіатуру – як скорочену відповідність словосполученню, що утворилося внаслідок абрєвіації не як способу словотворення, а як одного з видів скорочування [105, с. 29].

Більш широке визначення, що охоплює усю сукупність абрєвіатур, дає В. В. Борисов: “Скорочення – це одиниця усного чи письмового мовлення, утворена з окремих (не усіх) елементів звукової чи графічної оболонки деякої розгорнутої форми (слова чи словосполучення), з якою ця одиниця перебуває у лексико-семантичному зв’язку”. При утворенні скорочення можуть використовуватись окремі звуки (літери), групи звуків (“уламки морфем”) та цільнооформлені компоненти у різних комбінаціях. Закономірності утворення скорочень нероздільно пов’язані з устроєм конкретної мови та її розвитком як суспільного явища. Важливою формальною ознакою скорочень є їх фонетичний чи графічний обґрунтований зв’язок з нескороченою формою,

оскільки він (зв'язок) є об'єктивним критерієм ідентифікації скорочень [17, с. 100].

В. В. Борисов абрєвіатурою вважає літеру чи коротке сполучення літер, що мають алфавітну схожість з вихідним словом або висловлюванням, і, задля лаконічності використовуються на місці цього слова або висловлювання [17, с. 130].

Прихильником цього підходу є й А. М. Нелюба, який стверджує, що абрєвіація й абрєвіатури не відносяться до явищ словотвірної номінації, тому що абрєвіатури словотвірно не мотивовані, не мають внутрішньої форми, у процесі їх появи нове значення не утворюється. Проте він не заперечує того, що деякі абрєвіатури можуть лексикалізуватися – набути ознак слова і виконувати його функції [110, с. 233–241].

Є. М. Береговська називає абрєвіатури структурно-стилістичними еквівалентами слів і словосполучень, які отримують “перевагу в циркуляції, в той час як розгорнуте найменування служить лише засобом тлумачення абрєвіатури” [12, с. 20].

Близька до неї точка зору полягає у тому, що абрєвіатурні знаки – це умовні скорочені словесні знаки опорних словосполучень з тією ж предметною співвіднесеністю, які являються їх стилістичними синонімами. Абрєвіація слугує свого роду вторинним кодом, виконуючи тим самим функцію заміщення однієї мовної матеріальної форми іншою.

В. Фляйшер взагалі розглядає абрєвіатури як особливість лише письмової мови на противагу усіченню як способу отримання особливих лексичних одиниць, які зустрічаються також і в усній мові [196, с. 134].

У багатьох дослідженнях процесів абрєвіації скорочення визначаються як специфічний засіб словотворення, який служить для створення структурно-семантичних і стилістичних варіантів слів, вони не розглядаються як самостійні слова, коли вперше з'являються в усному чи письмовому мовленні, але стають ними у процесі мовного розвитку.

Г. Марчанд упевнений, що аббревіатури є викривленням уже існуючих слів. Разом з тим, заперечуючи можливість скорочень використовуватись поряд із стандартними англійськими словами, він вважає необхідним визнати, що з часом, більшість, навіть жаргонні скорочення, тобто стилістичні варіанти слів, ставали повнозначними словами і рівноправними одиницями мовної системи [216, с. 357].

Низка дослідників наголошують на тому, що скорочені слова відрізняються від нескорочених своїм емоційним зарядом і стилістичною направленістю. Так, Х. Бредлі стверджує, що скорочення – це заміна у швидкій недбалій або жартівливій мові всього слова його частиною [187, с. 147].

Таку ж точку зору розділяє І. П. Шелковіна, вважаючи, що аббревіатури, виникаючи як колоквіальні, інколи жаргонні, стилістично “знижені” слова, у процесі довготривалого і регулярного вживання втрачають своє першочергове стилістичне забарвлення і входять у загальноновживану мову як нейтральні одиниці [171, с. 118].

На переконання К. А. Дюжикової, специфіка аббревіатурного способу словотворення полягає у тому, що компоненти лексичного скорочення існують в особливому вигляді, оскільки аббревіатура є таким складноскороченим позначенням, у якому переважну більшість частин вихідної або мотивувальної конструкції важко впізнати, оскільки вони не становлять конкретної основи вихідної конструкції, а є лише редукованою її частиною. Аббревіацію дослідниця називає гібридним способом словотворення, вказуючи на спорідненість аббревіації та словоскладання. “Абревіацією можна вважати будь-які процеси скорочення одиниць. Водночас тут присутні два різних процеси: скорочення, а далі й складання скорочених елементів” [56, с. 6–12]. Отже, дослідниця кваліфікує аббревіацію як мовну універсалію, тобто як особливий, унікальний спосіб творення одиниць номінації зі статусом слова [56, с. 44].

Процес дослідження теорії аббревіації залишається актуальним і в наш час.

Як стверджує І. П. Ющук, процес абрєвіації полягає у складанні по-різному усічених основ. Утворені таким способом слова називаються абрєвіатурами [172, с. 20].

К. О. Телешун, досліджуючи абрєвіатури в турецькій мові, вважає, що “абрєвіація не породжує нових понять, оскільки вона співіснує в мові зі складними назвами для позначення того чи іншого багатоконпонентного найменування” [157, с. 88–89].

Однак, як вважає К. О. Єльцов, “абрєвіація не може вважатися виключно способом досягнення економії мовних засобів” [58, с. 18].

На думку Ю. А. Коваліва, абрєвіація – “це спосіб словотворення в українській мові, який передбачає скорочення основ слів і їх складання, поєднання усіченої основи зі словом, утворення похідного слова при усіченні твірної частини. Абрєвіація забезпечує появу абрєвіатур та їх різновидів – акроніма, апокопи, афєрези” [245, с. 9].

“Абрєвіатура – це не просто низка звуків, букв та складів, це – низка залежних один від одного коннотатів, пов’язаних між собою як формою, так і змістом. Абрєвіатура нерідко окреслює поняття, які читач чи слухач зазвичай не дешифрує, оскільки сприймає її як повноцінну лексичну одиницю, не задумуючись про її співвіднесеність до абрєвіатури” [159, с. 243].

У роботах, присвячених проблемі скорочених лексичних одиниць в турецькій мові, для позначення абрєвіатур використовується широкий спектр різних визначень і термінів: “abbreviation”, “kısaltma”, “kısaltılmış sözcük”, “iktisar”, “akronim”.

Варто зауважити, що жоден термін, так само, як і сам процес абрєвіації, що використовуються у теперішній час, не отримали чіткого визначення, що обумовило різне тлумачення у лінгвістичних дослідженнях.

Розглянемо основні тлумачення поняття “абрєвіація” та “абрєвіатура”, які найбільш поширені та висвітлені у сучасному турецькому мовознавстві.

Абревіація – це вираження та символізування слова, терміну, тексту чи власної назви шляхом скорочення літер.

Абревіація є способом творення слів, що часто використовуються. З часом часто використовувані скорочення стають сталими та набувають форми слова: *TDK, İTÜ, AÜ, MEB, TRT, TBMM* тощо.

За “Словником турецької мови” “абревіація” – це “процес скорочення”, а “абревіатура” – це “слово, утворене з початкових літер словосполучення. Наприклад: NATO, TÜBİTAK” [281, с. 14].

Мовознавець Дж. Чобанли зазначає, що “абревіація” – це “позначення одного слова за допомогою першої літери або вибраних декількох” [260, с. 8].

Б. Фідан у науковій праці “Коротко про абревіатури” зазначає, що існує два типи абревіатур. Перший – це скорочення тексту. Під час передачі читачу, слухачу довгого тексту про якісь події, інколи, частини тексту, які вважаються не важливими, подають скорочено. Таким чином, громіздка інформація, яку потрібно передати, виражається за допомогою скорочення. Другий тип скорочення представляє собою символічний запис слова з окремих його букв [264, с. 29].

Більшість символів, які ми використовуємо у текстах є певно мірою скороченням. Ці символи спочатку сприймаються читачами як загальний код. Міжнародні одиниці вимірювання, дорожні знаки, різноманітні піктограми, будучи показниками, у той же час є абревіатурами.

Ш. Х. Акалин вважає, що “абревіація – це вираження та символювання слова, терміну або власного імені за допомогою слова або слів, які воно містить у собі” [254, с. 50].

Х. Їлдиз у своїй науковій статті “Дослідження абревіатур у турецькій мові: скорочення довгого слова” не дає визначення абревіатури, а посилається на різні словники турецької мови: “Словник турецької мови” (Türkçe Sözlük), за яким абревіація – це 1) процес скорочення; 2) скорочене слово; “Словник граматичних термінів” (Gramer Terimleri Sözlüğü): “Абревіація – це форма

скорочення на письмі слів, які часто використовуються, власних імен та назв організацій, з метою економії місця, зручності”; “Словник бібліотечних термінів” (Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü) – 1) “нове слово, утворене з перших літер назви певної організації, групи чи спілки; 2) нове слово, утворене шляхом сполучення перших складів слів”; “Словник літературних термінів” (Yazın Terimleri Sözlüğü) – “коротке пояснення назв, слів за першими складами, що згадуються на письмі, позначка”; “Словник мовознавчих термінів” (Dilbilim Terimleri Sözlüğü) – “форма літери, яка використовується на письмі для скороченого позначення слова за його літерами”; “Словник мовознавчих термінів з коментарями” (Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü) подає таке визначення: “Абревіація – це 1) форма скорочення слова чи фрази; 2) скорочене слово чи фраза” [239, с. 259–260].

Е. Геніш вважає, що: “Абревіатури або скорочення – це слова, утворені з перших (однієї чи декількох) літер словосполучень” [43, с. 180].

Ш. Самі у своїй праці “Словник турецької мови” використовує слово *mukattaat* у значенні абревіатури. У списку слів автор подає скорочення “Ar (Arapça), cm (semi; çoğul)” та пояснює: 1. Усічені форми, незавершені частини. 2. Усі слова є показниками слова та неповними складовими: *ilh* (ilaahir – і так далі) походить від мовного звороту *ilaahire*. 3. Неповні частини поезії, вибрані бейти з різних газелей та касид [230, с. 12–13]. Інше значення, подане у словнику є близьким до сучасної абревіатури.

У старих турецьких словниках замість слова *kısaltma* вживалось *icmal* (скорочення, короткий зміст; загальний підсумок), *taksir* (скорочення, дефект), *ihsar* (скорочення, позбавлення надлишку), *ihsarat* (множина, скорочення), *ih_tisar* (скорочення, коротка форма викладу) [271, с. 12].

В. Хатібоглу дає коротке пояснення поняттю абревіатура у своєму “Словнику мовознавчих термінів”: “скорочення – це слово, утворене сполученням перших літер слів, кількість яких більша за одне: *Nato* (*North Atlantic Treaty Organization* – *Kuzey Atlantik Paktı Örgütü* – *Організація*

Північноатлантичного договору), *Cento* (*Central Treaty Organization – Merkezi Anlaşma Örgütü – Організація центрального договору*), *Unesco* (*United Nations Educational Scientific and Cultural Organization – Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü*) тощо” [267, с. 62].

Б. Вардар у вступі до “Словника лінгвістичної термінології” пояснює аббревіатуру як “1. (нім. *zeichenkürzung, abkürzendes nennen*), (фр. *raccourcissement*), (англ. *clipping*): скорочення слова чи групи слів. Скорочення може відбуватись у двох формах: шляхом скорочення форми слова (*oto* замість *otomobil* – автомобіль) та скорочення слів (*kızartma* замість *patlıcan kızartması* – смажені баклажани); 2. (нім. *abbreviation, abkürzung*), (фр. *abbreviation*), (англ. *abbreviation*): скорочене слово або словосполучення, аббревіатура. Наприклад, *TDK* є аббревіатурою *Türk Dil Kurumu – Турецького Лінгвістичного Товариства*” [278, с. 103].

А. Топалоглу у “Словнику граматичних термінів” пояснює скорочення (осм. *ihisar*, фр. *abbreviation*): скорочене слово чи фраза. Наприклад: *A.* або *Ar.* – *Arapça* – арабська мова, *Fr.* – *Fransızca* – французька мова, *BM* – *Birleşmiş Milletler* – Організація Об’єднаних Націй, *i.* – *isim* – ім’я, *TÜYATOK* – *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu* – Зведений каталог турецьких рукописів [Топалоглу 1989, 100]. Також, разом із терміном “скорочення”, науковець вживає слово “*eksilti*” (осм. *hazf ü takdir*, фр. *ellipse*) – укорочування, опущення. Це мовне явище, сформоване за законом економії лінгвальних зусиль. Воно скорочує висловлювання не порушуючи його значення. Вживається в означальних сполуках (*kolonyu* замість *kolonyu suyu*), складних словах (*oto* замість *otomobil*), реченнях (на питання *Ayşe nereden geldi?* коротка відповідь *Sokaktan*), словах (*stad* замість *stadyum*), приказках (*Her şeyin yenisisi, dostun eskisi*), фразеологізмах (*devede kulak*) [277, с. 64].

З. Коркмаз у “Словнику граматичних термінів” подає таку характеристику аббревіації та аббревіатур: “аббревіація (нім. *abbreviation, abkürzung*; фр. *abbreviation*, англ. *abbreviation*) – письмова форма скорочення

частовживаних слів, назв установ та організацій з практичної точки заощадження місця та полегшення сприйняття інформації. Наприклад: *Dr.* – *doktor* – лікар, *bk.* – *bakınız* – дивіться, *krş* – *karşılaştırınız* – порівняйте, *sm.* – *santimetre* – сантиметр, *m* – *metre* – метр, *TL* – *Türk Lirası* – турецька ліра, *km* – *kilometre* – кілометр, *TBMM* – *Türkiye Büyük Millet Meclisi* – Великі Національні Збори Туреччини, *T.C.* – *Türkiye Cumhuriyeti* – Турецька Республіка, *A.Ü.* – *Ankara Üniversitesi* – Університет м. Анкари, *TDAY* – *Belleten Türk Dil Araştırmaları Yıllığı* – *Belleten* – Щорічний бюлетень наукових праць з турецької мови; аббревіатура – слово, утворене сполученням перших літер слів, що позначають назву установи. Наприклад: *ODTÜ* – *Orta Doğu Teknik Üniversitesi* – Середньосхідний технічний університет, *BM* – *Birleşmiş Milletler* – Організація Об'єднаних Націй, *THY* – *Türk Hava Yolları* – Турецькі авіалінії, *NATO* – *North Atlantic Treaty Organization* – Організація Північноатлантичного Договору, *DSİ* – *Devlet Su İşleri* – Державне управління водного господарства” [212, с. 102].

Науковець Ш. Мете дає таке визначення: “аббревіатура – це вираження, пояснення тексту, специфічної назви, імені або терміну однією чи більше літерою з метою економії місця та запам'ятовування слів” [271, с. 25].

До основних рис, що характеризують аббревіатуру, належать:

- 1) це є скорочена складна одиниця, що складається з простих скорочених одиниць, і тому завжди складатиметься з однієї літери щонайменше;
- 2) компоненти, що складають аббревіатуру, є перші графеми кожної складової головної одиниці;
- 3) основа, що складає аббревіатуру, є словосполучення слів, проте не вільне, а те, що має єдине семантичне значення і функціонує як один блок;
- 4) складові аббревіатури вимовляються і читаються, водночас належать письмовому та усному мовленню;

5) називні або означальні можливості абрєвіатури є обмежені у порівнянні із простим словом, вони потребують контекстуалізації, пов'язані з різними типами обставин.

Отже, проблема визначення статусу абрєвіації та її зв'язок зі словотворенням залишаються однією з найбільш актуальних тем сучасної лінгвістики.

На думку більшості турецьких науковців, абрєвіатура – це вираження та символізування слова, терміну, тексту чи специфічної назви за допомогою однієї або декількох літер, які вони містять з метою економії місця та часу.

Оскільки скорочення може використовуватись як в усній, так і письмовій мові, можливе варіювання його форми.

1.2. Характеристика абрєвіації як способу словотворення

Для позначення нових реалій та понять, що виникають, використовується велика кількість складних синтаксичних структур, які обтяжують мову та роблять її не гнучкою. Деякі номінації настільки великі, що ними дуже важко користуватися. З огляду на це, у сучасній мові діє ряд факторів, що сприяють скороченню цих громіздких структур.

До чинників, що впливають на виникнення нових одиниць, їх функціонування у мові, як правило, належать екстралінгвістичні: розвиток суспільства, науково-технічний та соціальний прогрес, політичні та економічні події, поширення інформаційного потоку й потреба передачі його з найменшими витратами часу та місця, вплив інших мов у результаті мовних контактів та власне лінгвістичні чинники: тенденція до економії мовних зусиль, прагнення до аналітичності, синонімічна атракція. Здебільшого нові одиниці утворюються за допомогою словотвірних засобів.

О. А. Земська виділяє п'ять функцій словотворення: власне номінативну, конструктивну, компресивну, експресивну, стилістичну. Ці п'ять функцій, відповідно, відображають різні комунікативні установки мовця:

- створити необхідне найменування;
- змінити синтаксичну побудову мовлення;
- створити скорочену номінацію;
- отримати експресивну форму вираження;
- використати засіб вираження, який характерний для відповідної сфери мови або спілкування [65, с. 47].

На нашу думку, головними ознаками, які свідчать про перехід аббревіатури в самостійне слово, є:

1. Графічне оформлення аббревіатур (заголовні літери стають малими, нагадуючи звичайне слово). Наприклад: *fakfukfon* – *Fakir Fukara Fonu* – *Благодійний фонд допомоги бідним*.

2. Активна участь аббревіатур у словотворчих процесах (утворення нових слів, які виступають різними частинами мови). Наприклад: *ÖTV* – *Özel Tüketim Vergisi* – *спеціальний податок на споживання* (іменник), *ÖTV'li* – *оподаткований* (прикметник).

3. Спрощення матеріальної форми аббревіатури (приспосовування до фонетичних особливостей мови). Наприклад, аббревіатура *TEMADV KF* (*Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma, Doğal Varlıkları Koruma Vakfi* – *Турецький фонд по боротьбі з ерозією ґрунтів, з лісовідновлення та захисту природного середовища*) мала дуже громіздку структуру та незручне вимовляння *те ма де ве ке фе*, і тому її було замінено на більш короткий, милозвучний варіант *ТЕМА*, який легко запам'ятовується.

За своєю типологічною структурою турецька мова відноситься до групи аглютинативних мов, у яких словотвір та словозміна передаються за допомогою афіксів, що у чітко встановленому порядку приєднуються до кінця слів.

У сучасній турецькій мові простежуємо такі способи словотворення:

1. Афіксальний
2. Словоскладання

3. Редуплікація

4. Аббревіація.

Афіксальний спосіб словотворення є найбільш продуктивним та використовується найчастіше. Він супроводжується додаванням афіксів з визначеним граматичним значенням до слова, що залишається незмінним (*sinif* – аудиторія, *sinifa* – в аудиторію, *sinifan* – з аудиторії, *sinifta* – в аудиторії, *sinifimiz* – наша аудиторія, *sinifimizda* – у нашій аудиторії, *siniflar* – аудиторії, *siniflarımızda* – у наших аудиторіях).

Словоскладання – це поєднання двох або більше слів, які позначають нове поняття. Такий спосіб словотвору є досить поширеним та виражається такими формами: відносний ізафет (*bülbül yuvası* – різновид солодоців), іменниковий зворот, який втратив афікс приналежності, особливо власні назви (*Topkapı, Tavşantepe*), прикметникові звороти (*Küçükkağı* – сузір'я), відмінюване дієслово (*uyurgezer* – сновида), ціле речення (*kuşkonmaz* – назва рослини), конструкції, в яких прикметник ставиться після іменника та, як правило, використовується в якості сталого виразу, ідіоми (*karniyarık* – різновид їжі) та ін.

Редуплікація – це різновид способу словотворення, який полягає у повному чи частковому повторі однієї і тієї ж морфеми. Вона виступає засобом вираження визначеної дії, підсилює її інтенсивність чи якість, ознаку, роздрібненість, зменшеність і т. д. Редуплікація може характеризуватись різними формами прояву, а також високою частотністю використання у словотворенні, особливо для вираження емоцій, відношення мовця до предмета. Їй властиві неподільність, римування складників, утворення значення, яке частково або ж повністю відрізняється від значення окремого компонента редуплікованого утворення.

Різновидом **редуплікації** в турецькій мові є часткова редуплікація – повторне використання першого складу слова, яке використовується на початку і сполучується за допомогою приголосних **m, p, r, s**. [81, с. 157]. Такі слова

вказують на підвищений, надмірний ступінь якості предмета. Наприклад: *sıcak* – *гарячий*, *simsıcak* – *дуже гарячий*; *yeni* – *новий*, *yeryeni* – *новий-новісінський*; *temiz* – *чистий*, *tertemiz* – *чистесенький*; *kati* – *твердий*, *kaskati* – *дуже твердий*.

Абревіація – це безафіксний спосіб словотворення, у результаті якого утворюється іменник шляхом сполучення слів, основи яких входять до складу похідної основи в усіченому вигляді. Абревіатура синонімічна вихідному словосполученню. Утворення абревіатур – це спосіб, який займає особливе місце серед інших способів словотворення. Процес абревіації пов'язаний з дією закону економії мовних засобів. На нього також істотно вплинула демократизація мови. Люди прагнуть до спрощення лексичного складу мови. Джерелом абревіатур є називні словосполучення, які називають предмети і явища. Вони мають відповідати таким умовам:

- 1) мати єдине значення;
- 2) володіти достатньою частотністю;
- 3) бути соціально значимими і важливими для тих осіб, які вживають дані словосполучення у мові;
- 4) функціонувати у мові, де актуальна необхідність економити час і енергію на передачу інформації.

Своєрідність абревіатурного способу словотворення полягає у таких параметрах:

- 1) довільність відносно морфологічного читання фрагментів, які створюють нову одиницю;
- 2) самостійне існування в мові лексики, на базі якої створені елементи абревіатур;
- 3) співвідношення цих елементів зі словами в момент деривації і відсутність у них самостійного значення в абревіатурному слові.

Різновидом абревіації є компресія.

У наш час переважають ініціальні абрєвіатури, особливо акроніми (скорочення, схожі за фонетичною структурою та написанням на звичайні нескорочені лексичні одиниці даної мови). По-перше, заголовне написання абрєвіатури дозволяє відрізнити її від інших, “не згорнутих” лексичних одиниць. По-друге, вимовляння акроніму як звичайної лексеми дозволяє абрєвіатурі влитися в загальний склад мови разом з іншими лексемами та стати повноцінною одиницею мови.

Компрєсія багатоконпонентного терміну відбувається одразу ж, коли між формою знаку (терміном або словотерміном) та поняттям, яке він виражає встановлюється жорстке референтне співвідношення. Цей механізм дозволяє згорнути багатоконпонентні найменування до визначених елементів. Мовний механізм абрєвіації усуває проміжну ланку переходу форми в компрєсивну.

А. П. Василєвський і Ю. М. Емдіна дійшли думки, що компрєсія проходить на усіх рівнях мовної структури та яскраво демонструє взаємозв’язок та взаємодію різних рівнів [26, с. 37–38].

Мовна компрєсія як специфічне лінгвістичне явище виникає в умовах, коли є можливість скорочення якоїсь частини тексту без будь-якої суттєвої шкоди його змісту. Компрєсія є проявом мовної економії, суть якої полягає у використанні мінімуму мовних засобів для передачі максимального змісту [6, с. 57–59].

Активізація цих надто економних і семантично ємких номінативних одиниць зумовлена появою в реальній дійсності складних денотатів, що вимагають для свого позначення багатоконпонентних найменувань. Створення абрєвіатур є продуктивним способом компрєсії багатослівних назв [74, с. 73].

Компрєсія реалізується декількома способами:

- словоскладанням (*albay* (<*alay*+*bay*), *tümgeneral* (<*tümen*+*general*));
- різними типами абрєвіації (*DAP*, *FISKOBIRLIK*, *Ro-Ro*, *TKS*, *BAĞ – KUR*, *KOSGEB*);
- поєднанням абрєвіації зі словоскладанням (*e-ticaret* – *elektronik ticaret*);

- словами-символами (*V-Ray* , *γ-ışını*);
- створенням номенклатурних знаків (*K-19*, *Çelik 2CrMo4*, *QLCM kule vinçleri*, *Dışa-4bağ* , *Jeneratör V. 0.9.0*, *ICC profili*);
- графічними скороченнями (*mm*, *t*, *kg*, *km*, *g*, *d*, *khz*).

Кожен з вищевказаних способів, через основні об'єднуючі елементи (початкові звуки, букви, склади, слова) зберігає передану інформацію і вказівку на спосіб її витлумачення.

Однією з найбільш обґрунтованих сьогодні теорій появи скорочень є принцип мовної економії, що отримав свій розвиток у працях А. Мартіне [102, с. 68], Є. Д. Поліванова [127, с. 112], Ю. А. Зацного [62, с. 94] та ін.

Дослідники відзначають, що мовна економія пов'язана з такими факторами, як ущільнення інформації та законом економії зусиль [109, с. 40]. Ущільнення інформації може відбуватися за рахунок зменшення кількості мовних одиниць (звуків, букв, слів, речень) для передачі певного повідомлення, внаслідок чого заощаджується час на його мовну реалізацію. Тут йдеться про кількісну економію мовного вираження. Крім того, можна говорити про якісну мовну економію, коли зберігаються зусилля на відбір мовних засобів для передачі необхідної інформації. Якісна економія мови пов'язана з певною невимушеністю мовного вираження.

Активний розвиток аббревіації призводить до появи різнопланових скорочень. Їх виникнення пов'язане з екстралінгвістичними та лінгвістичними чинниками. Мовна економія найбільш повно проявляється у науковому стилі. Основним способом її прояву є утворення скорочень-символів, скорочень-термінів.

Мові ж ЗМІ притаманні практичні чинники утворення аббревіатур (економне використання газетної та журнальної площі, ефірного часу) та врахування прагматичних потреб соціальних груп та суспільства.

У наш час, у зв'язку з надмірністю інформації виникає потреба в мовній компресії, що не може залишатися поза увагою мовознавців. Відповідно зростає потреба у подальшому дослідженні аббревіатур у турецькій мові.

1.3. Історія виникнення, формування та розвитку аббревіації в турецькій мові

Абревіатури з'явилися у письмовій мові через необхідність економії часу та місця при написанні слів, які часто використовуються. Утворення та широке розповсюдження скорочень базувалося на справданна відомому у практиці людства використанні різних символів, а також на специфіці самої мови.

Здавна у деяких релігійних текстах, у знак поваги та звертання до Пророка Мухаммеда вживались скорочені звертання *SA, SAS (Sallallahu aleyhi ve sellem – Нехай зійде на нього милість Аллаха)*, до сахабіїв – *RA (Radyallahuanh – Нехай береже його Аллах)*, до старійшин релігійних общин – *KS (Kuddise sirrih, kaddesallahu sirrah – Нехай береже його Аллах)*, у знак пошани використовували скорочення *H_z – hazret – святий*.

Відомо, що вживались такі скорочені слова, як *besmele (Bismillahirrahmanirrahim – в ім'я Аллаха милостивого та милосердного)*, *hamdele (elhamdüilillah – Слава Аллаху)*, *salvele (sallallahu aleyhi ve sellem – Нехай зійде на нього милість Аллаха)*. Х. Девелі називає такі скорочення *menhüt – тесане слово*[190, с. 36].

Також у творах та словниках використовувались назви місяців за календарем Хіджрі. Наприклад: *M (Muharrem – перший місяць мусульманського місячного календаря)*, *S (Sefer – другий місяць мусульманського місячного календаря)*, *Re (Rebiülevvel – третій місяць мусульманського місячного календаря)*, *R (Rebiülahir – четвертий місяць мусульманського місячного календаря)*, *Se (Semaziyelevvel або Cumadelula – п'ятий місяць мусульманського місячного календаря)*, *C (Semaziyelahir або Cumadelahire – шостий місяць мусульманського місячного календаря)*, *R (Reser – сьомий*

місяць мусульманського місячного календаря), *Ş* (*Şaban* – восьмий місяць мусульманського місячного календаря), *N* (*Ramazan* – де'ятий місяць мусульманського місячного календаря), *L* (*Şevval* – десятий місяць мусульманського місячного календаря), *Za* (*Zilkade* – одинадцятий місяць мусульманського місячного календаря), *Z* (*Zilhicce* – дванадцятий місяць мусульманського місячного календаря) [271, с.14].

С. Озтюрк у додатку-словнику до свого дослідження “Сіякат та історичний розвиток в Османському архіві документів” використовує слова, які можна вважати скороченнями: *Cumadeyn* – об'єднує місяці *Cemaziyelevvel* та *Cemaziyelahir*, *masar* – *Muharrem*, *Sefer*, *Rebiülevvel*, *reces* – *Rebiülahir*, *Cemaziyelevvel*, *Cemaziyelahir*, *reşen* – *Recep*, *Şaban*, *Ramazan*; *zilkadeteyn* – місяці *Zilkade* та *Zilhicce* [226, с. 466].

Н. Муаллім у “Словнику Наджі” використовує аббревіатури *A* (*Arapça* – арабська), *F* (*Farsça* – фарсі) позначає походження запозичених слів [220, с. 944].

Вже у період Османської імперії простежувалось незначне використання аббревіатур. Наприклад, скорочення *tîm* (*talîm* – дані, свідчення, інформація), від якого утворились похідні *tîm koутak* (запам'ятати, взяти на замітку), *tîmlemek* (брати на замітку), *tîmlemek* (занотовуватись).

У ХІХ столітті в турецькій мові почали використовуватись французькі скорочення. Під час Кримської війни 1855 року, до Стамбулу телеграфом було надіслано повідомлення про перемогу, у якому використовувались такі аббревіатури: *T.* (*telgraf*, *Fr. telegramme* – телеграма), *T.C.* (*şifre telgraf*, *Fr. chiffre* – шифрована телеграма), *T.D.* (*açılmış şifre telgraf*, *Fr. telegramme dechiffre* – розшифрована телеграма), *S.E.* (*ekselansları*, *Fr. Son Excellence* – його / її Величність), *S.M.* (*haşmetli*, *Fr. Sa Majeste* – її Величність).

Після відкриття у 1874 році Всесвітнього поштового союзу, в турецькій мові почали використовувати французькі аббревіатури: *AR* (*iadeli taahütli*, *Accuse de Reception* – повідомлення про вручення), *PTT* (*Posta Telefon Telgraf*,

Poste Telephone Telegramme – Пошта, Телефон, Телеграф), *R* (*taahhütlii, Registre* – рекомендований), *T* (*posta ücreti ödenecek, Taxe* – сплата вартості доставки), *UPU* (*Dünya Postalar Birliği, Union Postale Universelle* – Всесвітній поштовий союз). Незабаром скорочення почали використовувати і у виданнях військової тематики: *A.* (*alay* – полк), *Bl.* (*bölük* – рота), *Bt.* (*batarya* – батарея), *Ko.* (*kolordu* – корпус), *P.* (*piyade* – піхота), *Sv.* (*süvari* – кавалерія), *P. Tb.* (*piyade taburu* – стрілецький батальйон), *Top. Bt.* (*topçu bataryası* – артилерійська батарея), *Ağ. Mt.* (*Ağır makineli tüfek* – станковий кулемет), *Hf. Mt.* (*hafif makineli tüfek* – ручний кулемет), *Vaş. K. Kh.* (*başkumandanlık karargahı* – ставка головнокомандувача, *M. M. V.* (*Milli Müdafaa Vekaleti* – Міністерство національної оборони); В опублікованому у 1937 році військовому статуті також використовувались скорочення: *Ty. Df. Top.* (*tauyare defî topları* – зенітні гармати), *Ty. Df. M. Top.* (*tauyare defî makineli topları* – зенітні гармати), *Ty. D. Mt.* (*tauyar defî makineli tüfekleri* – зенітні пулемети), *Ty. Df. İşl.* (*tauyare defî ııldakları* – зенітні прожектори) [275, с. 11–12].

С. Шамседдін у своєму “Словнику турецької мови” використав 111 аббревіатур: *Ar* (*Arabi* – арабська мова), *Fr* (*Fransızca* – французька мова), *F* (*Farisi* – перська мова), *YU* (*Yunani* – грецька мова), *NGA* (*İngilizce* – англійська мова), *h* (*hukuk* – право), *d* (*edebiyat* – література), *mc* (*mesaz* – метафора), *tc* (*ticaret* – торгівля) [230, с. 12–13].

Також, у цьому словнику автор окремим розділом під назвою “Скорочені слова, що використовуються у “Словнику французької мови в малюнках” подає 60 турецьких скорочень з французькими відповідниками: *i.* (*isim* (тур.)) – *s.* (*substantif* (фр.)) – іменник, *z.* (*ziraat* (тур.)) – *agri* (*agriculture* (фр.)) – сільське господарство, *ti* (*musiki* (тур.)) – *mus.* (*musique* (фр.)) [230, с. 9].

У “Словнику османської мови в малюнках” А. Сейді також є розділ “Умовні позначки”, в якому автор подає список використаних аббревіатур: *a* (*Arabi* – арабська мова), *f* (*Farisi* – перська мова), *t* (*Türki* – турецька мова), *te*

(*tesniye* – второзаконня), *ter* (*tekib* – композиція), *c* (*ecnebi* – іноземний), *s* (*isim* – іменник), *s* (*sifat* – прикметник) [232, с. 9].

Перший “Словник абрєвіатур у турецькій” мові уклав І. Х. Тевфік. У першому томі словника автор подав німецькі, французькі, англійські абрєвіатури з турецькими відповідниками [276, с. 9].

Абрєвіація набула широкого розповсюдження у європейських мовах у ХХ столітті, а в турецькій мові вона стала проявлятися в 40-і роки ХХ століття після проведення перших значних реформ турецької мови у результаті “мовної революції”. На початковому етапі лексична абрєвіація була незначною і мала характер прямого запозичення складних найменувань зі сфери суспільно-політичних відносин (це були, в основному, французькі й англійські абрєвіатури).

Після проголошення Турецької Республіки однією з найважливіших реформ, проведених президентом М. К. Ататюрком, стала заміна у 1928 році арабського алфавіту латинським. Лексика османської мови, яка панувала до цього моменту, приблизно на 70% складалась із арабських та перських слів, також використовувались арабські та перські граматичні конструкції. Тому було проведено очищення турецької мови від арабських та перських слів у сферах освіти, науки, літератури, тощо.

У часи правління Ататюрка було висунуто “Сонячну мовну теорію”, яка проголошувала, що більшість сучасних мов походять з турецької. Турецькі лінгвісти звернули увагу на те, що багато слів в етимологічних словниках позначалися як слова невідомого походження. Беручи до уваги цей факт та порівнюючи тюркські слова з низкою слів інших мов, вони виявили вражаючу схожість між давньотюркським та французьким словом, яке означало “сонце”. На основі цього відкриття науковці дійшли висновку, що давні тюрки, які є найдавнішою расою на планеті, поклонялися сонцю, навколо “ідеї сонця” будувалась їх картина світу, формувалась мова і саме тому турецька “сонячна мова” лежить в основі усіх інших мов.

Реформі письма приділялась велика увага. Вона посідала важливе місце у культурному розвитку країни. Було створено особливу мовну комісію з відомих науковців, які займались підготовкою нового алфавіту та встановленням змін для звукової системи, притаманної турецькій мові.

Журналісти писали свої статті османською мовою, а потім відносили їх до спеціальних перекладачів “*ikamesi*”, які за допомогою тезауруса перекладали статтю пореформованою мовою (з 1932 р. по 1966 р. частка турецьких слів зросла з 35% до 72%).

1930 року було видано книгу С. М. Арсала “Для турецької мови” (“*Türk Dili İçin*”), у якій автор прославляє турецьку мову та наголошує на необхідності створення нових слів та термінів, які б підкреслювали її унікальність та культуру [183, с. 420].

У 1932 році було офіційно засновано наукову установу, яка займалась питаннями розвитку турецької мови – Турецьке лінгвістичне товариство (сьогодні *Türk Dil Kurumu*) під назвою “*Türk Dili Tetkik Cemiyeti*” (Товариство з дослідження турецької мови), яке було державним органом з мовних питань, сприяло лінгвістичному вивченню турецької та інших тюркських мов. Товариство займалось укладанням та публікацією офіційного словника турецької мови “*Güncel Türkçe Sözlük*” (Тлумачний словник турецької мови) і “*Yazım Kılavuzu*” (Орфографічний словник турецької мови), підручників з турецького письма та багато інших спеціалізованих словників, мовознавчих книг і наукових журналів.

Упродовж останніх десятиліть Турецьке лінгвістичне товариство працювало над створенням нових турецьких слів, багато з яких функціонують у ролі термінів сфери інформаційних технологій. Однак, товариство іноді критикують за створені слова, які звучать надумано і штучно.

Активний розвиток функціонування аббревіатур можемо простежити відповідно до їх появи в Орфографічних словниках турецької мови, які видані Турецьким лінгвістичним товариством.

Після переходу у 1923 році на латинську абетку, задля узгодження правопису, у 1941 році було видано перший “Орфографічний словник”, який містив лише одне скорочення: *v.s. vesaire – і тому подібне*. У розділах словника “Використання великих літер у власних назвах” та “Пунктуація” вперше згадується про орфографічні та пунктуаційні особливості абrevіатур. Першим правилом утворення абrevіатур було: скорочення назв посад і звань за першими літерами слів (*P.T.T., T.V.M.M., Prof., Dr.*) [271, с. 12].

“Новий орфографічний словник” 1965 року став черговим етапом у історії абrevіатур. Правила правопису абrevіатур та скорочень, що знаходились у словнику, мали вже більш розширений варіант. Окрім утворення абrevіатур шляхом скорочення перших літер слів, надавались правила та приклади про утворення скорочень, що писались з маленької літери (*vs., vb., bkz., s.*). Також подавався список абrevіатур, який налічував вже 394 позиції. У передмові до словника абrevіатури згадувались як новизна у розвитку мовознавства Туреччини [280, с. 267–280].

Восьме видання “Нового орфографічного словника турецької мови” вже містило 415 прикладів абrevіатур без уточнень чи нововведень у їх правописі [281, с. 247–261].

У дев’ятому виданні словника уточнюється використання крапок у абrevіатурах задля зручності, а також їх відмінювання за загальним правилом (*TBMM'nin, PTT'nin, MTA'nin, EGO'ya, DSİ'ye*). Однак список абrevіатур зменшується до 281 слова [281, с. 258–266].

Видання 1981 року було першим, яке містило окремий список абrevіатур та окрему статтю щодо їх правопису. У пункті 48 статті під назвою “Правопис абrevіатур” було подано особливості написання абrevіатур та наведено їх приклади. І разом з ними у словнику налічувалось 283 абrevіатури.

У словнику 1985 року виділено окремий розділ, присвячений абrevіатурам. Він містив інформацію щодо використання крапок у скороченнях, а також правила використання афіксів у абrevіатурах. У

словниках 1985, 1988, 1993 років видання містились нові аббревіатури, які не використовувались у словниках, виданих з 1965 року. У словниковій статті під назвою “Часто вживані аббревіатури” був поданий список з 33–35 аббревіатур та окремо наведено приклади скорочень: *TBMM – Türkiye Büyük Millet Meclisi – Великі Національні Збори Туреччини*, *PTT – Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü – Управління пошти, телефону, телеграфу*, *MTA – Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü – Науково-дослідний геологорозвідувальний інститут*, *DSİ – Devlet Su İşleri – Державне управління водного господарства*, *NATO – Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı – Організація Північноатлантичного договору*, *ABD – Amerika Birleşik Devletleri – Сполучені Штати Америки*, *THY – Türk Hava Yolları – Турецькі авіалінії*, *BM – Birleşmiş Milletler – Організація Об'єднаних Націй*.

У виданні 1988 року виділяється окремий розділ для аббревіатур та скорочень, наводяться правила їх утворення та використання. Зокрема:

– у кінці аббревіатури ставиться крапка: *T.C. – Türkiye Cumhuriyeti – Турецька республіка*, *s. – sayfa – сторінка*;

– у словниках, енциклопедіях і наукових виданнях можна зустріти аббревіатури, що скорочуються без крапок: *Arn – Arnavutça – албанська*, *s – sıfat – прикметник*;

– специфічними аббревіатурами у науковій сфері вважають: *H₂O*, *C* та перекладають як символ води та символ вуглецю.

У словнику 1988 року відсутній окремий список аббревіатур.

У 1996 та наступних роках кількість скорочень помітно збільшується: у 1996 році – 395 скорочень; 2000 рік – 404 скорочення [186, с. 41–57].

“Орфографічний словник турецької мови” 24 видання (2005 року) в електронному варіанті розміщується на офіційному сайті Турецького лінгвістичного товариства та містить низку правил:

1. Скорочення назв організацій, країн, книг, журналів та назв сторін світу, відбувається шляхом написання першої літери кожного слова з великої букви:

ABD – Amerika Birleşik Devletleri – Сполучені Штати Америки, TK – Türk Kültürü – Турецька культура, TDED – Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi – журнал “Турецька мова та література”, B – batı – захід, D – doğu – схід, G – güney – південь, K – kuzey – північ, GB – güneybatı – південний захід, GD – güneydoğu – південний схід, KB – kuzeybatı – північний захід, KD – kuzeydoğu – північний схід та інші.

2. Одиниці виміру скорочуються відповідно до міжнародних позначок: *mm – milimetre – міліметр, g – gram – грам, m² – metrekaare – квадратний метр, hl – hektolitre – гектолітр та інші.*

3. За винятком слів, які позначають назви організацій, книг, журналів та сторін світу, абрєвіатури можуть скорочуватись не лише за заголовними літерами, але й за кількома першими літерами кожного слова, які вважаються основними у понятті. Якщо поняття позначає власну назву, звання, то пишуться з великої літери, якщо ж загальне поняття – з маленької: *Güniz Sok. – Güniz Sokağı – вулиця Гюніз, Av. – Avukat – адвокат, Gen. – General – генерал; sf. – sıfat – прикметник, ed. – edebiyat – література, fiz. – fizik – фізика, тощо.*

У випадках, коли у абрєвіатурі використовується відмінок за основу береться її останнє скорочене слово, від якого і утворюється відмінок відповідно до закону гармонії голосних (*ASELSAN'da, ASAN'ta, BDT'na, BOTAŞ'ın, ÇYDD'nin, DS'de, TL'nin, TRT'den*).

Абрєвіатури, що закінчуються на твердий приголосний, при використанні з відмінками під час вимови не пом'якшуються (*İKMİB'in, TÜRKİSAT'ın, YTL'nin*). Однак, у складних абрєвіатурах простежується пом'якшення останнього приголосного, перехід літери *K* в *Ğ* під час вимови (*ÇUKOBİRLİK'e – вимовляють ÇUKOBİRLİĞE, FİSKOBİRLİK'in – вимовляємо FİSKOBİRLİĞİN*) [283, с. 31].

Упродовж останніх десятиліть Турецьке лінгвістичне товариство продовжило роботу зі створення нових турецьких слів, щоб висловити нові концепції і технології в міру їх появи в мові (в основному з англійської). Багато

з цих нових слів, особливо термінів у галузі інформаційних технологій, здобули широке визнання.

Останнім часом, організація почала надавати більше уваги постійному проникненню в турецьку мову англійських слів, що пояснюється процесом глобалізації.

На нашу думку, продуктивним словотворчим засобом у турецькій мові аббревіація стала тільки у 60-і – 70-і роки ХХ століття. Турецьке лінгвістичне товариство здійснило ґрунтовне поповнення лексичного складу та термінологічних систем турецької мови, яке здійснювалось трьома шляхами:

1) накопичення з турецьких писемних літературних пам'яток ХІІІ століття (Tarama) тюркської лексики, яка була зібрана в багатотомному “Словнику вибирань” (Tarama Sözlüğü 1943 – 1972 pp.). Частина цієї лексики увійшла до словникового складу сучасної турецької літературної мови і в основному заміщає арабські та перські слова: *konuk* (ар. *misafir*) – *гість*, *tanık* (ар. *şahit*) – *свідок*, *oran* (ар. *nispet*), *kez* (ар. *defa*) – *раз*, *sonuç* (ар. *netice*) – *результат*, *висновок*;

2) поповнення словникового складу мови турецькою діалектною лексикою, яка входить через розмовну мову та літературні твори. З часом вона була сконцентрована у “Збірці турецької діалектної лексики” (Derleme Dergisi 1939 – 1957 pp.) та у “Діалектологічному словнику” (Derleme Sözlüğü 1962 – 1972 pp.).

3) створення нових слів на основі словотвірних засобів турецької мови, її діалектів. Цей спосіб є найбільш продуктивним. Можна виділити такі афікси, завдяки яким утворюються нові слова:

- 1) продуктивні афікси - *lı*, -*sız*, -*lık*, -*ca* та інші;
- 2) малопродуктивні в сучасній турецькій мові афікси - *ak*, -*man*, -*cil*;
- 3) афікси, запозичені з інших тюркських мов - *sal*, -*tay*, -*ev*.

На сьогодні можна використати низку словників абревіатур, укладених турецькими мовознавцями. У свою чергу словники можна розділити на два типи:

Загальнолінгвістичні:

1. К. Башол “Національні та міжнародні абревіатури” (1977 р.);
2. П. Мете “Словник абревіатур” (1980 р.);
3. А. Кьоклюгіллер Словник орфографії, пунктуації та скорочень (1990 р.);
4. А. Айсан, С. Тунджай та І. Гьонюльал “Словник абревіатур та скорочень” (1992 р.). Складається з передмови, списку абревіатур в алфавітному порядку, який починається зі скорочення *a (Ar.)* і закінчується *z.Z. (Alm.)*. У кінці словника подається список використаних джерел. Всього міститься 4000 абревіатур;
4. Е. Гюрсой–Наскалі “Акроніми в турецькій мові” (1995 р.). Представлено близько 200 найбільш популярних абревіатур, які охарактеризовані за своїм утворенням, вимовою, читанням та написанням;
5. І. Емір “Англійсько-французький словник абревіатур з турецьким перекладом” (1994 р.). Словник починається зі вступу, у ньому подається список французьких абревіатур разом з турецькими та англійськими відповідниками. Кожна абревіатура пронумерована. Загальна кількість – 1713 абревіатур;
6. Б. Фідан “Словник абревіатур” (2002 р.). Абревіатури подаються у розділі під назвою “Особливості правопису турецької мови”. Усі скорочення у словнику розподілено за сферами їх функціонування;
7. Д. Гюрай “Словник скорочень” (1998 р.). Видання містить коротку передмову, абревіатури розподілено за алфавітним порядком на дві частини. У першій частині подано лише турецькі абревіатури, друга частина складається із запозичених скорочень з різних іноземних мов;
8. Д. Чобанли “Словник національних та міжнародних скорочень” (2001 р.). Розпочинається з передмови. Налічує близько 4700 абревіатур. Спочатку

подаються турецькі аббревіатури з розшифруванням, а також, за наявності, подано відповідники з англійської, німецької, французької мов та латині. Окремим розділом словника подаються аббревіатури, що відносяться до спеціальних сфер використання: назви сузір'я, органів ООН, країн, автомобільних номерних знаків, грошових одиниць, вчених ступенів, професійних кваліфікацій та сертифікації, політичних партій, музичних термінів, хімічних елементів, одиниць вимірювання та Інтернет – комунікацій;

9. Б. Шімшір “Словник турецьких аббревіатур” (2005 р.). Праця розпочинається з розлогого вступу про актуальність дослідження та використання аббревіатур у турецькій мові, кількість яких становить близько 20 тисяч. Однак, проблемою залишається незацікавленість науковців цим способом словотворення. Подаються загальноживані скорочення та аббревіатури вузького термінологічного напрямлення разом із тлумаченням та, за наявності, англійськими відповідниками;

10. Ш. Мете “Словник скорочень у нашому житті” (2014 р.). Авторами передмови до словника є экс-директор Національної компанії з питань радіо- та телемовлення Туреччини Ібрагім Шахін та професор Шюкрю Халук Акалін. У своєму словнику автор подає розлогу історію виникнення аббревіатур, сфери їх використання, структуру, типи та правила читання й написання, звукового оформлення. Скорочення розділено на три стовпчики: у першому знаходяться турецькі аббревіатури, у другому їх тлумачення та англійський відповідник у дужках, та у третьому правила їх читання та сфера вживання.

11. О. Адали, А. Баяз та ін. “Орфографічний словник” (2015 р.), розроблений у пам'ять про відомого турецького мовознавця О. А. Аксою. Словник складається з окремого розділу про аббревіатури, де викладається тлумачення поняття “аббревіація”, фонетичні та графічні особливості аббревіатур. Подається список найчастотніших аббревіатур та скорочень сучасної турецької мови. Також словник містить інформацію про мовну реформу у Туреччині, особливості

турецького алфавіту, основні правила правопису й перелік слів турецької літературної мови.

Галузеві:

1. Т. Кальпсюз, Т. Акинтюрк, Е. Кунталп “Посилання та аббревіатури в турецькому приватному праві”(1964 р.);
2. Е. Адал “Турецько – англійський словник юридичних та торгових термінів” (1968 р.);
3. А. Еренгюль “Анестезіологія та реанімація:терміни та скорочення” (1983 р.);
4. Б. Сігорта, І. Ялтер “Англійсько-турецький тлумачний словник термінів та аббревіатур страхувальної справи” (1990 р.);
5. С. Мелек “Абревіатури в сфері оборонної промисловості” (1996 р.);
6. Е. Д. Айдин “Словник аббревіатур у комп’ютерній сфері, інформаційних технологіях та телекомунікація” (2007 р.).

Отже, у ХХ столітті, коли скорочення у турецькій мові були малочисельними та одноманітними за своїми типами, вони розглядалися окремими лінгвістами лише частково. Тим не менш, і у дослідженні цього питання можна помітити два етапи розвитку. Перший пов'язаний з накопиченням лінгвістичних фактів та спостереженням конкретних явищ. Другий характеризується більш глибоким проникненням у сутність лексичних скорочень, аналізом внутрішніх зв'язків, встановленням окремих закономірностей та форм їх зовнішнього прояву в конкретному мовному матеріалі.

1.4. Методика аналізу абревіатур

Складний та різносторонній характер наукової проблеми вимагає її глибокого вивчення, що, відповідно, потребує визначення методів наукового пошуку. Вибір методів роботи обумовлюється характером фактичного матеріалу, умовами і метою конкретного дослідження.

Теоретико-методологічну базу нашого дослідження склали результати досліджень вітчизняних та зарубіжних дослідників. Питання процесу абревіації, її особливостей утворення та розвитку розглядали Д. І. Алексєєв, Л. М. Бойченко, В. В. Борисов, Р. Ф. Возна, Є. П. Волошин, Н. Ф. Клименко, О. П. Локота, О. М. Мацько, Р. І. Могилевський, А. М. Нелюба, В. Г. Павлов, Т. Пайлз, М. М. Сегаль, М. Г. Сердюк, А. В. Стахєєва, О. П. Шаповалова, Р. Уельз, О. Есперсен. Загальну теорію абревіатур, визначення екстралінгвістичних та лінгвістичних чинників їх виникнення у мові вивчали Ф. Брюно, В. П. Даниленко, К. А. Дюжикова, О. А. Земська, М. Коен, К. Нюроп, С. І. Ожегов, І. С. Самохотська, О. А. Стишов, М. М. Шанський. У Туреччині абревіації присвячені праці Ш. Акалина, Н. Атабая, С. Бал'ємеца, Е. Геніша, Р. Гюля, М. Еркана, Х. Їлдиза, Б. Фідана, М. Калфи, С. Шемседдіна, Б. Шімшіра. Словотвірний потенціал та семантичну специфіку абревіатур досліджували С. В. Сорокін, К. О. Телешун, О. М. Тур, О. П. Шаповалова. Аналізом аспекту лінгвопрагматичних характеристик абревіації займались Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, Ф. С. Бацевич, В. В. Богданов, Т. В. Булигіна, К. Бюлер, П. Вацлавік, Д. Вундерліх, Д. Вандервекен, Ю. В. Горшунов, Г. П. Грайс, В. І. Заботкіна, О. Ю. Карпенко, А. Е. Кібрик, І. М. Кобозєва, Дж. Ліч, М. Л. Макаров, Я. Мей, Ч. Моріс, Дж. Л. Остін, Ч. Пірс, А. А. Романов, Н. О. Свіплична, Дж. Р. Серл, Ф. де Соссюр, Р. С. Столнейкер, І. П. Сусов, Д. Хаймз, Л. П. Чахоян, Р. О. Якобсон. Проблеми функціонування абревіатур у різних типах дискурсу вивчали О. П. Локота, М. Р. Ткачівська, М. А. Ярмашевич. Вищезазначені наукові праці стали концептуальним підґрунтям нашого дисертаційного дослідження.

У загальнонауковому значенні термін “метод” означає шлях пізнання й витлумачення будь-якого явища [86, с. 11]. У процесі наукової роботи потрібно детально опанувати конкретний матеріал (фактичний та концептуальний), проаналізувати різні форми його розвитку, відстежити їх внутрішній зв'язок. Методика наукового дослідження – це система способів і прийомів, що застосовуються для вирішення поставлених теоретичних та практичних завдань.

Методика аналізу абревіатур у сучасній турецькій мові базується на комплексному поєднанні загальнонаукових та власне лінгвістичних методів дослідження, які сприяли виконанню поставленої мети та завдань дисертаційної роботи.

Загальнонаукові методи ґрунтуються на знанні універсальних законів природи, суспільства та мислення [86 с. 356]. У нашій роботі загальнонаукова методологія представлена методами аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення наукових концепцій досліджуваного нами явища абревіації.

Комплексний характер роботи зумовлює застосування і власне лінгвістичних методів, які перебувають у тісному зв'язку із загальнонауковими (за О. О. Селівановою)

Описовий метод – це сукупність процедур інвентаризації, класифікації і інтерпретації досліджуваних мовних явищ у синхронії. Описовий метод застосовує прийоми внутрішньої та зовнішньої інтерпретації. Внутрішня інтерпретація передбачає класифікацію досліджуваних одиниць за певною матрицею параметрів. Зовнішня інтерпретація демонструє зв'язки мовної одиниці з позначеною нею реалією, категоріями свідомості, мислення, ситуацією позначення, тощо. Описовий метод став підґрунтям для створення граматик мови, тлумачних, антонімічних, орфографічних й інших словників, різних теорій знакової природи мови, її зв'язків із суспільством, мисленням, тощо. Мовознавці подають описовий метод як послідовність етапів: 1.

Виділення одиниць аналізу 2. Членування виділених одиниць на менші складові одиниці. 3. Класифікації одиниць. 4. Вияву ознак таксономії.

Завдяки описовому методу було проаналізовано і класифіковано абрєвіатури турецької мови, виділено їх фонетичні та графічні особливості.

Метою компонентного аналізу є встановлення структури значення слова як певним чином організованої сукупності елементарних змістових одиниць – сем. У дослідженні метод компонентного аналізу застосовувався для визначення семантичних особливостей скорочених лексичних одиниць.

Контекстуальний метод являє собою сукупність процедур, спрямовану на встановлення статусу тексту, його значимості в соціокультурному контексті, а також на реконструкцію авторського комунікативного задуму, мотивів, цілей. На підставі контекстуалізації здійснюється інтерпретація інформаційного масиву, закладеного у тексті, встановлення авторської мети та стратегій впливу на читача. Завдяки цьому методу було здійснено опис абрєвіації у складі текстів різного функціонального стилю. Контекстуальний метод застосовувався для визначення основних тенденцій використання абрєвіатур у сучасній турецькій пресі.

Функціональний метод розроблений у межах прагматичної парадигми, передбачає дослідження мови в дії, у процесі функціонування з огляду на цілеспрямовану природу мовних одиниць і явищ. Функціональний метод застосовувався для виявлення прагматичних принципів утворення абрєвіатур, які лежать в їх основі та визначення функцій, які вони виконують у тексті.

У роботі використовувалися кількісні підрахунки задля виявлення найбільш частотного типу абрєвіатур, який використовується у сучасній турецькій мові, а також визначення дискурсу, в якому вони найбільш поширені.

Отже, дослідження абрєвіатур передбачає використання низки загальнонаукових та власне лінгвістичних методів, що доповнюють одне одного. Це дозволяє найбільш точно та глибоко висвітлити виконані завдання нашого наукового дослідження.

Висновки до першого розділу

Мова завжди реагувала на зміни в політичній та соціально-економічній сферах. Процеси мовного розвитку, які в період історичної стабільності проходять рівномірно, прискорюються під час соціальних змін. У цей період народжуються і нові способи творення назв, а ті способи, які знаходяться на периферії словотворчої системи, можуть ставати високопродуктивними. Одним із продуктивних способів словотворення у наш час стала аббревіація.

Проаналізувавши зібраний матеріал, ми виділяємо головні причини появи аббревіатур у мові: загальна демократизація мови, спрощення її лексичного складу, закон мовної економії, необхідність у скороченні, а згодом і в символічному записі (виникає з розвитком науки та виробництва).

Аббревіатури є цілковито особливим структурним типом слів і неодноразово були предметом дослідження лінгвістів, при цьому особлива увага приділялася правилам і моделям їх виникнення у мові.

Головною особливістю скорочень, на думку як вітчизняних так і зарубіжних дослідників, є тісний зв'язок аббревіатур з вихідним словом чи словосполученням. Відповідно, заслуговують на увагу класифікації скорочень, що беруть за основу мотивуючу одиницю, чия будова та значення впливають на тип аббревіатури. У багатьох роботах термін “аббревіація” вживається у двох значеннях:

1) явище скороченого запису слів, словосполучень – це графічна аббревіація, а самі записи – графічні аббревіатури (скорочення);

2) процес утворення нових лексем, спосіб словотворення, у результаті якого з'являються різні види аббревіатур. У цьому випадку в основу визначення покладено принцип, що бере початок від форми та складу вихідної одиниці.

У сучасному мовознавстві існують різні погляди щодо ролі та самостійності аббревіатур у мовній системі. Одні мовознавці (Р. І. Могилевський, А. М. Нелюба, С. М. Шадико) стверджують, що аббревіатури є не самостійними номінативними одиницями, а скороченим

відтворенням (формальними дублетами) вихідних слів та словосполучень. Інші (Д. І. Алексєєв, К. А. Дюжикова, Г. Марчанд) заперечують це твердження, беручи до уваги, що існують випадки, коли значення абрєвіатури й мотивуючого словосполучення не співпадають. А деякі науковці (О. С. Кубрякова, А. Є. Супрун) вважають, що скорочені утворення є проміжним явищем між самостійними похідними словами і фонетичними варіантами співвідносних твірних слів.

Турецькі мовознавці подають значення терміну “абрєвіація” більш загально, беручи до уваги в основному його структурне оформлення. Деякі з дослідників не дають конкретного тлумачення, а пояснюють його описово, або ж посилаються на словники мовознавчого спрямування.

Абрєвіацію вважаємо морфологічним способом словотворення, що забезпечує процес вторинної номінації, унаслідок якої утворюються самостійні слова принципово нової структури, що мають специфічний статус у мові. Незважаючи на свої специфічні ознаки: незвичайний запис і вимову, специфіку набуття частиномовного статусу та прояву морфологічних ознак, абрєвіатури набувають усіх властивостей мовного знака і водночас виявляють характерні особливості повнозначного слова. До них належать цілісність, єдність змісту і форми, номінативна функція, здатність вступати в мотиваційні, синтагматичні, парадигматичні відношення. Абрєвіатури, як і звичайні слова, здатні відмінюватися і здебільшого не змінюють граматичних ознак порівняно з вихідною формою, яка може варіювати свою формальну структуру.

Абрєвіація – це безафіксний спосіб словотворення, його продуктом є слово, до складу якого входять основи вихідного слова чи словосполучення в усіченому вигляді.

У результаті абрєвіації як способу словотворення ціленаправлено утворюються коротші, ніж вихідні структури, слова.

Будь-яка нова абрєвіатура, що поповнює словниковий склад мови, має тимчасовий відтінок новизни, допоки колективна мовна свідомість сприймає її

як інновацію. Аббревіатура-неологізм проходить певний етап адаптації, під час якої носії поступово звикають до неї, можливо, дещо модифікують її в процесі комунікації, і, нарешті, асоціюють даний знак безпосередньо з поняттям, за яким він закріплюється.

Для того, щоб аббревіатура могла прижитися у мові, необхідно ряд обставин. По-перше, своєю звуковою та графічною формою скорочення не повинні відрізнятися від нескорочених одиниць мови. По-друге, денотативне значення аббревіатури повинно містити ознаки, здатні стати базою для переносу денотативних значень чи конотацій.

Як бачимо, у турецькій мові аббревіація як спосіб словотворення з'являється лише на початку ХХ століття, що пов'язано з дією екстралінгвістичних факторів.

У наш час аббревіація набуває стрімкого розвитку. Поява аббревіатур у турецькій мові – одна з реакцій мови на зміни в житті суспільства. Про аббревіацію як активний спосіб словотворення турецькі мовознавці почали говорити у 1927 р., коли було укладено перший Словник аббревіатур І. Х. Тевфіком. Починаючи з 2000 р. скорочені лексичні одиниці почали активно використовуватись у всіх сферах людської життєдіяльності. За аббревіатурним типом скорочуються власні назви, назви міст, вулиць, установ, аббревіатури почали використовуватись у рекламних вивісках, їх вживають у мовній грі. Економія мовних зусиль стає домінуючим фактором у масовій появі скорочень на сучасному етапі. З'являються нові типи аббревіатур, які використовуються на всіх рівнях людської активності, починаючи з високої наукової, закінчуючи побутовою. Тому виникає необхідність багатоаспектного опису такого високопродуктивного у сучасній турецькій мові способу словотворення, як аббревіація.

Аббревіатури в сучасній турецькій мові є розповсюдженим явищем, що розвивається і удосконалюється, кількість аббревіатур усіх типів зростає. Словники скорочень постійно поповнюються новими аббревіатурними

утвореннями. На збільшення кількості абревіатур вплинула загальна демократизація мови. Багаточисельність скорочень потребує їх систематизації, у результаті чого виникають нові словники абревіатур.

Нагально постало питання про активацію ролі абревіації у мовній свідомості сучасної епохи, про майбутнє цього способу словотворення.

Дослідження методики аналізу абревіатур у сучасній турецькій мові передбачають використання загальнонаукових та власне лінгвістичних методів.

Основні положення цього розділу висвітлено у працях автора [29; 31; 32].

РОЗДІЛ II. СТРУКТУРНІ ТИПИ АБРЕВІАТУР ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

2.1. Різновиди класифікацій абревіатур і скорочень

Як і будь-який клас лексичних одиниць, абревіатури можна класифікувати за певними ознаками.

Визначення скорочень і принципи їх класифікації багаточисленні й неоднорідні, оскільки до цього часу не вироблено універсального визначення та загальної теорії абревіації: праці, присвячені проблемі скорочень, не охоплюють це явище повністю, розглядаючи його під різними кутами зору.

Серед українських науковців дослідженням абревіації в турецькій мові займався С. В. Сорокін, який уклав словник абревіатур, що використовуються у газетно-інформаційних текстах. Вчений виділяє “ініціальні, складові, змішані та інші” скорочення [145, с. 265], які тією чи іншою мірою функціонують у сучасній турецькій мові. О. П. Локота досліджувала абревіатури як особливий спосіб утворення термінів у турецькому дипломатичному дискурсі.

На думку О. П. Локоти, абревіація є різновидом морфолого-синтаксичного процесу додавання усічених основ слів, які входять у твірне слово, або усічених і повних основ таких слів. Абревіації підлягають тільки повнозначні частини мови. Від займенників, вигуків та службових слів скорочення не утворюються. Абревіація надає можливість скоротити довгі твірні слова, оскільки в усному мовленні багатослівні терміни не завжди є зручними [94, с. 283].

Дослідниця вважає, що для утворення дипломатичних термінів у турецькій мові використовуються здебільшого ініціальні скорочення літерного і змішаного типів. Ініціальні літерні абревіатури утворюються з початкових літер кожного слова у складі словосполучення і у текстах пишуться прописними літерами без пробілів і розділових знаків, наприклад: *БК – Birleşik Krallık – Велика Британія, АЕТ – Avrupa Ekonomik Topluluğu – Європейська економічна спільнота.*

Ініціальні аббревіатури змішаного типу складаються з початкових частин слів та з початкових звуків (літер): *INTERPOL* – *Інтерпол*, *Стп. Вшк.* – 1) *Cumhurbaşkanı* – *президент* 2) *Cumhurbaşkanlığı* – *адміністрація президента*; *V. Elçi (Büyükelçi)* – *Надзвичайний і Повноважний Посол*.

Активізація цих надто економних і семантично ємких номінативних одиниць зумовлена появою в реальній дійсності складних денотатів, що вимагають для свого позначення багатоконпонентних найменувань. Створення аббревіатур є продуктивним способом компресії багатослівних назв [94, с. 281–286].

К. О. Телешун розглядала аббревіацію в системі сучасної турецької фахової мови торгівлі. Дослідниця вперше у вітчизняній та зарубіжній тюркології комплексно вивчає турецьку фахову мову торгівлі, описує історію формування турецької торгівельної термінології та проблеми її кодифікації на основних етапах розвитку; робить історичний огляд лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, що впливали на процес становлення торгівельної термінології турецької мови; досліджує структурно-семантичні особливості торгівельних термінів в аспекті виявлення їхніх словотвірних моделей та продуктивності; вивчає сучасну термінологію торгівлі з погляду лексичної парадигматики, а також розглядає граматичні особливості турецьких фахових текстів торгівлі та їх термінологічну насиченість.

Науковець відносить аббревіацію до морфологічного способу творення термінів торгівлі. К. О. Телешун вважає, що інтенсивний розвиток аббревіатур зумовлений, перш за все, екстралінгвістичними чинниками, зокрема розвитком міжнародних зв'язків Туреччини в галузі економіки, співпрацею з міжнародними організаціями, а також потребою в мовленнєвій і графічній економії.

У межах турецької фахової мови торгівлі К. О. Телешун виокремлює структурні типи аббревіації: ініціальні літерно-звукові скорочення, складові та частково скорочені аббревіатури.

На думку дослідниці, явище аббревіації більше поширене в писемній мові фахової комунікації, і популярною при цьому є акронімія.

Ще однією класифікацією науковця є розподіл аббревіатур за частотою вживаності. Аббревіатури відповідно розподіляються на ті, що вживаються однаково як у письмовому, так і усному мовленні; аббревіатури, які переважають у письмовій формі та ті, що використовуються переважно в письмовій комунікації [157, с. 90–92].

Турецький науковець М. Еркан пропонує власну класифікацію аббревіатур:

1. Однолітерні скорочення. Слово, скорочене за своєю першою літерою вважається терміном: *a.* (*ad* – іменник), *C.* (*cilt* – том), *l.* (*litre* – літр).

2. Аббревіатури – це слова, скорочені за першими літерами слів: *ÇGD* – *Çağdaş Gazeteciler Derneği* – Спілка сучасних журналістів, *İTÜ* – *İstanbul Teknik Üniversitesi* – Стамбульський технічний університет.

3. Акроніми – слова, утворенні шляхом підбору початкових літер та початкових буквосполучень: *AKUT* – *Arama Kurtarma Derneği* – Дослідницько-рятувальна організація, *TOKİ* – *Toplu Konut İdaresi* – Управління житлового будівництва, *MERNİS* – *Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi* – Система центрального статистичного управління, *MEYSU* – *Meyve Suyu ve Gıda Sanayi Anonim Şirketi* – ТОВ з виробництва фруктових соків та харчової промисловості, *TÜKODER* – *Tüketiciyi Koruma Derneği* – Асоціація з питань захисту прав споживачів.

4. Усічення – укорочення твірної основи слова: *mah* – *mahalle* – квартал, *sok.* – *sokak* – вулиця, *Ank.* – *Ankara* – Анкара, *İst.* – *Istanbul* – Стамбул.

5. Складові скорочення – утворені з частин перших складів слів: *AR-GE* – *Araştırma – Geliştirme* – дослідження та розвиток, *müs.* – *müsteşar* – радник, *ARÜ* – *Ardahan Üniversitesi* – Університет Ардахан, *Tem.* – *Temmuz* – липень, *sav.* – *savcı* – прокурор, *rek.* – *reklamcılık* – рекламування, *res.* – *resmî* – маляр, *ens.* – *enstitü* – інститут.

6. “Маркові скорочення” – назви скорочень відомих торгівельних марок або організацій. З часом тлумачення абрєвіатури втрачається і використовується лише скорочена форма: *AKBANK – Adana Kayseri Bankası – Банк міст Адана та Кайсері*, *PETKİM – Petrokimya Endüstrisi Genel Müdürlüğü – Генеральна дирекція нафтохімічної промисловості*, *BOTAŞ – Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi – АТ “БОТАШ” (Підприємство з експлуатації нафтопроводів)*.

7. Абрєвіатури, що переходять у розряд іменника: *ATM – Automatic Teller Machine – Автоматична касова машина*, *LCW – LC Waikiki Mağazıcılık Hizmetleri Ticaret AŞ* (марка одягу, назва якої походить від ісп. “Les Copanis” – “двоє компаньйонів” та “waikiki” – “Гавайський пляж”), *PERPA – Perşembe Pazarı – Ринок кожного четверга*.

8. Змішані скорочення – скорочення вибіркових літер слова: *uzm – uzman – спеціаліст*, *okt – okutman – викладач*, *tğm. – teğmen – лейтенант*.

9. Абрєвіатури, утворені з першого або останнього слова, з якого утворюється саме скорочення: *Deva Der – Deva Eczacılar ve Sağlık Çalışanları Derneği – Асоціація фармацевтів та працівників сфери охорони здоров'я Дева*, *NİLÜFER – Nilüfer Sağlık Derneği – асоціація охорони здоров'я Нілюфер* [194, с. 167–168].

У Туреччині Т. Гюленсой, Х. Їлдиз, М. Калфа вивчали загальні особливості абрєвіацій в турецькій мові. Недостатньо розробленою в теоретичному плані залишається загальна структурно-типологічна класифікація турецьких абрєвіатур.

Останнім часом абрєвіатури досить активно почали зацікавлювати дослідників як особливий словотворчо-морфологічний клас мовних одиниць. Досить часто відбувалось структурне вивчення скорочень за формальними ознаками. Це підтверджується тим, що окремі автори дають надзвичайно об'ємні класифікації скорочень. Якщо А. Мазон на матеріалі російської мови виділив у складі абрєвіатур чотири структурних типи (буквені, поскладові,

змішані, частковоскорочені слова) [217, с. 88], то М. В. Нікітін – 25 типів [112, с. 166].

Залежно від того, як згортаються словосполучення в окремі слова та як при цьому скорочуються їх компоненти, дослідники розрізняють структурні типи абrevіатур. Відомою у сучасній морфології є класифікація абrevіатур української мови В. О. Горпинича, який виділяє такі їх типи:

1) ініціальні – поєднання в абrevіатуру початкових звуків або літер (*загс, ПТУ*);

2) уламкові – поєднання в абrevіатуру асемантичних частин слова (*педфак, педфак*);

3) змішані – поєднання частин слова з ініціальними звуками (*райвно*);

4) усічено-словесні – поєднання частин слова з повноцінними словами (*заготконтора*);

5) словоморфні – поєднання частин слова з відмінковою словоформою (*завскладом*);

6) комбіновані – поєднання початкової частини першого слова з кінцем другого (*мало еластичний капрон*);

7) ініціально-цифрові (*ГАЗ-24, ТУ-134*) [46, с. 130].

Дев'ятиступеневу класифікацію абrevіатур розробив І. К. Білодід. До її складу входило п'ять типів складноскорочених слів, літерні абrevіатури та звукові абrevіатури двох варіантів [155, с. 252].

Ця класифікація досить детальна та складна у використанні. Вона не містить спеціальних назв для більшості видів абrevіатур.

На противагу їй, М. Я. Плющ розрізняє всього три типи абrevіатур: складовий, змішаний та ініціальний. У свою чергу ініціальний тип вона поділяє на звуковий, буквений та змішаний підтипи [156, с. 181].

Заслуговує на увагу ще одна сучасна класифікація англійських скорочень, розроблена О. Л. Гармаш на матеріалі англійської мови [41, с. 50–55]. Відповідно до цієї класифікації, скорочення можна поділити на:

– лексичні:

апокопа (*animal lib – animal liberation, big mo – big momentum*);

синкопа (*bezzle – embezzlement, tec – detective*);

афереза (*blade – rollerblade, roid – steroid*)

– графічні:

креолізація (*Any I – Anyone, 4 – For*);

акрокреолізація (*B4N – Bye For Now, W8 – Wait*);

акронімія (*BANANA – Build Absolutely Nothing Anywhere Near Anything, NOTE – Not over there, either*);

абревіація (*EBRD – European Bank for Reconstruction and Development, MTFS – Medium Term Financial Strategy*)

– синтаксичні:

еліпс (*car body repair shop – body-shop, business process re-engineering – business re-engineering*).

Спробу визначення і вироблення критеріїв розмежування скорочень на лексичні і графічні здійснила О. А. Косарева, яка вважає, що традиційно прийнятий орфографічний критерій недостатній, оскільки: 1) серед графічних скорочень існують одиниці з прописними літерами; 2) не всі скорочення з рядковими літерами слід відносити до графічних; 3) наявність дефісу, косої лінії не завжди є показником графічного скорочення, і висуває свою класифікацію, справедливо відмічаючи, що “у лінгвістиці існує велика кількість класифікацій абревіатур, що свідчить про різноманітність скорочених лексичних одиниць, їх структурну неоднорідність і семантико-стилістичну нерівноцінність, а також про те, що кожний автор, виводячи класифікацію скорочень, висуває свої принципи” [84; с. 10].

Не існує єдиної класифікації абревіатур у лінгвістиці, кожен дослідник прагне найбільш повно розкрити типологічну класифікацію скорочень, яка ґрунтується на тому чи іншому критерії. Класифікація абревіатур має важливе практичне і теоретичне значення для визначення

статусу скорочень та їх систематизованого вивчення. Проаналізувавши ряд досліджень з цього питання (Т. І. Арбекової, В. В. Борисова, Д. І. Алексєєва, Ю. В. Горшунова, Є. А. Дюжикової), ми виокремили сім типів класифікацій за наступними критеріями: кількісний, фонетичний, морфологічний, прагматичний, стилістичний, хронологічний і критерій вживаності.

1) Класифікація абревіатур за кількісним критерієм

За таким критерієм абревіатури можна розподілити на складні і прості. Складні абревіатури (складноскорочені слова) утворюються в результаті абревіації і основоскладання і складаються з початкових букв, звуків або складів або зі сполучення їх з повними основами. Наприклад: *GTB – Gümrük ve Tekel Bakanlığı – Міністерство у справах митниць і монополій.*

Прості абревіатури утворюються відкиданням початкового або останнього складів основи.

Наприклад: *demo – demonstration – демонстрація; Tuğg. – Tuğgeneral – контр-генерал.*

2) Класифікація абревіатур за фонетичним критерієм

Цей критерій допускає розділення абревіатур на графічні і лексичні. Графічні скорочення – це символи, що використовуються на письмі замість слів і словосполучень і в усній мові їм відповідають повноосновні найменування. Такі абревіатури реалізуються в усній мові як відповідна нескорочена форма і є своєрідним способом скороченого запису будь-якого слова або словосполучення. Прикладами графічних скорочень можуть слугувати українське *км – кілометр*, англійське *a/c – account – рахунок*, турецьке *C. – cilt → т. – том.*

Графічні абревіатури можуть оформлюватись початковими літерами основ і слів, наприклад: *c – cilt – том, ü – üniversite – університет;*

першими і останніми літерами слова або словосполучення приголосних. Наприклад: *dr – doktor – лікар.gön. – gönderen – відправник; HA – Harp Akademisi – Військова академія*; шляхом відкидання голосних літер, наприклад: *bçvş – başçavuş – старшина*.

У графічних скороченнях широко використовуються крапки, дефіси, скісні лінії, курсивний запис та інші засоби графічного оформлення.

Розроблена навіть класифікація графічних скорочень відповідно до їх оформлення:

- 1) крапкові скорочення: *ст. – століття*;
- 2) дефісні скорочення: *ф-ка – фабрика*;
- 3) скорочення через косу риску: *а/с – абонентна скринька*;
- 4) нульові (графічно не виділені) скорочення: *г – грам*;
- 5) комбіновані скорочення: *з.- д. – залізнодорожний*

Графічні скорочення можна розділити на оказіональні, або текстові, і стандартні, загальноприйняті. Справа в тому, що буквально кожен, хто пише, може скористатися в особистих записах створеними ним самим графічними скороченнями, своєю власною системою скороченого запису слів і речень. Типовими прикладами текстових (створених для цього тексту) графічних абревіатур є скорочення в тексті статей в енциклопедіях, довідниках. Такі абревіатури звичайно пояснюються в самому тексті при першій їх появі.

Д. І. Алексєєв і Т. І. Арбекова розглядають графічні і лексичні скорочення на матеріалі російської і англійської мови, роблячи при цьому акцент на процесі переходу одного класу в інший. Це відбувається у тому випадку, якщо графічні скорочення починають вживатися в усній мові нарівні зі словами. Так Д. І. Алексєєв приділяє багато уваги лексикалізації, розглядаючи її як багатосторонній складний процес перетворення графічного скорочення в слово-абревіатуру з засвоєнням різноманітних лексичних ознак і набуттям статусу повноцінного слова.

Якщо графічні скорочення вживаються тільки в письмовій мові і не мають своєї звукової форми, лексичні скорочення мають власну вимову, є самостійними звуковими комплексами і не повторюють звучання повного найменування. Лексичні аббревіатури, безумовно, повинні бути визнані одиницями мови.

Класифікація лексичних скорочень досить ускладнена специфічністю їх структури, великою варіативністю, можливістю взаємодії різних способів аббревіації, а також взаємодією аббревіації з іншими способами словотворення.

3) Класифікація аббревіатур за їх морфологічною структурою

Морфологічна аббревіація характеризується руйнуванням кореневих морфем, які традиційно використовуються в мові. Характерною особливістю морфологічних скорочень є наявність в їх складі частин слів, які, як правило, не збігаються ні з морфемами, ні зі складами. Морфологічні аббревіатури розподіляються на три групи: усічення, ініціальні скорочення (аббревіатури), і скорочення змішаного типу (з елементами усічення та ініціальних аббревіатур).

Найбільш повну класифікацію аббревіатур за морфологічним критерієм пропонують В. В. Борисов і Є. Д. Дюжикова. Вони розподіляють морфологічні скорочення на три типи:

1) усічення (В. В. Борисов) або складові (Є. А. Дюжикова), до складу яких входить частина або частини одного слова;

2) ініціальні скорочення (В. В. Борисов) або ініціальні аббревіатури (Є. Д. Дюжикова), які обов'язково включають у себе початкові букви слів скорочуваного слова;

3) складноскладові аббревіатури до складу яких входять не тільки редуковані частини слова, але й повні слова.

До цього типу класифікації, що базується на морфологічному критерії, ми віднесли також класифікацію Д. І. Алексєєва, який розглядає

два типи процесів, які беруть участь в утворенні скорочень і, відповідно, виділяє дві групи аббревіатурних одиниць:

1) скорочені одиниці, утворені в результаті тільки процесу скорочення;

2) скорочені одиниці, утворені в результаті комбінації скорочення з іншими процесами (скорочення і складання, скорочення і афіксації; процесу складання, скорочення і афіксації; процесу скорочення і субстантивації).

4) Класифікація аббревіатур за граматичним критерієм

На відміну від традиційних підходів до принципів класифікації, Ю. В. Горшунов виходить з того, що створення скорочень – не просте механічне редукування форми, а “сигнал декілька іншого сприйняття світу, яке бере початок в більш глибокому когнітивному процесі творчого характеру, яке відбувається в свідомості... Раціональний вимір є обов’язковий під час створення будь-якого слова... Інші ж виміри факультативні і вибіркові. У певних випадках раціональний вимір неначе відступає на другий план, поступаючись місцем емоціональному і/або образному, взаємодіючи з ними і створюючи різні конфігурації” [47, с. 135]. При цьому різні типи скорочень тяжіють до різних функціональних призначень:

- 1) раціональних, або власне когнітивних;
- 2) емоційно-оцінних;
- 3) образних.

Вони можуть слугувати позначенням нового предмету або якомсь по-іншому характеризувати існуючий, виражаючи дещо інше відношення до нього. Отже, ініціальні аббревіатури створюються здебільшого за участі раціонального виміру глибинних структур свідомості і за функціональним призначенням вони або характеризують по-новому відомий предмет, або називають новий предмет. Акроніми і слова-злиття

за функціональним призначенням служать цілям номінації, виступаючи, як правило, єдиним найменуванням предмету і часто засобом вираження поняття, яке раніше не існувало або не мало словесного оформлення. Тут нерідко раціональний вимір глибинних структур свідомості взаємодіє з емоційно-оцінним і образним, доля якого підвищена, особливо при утворенні рекламних скорочень.

5) Класифікація аббревіатур за стилістичним критерієм

В. В. Борисов вважає, що для теоретичних і практичних цілей скорочення необхідно класифікувати не тільки за структурними типами, але й за іншими ознаками. З точки зору стилістичного скорочення можна розділити на дві основні групи:

1) Скорочення стилістично нейтральні: *AF – Air Force – Військово-повітряні сили США; TC – Training Center – навчальний центр.*

Прослідковується це і в турецькій мові. Наприклад: *JGK – Jandarma Genel Komutanlığı – Головне управління жандармерії; SO – Sanayi Odası – Промислова палата.*

2) Експресивні скорочення. Як приклад експресивних скорочень він наводить: *bish – bishop – військовий священник; HP – hot pilot – хвацький пілот* [18, с. 133–135].

6) Класифікація аббревіатур за критерієм вживаності

Доцільно розрізняти загальноновживані і спеціальні скорочення. До загальноновживаних відносяться скорочення, характерні для лексики мови в цілому, відомі всім, хто говорить цією мовою. Так практично всім, хто розмовляє англійською і французькою мовами відомі такі скорочення: *USA – United States of America – Сполучені Штати Америки; FIBA – Federation Internationale de Basketball Association – Міжнародна федерація баскетбольних асоціацій.*

У турецькій мові відомими та загальноновживаними є: *TBMM – Türkiye Büyük Millet Meclisi – Великі Національні Збори Туреччини*; *TDK – Türk Dil Kurumu – Турецьке Лінгвістичне Товариство*.

До спеціальних відносяться скорочення, які вживаються тільки в межах певної сфери людської діяльності і, як правило, відомі лише спеціалістам цієї галузі. Такими можуть бути скорочення військові, медичні, радіотехнічні та ін.: *EBES – Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu – Синдром набутого імунodefіциту* (мед.), *GATŞ – Genel aktarmalı telefon şebekesi – Телефонна мережа загального користування* (телеком.), *HZA – Hafif Zırhlı Araç – Легка броньована машина* (військ.).

Інколи з двох скорочень, які збігаються за буквеним складом одне є загальноновживаним, а інше – спеціальним. Так, *Організація Північноатлантичного Союзу – НАТО* – відома більшості людей. Абревіатура *Національна асоціація бюро подорожей* відома, в основному, серед організаторів туристичних подорожей. У цьому випадку маємо омонімію скорочень.

7) Класифікація аббревіатур за хронологічним критерієм

Виділяються також скорочення – неологізми і застарілі слова. Оскільки скорочення належать до найбільш рухомої частини лексики, легко виникають і швидко відмирають, розгляд їх в цьому аспекті, як вважає В. В. Борисов, представляє великий практичний інтерес. Скорочення *КААÖ*, яке широко вживалося в роки Другої світової війни, мало корелят Північноафриканський театр військових дій. Сучасне скорочення *КААÖ*, як вже вказувалося, означає *Організація Північноатлантичного Союзу, НАТО*.

Так, у турецькій мові аббревіатура *AET – Avrupa Ekonomik Topluluğu – ЄЕС – Європейська Економічна Спільнота* є застарілою. У 60-х роках у рамках Європейської Економічної Спільноти розвивалися спільні економічні політики різних країн, особливо в області торгівлі і сільського господарства. У 2002 ж

році назву було змінено на *ЄС – Європейська Спільнота – АТ – Avrupa Topluluğu*.

Таким чином, нами були проаналізовані класифікації, запропоновані різними авторами, і на основі різних критеріїв (кількісний, фонетичний, морфологічний, стилістичний, прагматичний, критерій вживаності, хронологічний) виділені їх типи. Наявність такого різноманітного розподілу аббревіатур обумовлена їх неоднорідністю, різноплановістю і тим, що кожен автор прагне найбільш повно і якісно розкрити семантично-структурну класифікаційну схему аббревіатур.

2.2. Структурно-типологічна класифікація турецьких аббревіатур: ініціальні та комбіновані аббревіатури

В основі класифікації можуть бути закладені принципи структурної наповнюваності похідних одиниць, з відповідним виділенням повних еквівалентів аббревіатури, а також додатково аббревіатур-кальок, які представляють собою скорочення, що виникли під впливом іншої мови за існуючою в ній моделлю.

Беручи до уваги особливості утворення аббревіатур у турецькій мові і, насамперед, компоненти опорного словосполучення, з яких складаються скорочення того чи іншого типу та керуючись фонетичним критерієм, пропонуємо таку класифікацію аббревіатур, яка, на нашу думку, відображає їх сучасний стан розвитку: **лексичні**, серед яких виділяємо ініціальні й комбіновані (змішані) аббревіатури та **графічні**.

1. Ініціальні, які залежно від способу творення і типу вимови поділяються на кілька підтипів:

а) Буквенні (алфавітні) – утворюються складанням початкових букв твірних слів. Наприклад: *AMB (okunuşu a-me-be)* – *Avrupa Merkez Bankası* – *Європейський центральний банк*, *BTP (okunuşu be-te-pe)* – *Bağımsız Türkiye Partisi* – *Партія Незалежної Туреччини*, *GSF (okunuşu ge-se-fe)* – *Güzel Sanatlar*

Fakültesi – Факультет образотворчого мистецтва, ÖSS (okunuşu ö-se-se) – Öğrenci Seçme Sınavı – Загальнодержавний відбір для абітурієнтів, ÖSYM (okunuşu ö-se-ye-me) – Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi – Центр незалежного тестування, TDSD (okunuşu te-de-se-de) – Türkiye Deri Sanayicileri Derneği – Асоціація турецьких виробників шкіряних товарів, THY (okunuşu te-he-ye) – Türk Hava Yolları – Турецькі Авіалінії.

Якщо ми прочитаємо усі приклади по буквах, то зрозуміємо саме утворення алфавітного типу скорочення. Воно не функціонує самостійно, а утворює собою звуковий тип, читається як звичайне слово, і виражає, таким чином, нове значення.

Як зазначає О. М. Тур “Кількість структурних компонентів абрєвіатури залежить від типу вихідного словосполучення (простого чи складного), на базі якого утворено лексичне скорочення. Абрєвіатури утворюються від простих словосполучень, які складаються з двох повнозначних слів та складних словосполучень, які у своїй будові мають три, чотири й більше повнозначних слів” [160, с. 116–120].

Також можемо відмітити вилучення з вихідного словосполучення буквених абрєвіатур слів, які несуть в собі мало інформації, що зумовлює скорочення її форми, але не змінює значення. Вилучаються в основному службові частини мови: сполучники та прийменники, а залишаються скорочення найбільш інформативних слів (іменників, прикметників, віддієслівних імен). Такі скорочення є досить уживаними в турецькій мові. Наприклад: *ASKİ – Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi – Управління водопровідно-каналізаційного господарства м. Анкари, BOTAŞ – Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi – Акціонерне товариство з експлуатації нафтопроводів, GİMDES – Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Denetleme ve Sertifikalandırma Araştırmaları Derneği – Асоціація з дослідження контролю та сертифікації продовольчих товарів і товарів першої необхідності, TUSKON – Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu – Конфедерація промисловців і*

підприємців Туреччини, GSYH – Gayrisahî yurt içi hasıla – Валовий Внутрішній Продукт.

б) Звукові (акроніми) – утворюються з початкових звуків слів вихідного словосполучення.

Існують різні думки про використання поняття “акронім”. За однією з них акроніми – це будь-які слова, що складаються з перших літер чи звуків слів словосполучення, що скорочується, за іншою, акроніми вимовляються як цілісні слова, а не як послідовність літер.

Особливості фонетики та манери розмови в турецькій мові не мають чіткої межі між визначенням акронімів та алфавітних скорочень.

У турецькій мові **акронім** позначає нову форму слова, яка утворюється шляхом складання початкових звуків твірних слів.

Позвукова вимова ініціальних абревіатур можлива завдяки тому, що їхня фонетична структура не суперечить закономірностям будови слова. Вони вимовляються як звичайні слова, відповідно до фонетичної структури турецької мови. Наприклад:

GAP (okunuşu: gap) – Güneydoğu Anadolu Projesi – Південно-Східний Анатолійський проект.

Хоча, в турецькій мові ця абревіатура може звучати і по-іншому:

GAP (okunuşu: ge-a-pe) – Güneydoğu Anadolu Projesi – Південно-Східний Анатолійський проект.

Відповідно до правил вимови, усі ці елементи утворені із перших літер слів використовуються так, неначе несуть у мові якесь нове значення. Хочемо зауважити, що між цими першими літерами абревіатури відсутні такі знаки пунктуації, як крапка, кома тощо.

Характерною особливістю акронімів є наявність в їх структурі голосних, що дозволяє членувати їх як звичайні слова. Наприклад: *ТАЕК – Türkiye Atom Enerjisi Kurumu – Турецьке управління з атомної енергетики, ТІКА – Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı – Турецька агенція співробітництва та розвитку.*

Голосні звуки в структурі такого акроніму – це компоненти вихідного словосполучення, а не складоутворювачі “а”, “е”, які використовуються в алфавітному читанні абревіатур.

Фонетична структура акронімів настільки близька до фонетичної структури звичайних слів, що абревіатура сприймається як повнозначне слово. Наприклад:

ON – Optik Nevrit – Неврит зорового нерва (мед.);

on – десять (числ.).

Але це правило читання не можна вважати абсолютним для всіх акронімів, оскільки серед них існують і такі, яким специфіка їх будови не дозволяє повністю закріпитись у мові.

в) Буквенно-звукові (звуко-буквені) абревіатури – утворюються із початкових літер та звуків слів вихідного словосполучення (у різних комбінаціях). Найчастіше прослідковуємо сполучення літер і звуків. Наприклад: *GYO (okunuşu: ge-ye-o) – Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları – Інвестиційні трасти в нерухомість, SHÇEK (okunuşu: se-he-çek) – Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu – Організація соціального обслуговування та захисту дітей, ТТОК (okunuşu: te-te-ok) – Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu – Автомобільне туристичне товариство Туреччини.*

Зустрічається також поєднання “звуки + літери”. Наприклад: *ÖAKG (okunuşu: ö-a-ke-ge) – Özel Altyapı Kalkınma Grubu – Приватна група розвитку інфраструктури, PAFS (okunuşu: pa-fe-se) – Pasifik Adaları Forumu Sekreterliği – Секретаріат Форуму Тихоокеанських островів.*

Зрідка трапляються складніші утворення типу “звуки + літери + звуки”, наприклад:

ЕТНА (okunuşu: e-te-ha) – Etkin Haber Ajansı – Ефективне інформаційне агентство.

Або “літери + звуки + літери”, наприклад:

BMEBKT (okunuşu: be-me-be-ke-te) – Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı – Організація Об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури.

Кількість літерних і звукових ініціалів таких абревіатур зазвичай відповідає кількості слів вихідного словосполучення. Наприклад:

GAMHK (okunuşu: gamhk) – Güney Avrupa Müttelik Hava Kuvvetleri – Об'єднані Військово-повітряні сили НАТО в Північній Європі, DÖKH (okunuşu: dökh) – Demokratik Özgür Kadın Hareketi – Демократичний рух вільних жінок.

Під час утворення літерно-звукових абревіатур зі складу вихідного словосполучення інколи вилучають самостійні та службові слова, які містять у собі мало інформації. Наприклад: *TÜBİTAK – Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu – Турецьке науково-технічне дослідницьке товариство, GSYH – Gayrisahi yurt içi hasıla – Валовий Внутрішній Продукт.*

До розряду абревіатур, які містять початкові букви або звуки слів вихідного словосполучення, також відносяться ініціально-цифрові одиниці, які утворюються сполученням ініціальних абревіатур з цифровим позначенням чого-небудь. Наприклад:

ÖSS-SÖZ-2 – Sözel-2 ÖSS Puanı – Бали за другу частину усного завдання із Загальнодержавного відбору для абітурієнтів.

2. Комбіновані (змішані), серед яких можна виділити такі підтипи:

а) абревіатури, утворені поєднанням усіченої початкової основи одного чи двох слів, з початковими звуками та літерами наступних слів. Оскільки, за принципом турецької мови, де у слові та на початку складу не може бути двох приголосних, багато скорочень, які складаються саме з перших літер – утворюють собою змішаний тип абревіації. Наприклад: *ANAP – Anavatan Partisi – Партія “Вімчизна”, ASELSAN – Askeri Elektronik Sanayii – Військово-оборонна промисловість, ATEM – Alkol ve Uyuşturucu Bağımlılarını Tedavi Merkezi – Лікувально-терапевтичний профілакторій, OYAK – Ordu Yardımlaşma Kurumu – Організація із взаємодопомоги армій, SODEP – Sosyal Demokrat*

Parti – Соціал-демократична партія, *TÜRK-İŞ* – *Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu* – Конфедерація профспілок Туреччини, *YAYÇEP* – *Yaşgın Çiftçi Eğitim Projesi* – Загальнонаціональний проект щодо надання освітніх послуг селянам.

б) абрєвіатури, утворені зі скорочених початкових елементів словосполучень. Наприклад:

diskotek – *dis*ko – *дис*котека;

diapozitif – *dia* – *діа*позитив.

в) абрєвіатури, утворені в результаті поєднання початкової частини одного слова і цілого слова, тобто так звані частковоскорочені слова.

Наприклад:

albay – (*alay*+*bay*) – *полковник*;

tümgeneral – (*tümen*+*general*) – *генерал-майор*

г) абрєвіатури, утворені як складноскорочені або частковоскорочені слова на основі великих словосполучень-найменувань. При цьому частина слів опускається. Цей спосіб скорочення допомагає текстам ділових документів зекономити місце та збільшити інформативність своїх компонентів.

Наприклад: *ASELSAN* – *Askeri Elektronik Sanayii* – *Військово-оборонна промисловість*, *İHSANDER* – *İhracatçı ve Sanayici İş Adamları Derneği* – *Спілка експортерів, промисловців і підприємців Туреччини*, *MOBDER* – *Mobilya Sanayicileri İthalat ve İhracatçıları Derneği* – *Асоціація виробників меблів Туреччини*.

д) еліпсовані скорочення слів. Наприклад: *Ne haber?* – *Naber?* – *Як справи?*, *Ağabey* – *Abi* – *брат*.

Оскільки абрєвіація обслуговує майже всі види вербальної комунікації, є однією з основних причин розвитку мови як засобу спілкування, існують певні обмеження, які накладаються природою людини на інформаційні, пізнавальні, розумові процеси і, внаслідок цього, на форму абрєвіатури. Це виражається, зокрема, у пропуску слів загального призначення (відділ, контора, об'єднання,

комітет, центр, товариство), які входять до складу мотивуючого словосполучення і зайві з інформаційної точки зору. Проявляється незалежність складоморфемних аббревіатур від моделей типових словосполучень. Наприклад: *TRT – Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu – Національний комітет з питань радіо- та телемовлення, TÜRDOK – Türkiye Dokümantasyon Merkezi – Турецький центр обробки документації, MKE – Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu – Організація машинної та хімічної промисловості, DETÇA – Devlet Tiyatrolarında Çalışanlar Derneği – Товариство працівників державних театрів.*

Лінійна структура вихідного словосполучення часто порушується, роль компонентів змінюється, на перше місце висувається найбільш значимі інформативно іменники, відбувається певна перебудова, конкретизація. Наприклад: *İSDEMİR – İskenderun Demir Çelik Fabrikaları – Металургійний комбінат Іскендерун, TÜDER – Tıbbı Malzeme ve Cihaz Üreticileri Derneği – Асоціація турецьких виробників товарів і приладів для охорони здоров'я, TÜMMER – Türkiye Mermer Doğaltaş ve Makinaları Üreticileri Birliği – Асоціація виробників мармуру, каменю та обладнання Туреччини.*

У деяких випадках відбувається елімінація службових слів, а інколи і самостійних слів зі складу мотивуючої основи, що призводить до виникнення одиниць, які безпосередньо зазнають скорочення, що пов'язано з прагненням мови до зменшення формальної і семантичної розчленованості вихідної одиниці. Це досягається шляхом “виштовхування” із складного найменування окремих лексем (малоінформативних означень, прийменників, сполучників). Частіше такий процес відбувається під час утворення акронімів. При цьому поряд з елімінацією висхідних відбувається їх перестановка. Головною причиною таких змін є прагнення до максимального зближення характеристик акроніма зі звичайним словом. Наприклад: *MÖHUK – Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hakkında Kanun – Закон про міжнародне приватне право та порядок, TÜRSAB – Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği – Союз туристичних агенцій Туреччини.*

3. Графічні – скорочення, що використовуються лише в письмовій мові і не мають своєї особливої звукової форми, є своєрідним способом скороченого (стенографічного) запису будь-якого слова або словосполучення. Скорочення, утворені внаслідок графічної аббревіації, розглядають як письмові варіанти слів, їх не можна назвати словами-аббревіатурами, оскільки вони не можуть бути словотвірною моделлю, не мають статусу слова, в усному мовленні реалізуються повною формою слова чи словосполучення. З іншого боку, графічні скорочення можуть перетворюватися на лексичні скорочення. Такий спосіб аббревіатурного словотвору називають лексикалізацією графічних скорочень. Засвоївши деякі лексичні характеристики (власну вимову та орфографію, можливість утворювати похідні слова, семантико-стилістичний зміст), вони набувають ознак слова.

Графічні аббревіатури в якості вихідних одиниць мають слово, словоформу, словосполучення. Мета їх утворення – раціональна передача одиниць письма, які повторюються, і прийнятної інформації, за наявності відповідних ситуативних чи контекстуальних умов. Графічні аббревіатури можна класифікувати за формою їх повних прототипів – слів і словосполучень.

Обов'язковою умовою є використання у графічному скороченні на першому місці початкової букви скорочуваного слова або словосполучення. Наступні букви початкової форми можуть використовуватися у графічному скороченні у різних комбінаціях.

Наприклад: *Arş. Gör.* – *Araştırma Görevlisi* – науковий співробітник, *BAĞ-KUR* – *Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu* – Організація соціального страхування підприємців, промисловців та інших незалежних працівників, *çev.* – *çeviren*, *çeviri* – перекладач, переклад, *D.* – *Doğu* – схід, *Dz. HO* – *Deniz Harp Okulu* – Військово-морське училище.

У графічних скороченнях широко використовуються крапки, дефіси, косі лінії, курсивний запис і інші засоби графічного оформлення.

1) крапкові скорочення: *es.* – *eski* – старий, *yul.* – *yüzyıl* – століття, *bas.* – *baskı* – тираж, *mad.* – *madde* – пункт, стаття;

2) дефісні скорочення: *KÖY-KOOP* – *Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği* – Центральне об'єднання розвитку сільського господарства та інших кооперативних об'єднань, *SO-DER* – *Sinema Oyuncuları Derneği* – Асоціація кіноакторів;

3) нульові (графічно не виділені) скорочення: *D* – *doğu* – схід, *O* – *ofis* – офіс, *F* – *fiyat* – ціна, вартість;

4) графічні скорочення, утворені шляхом видалення голосних літер: *slm* – *selam* – привіт, “здоров!”, *mrh* – *merhaba* – привіт, *tmm* – *tamam* – добре, *bgn* – *bugün* – сьогодні, *urn* – *yarın* – завтра, *lfn* – *lütfe* – будь ласка.

Під час утворення графічних аббревіатур можливі випадки прямої мотивації. Так скорочення *L* – еквівалент англійського слова – походить від латинського слова *libro*. В таких випадках скорочення співвідносяться з повними найменуваннями через означуваний предмет. Це говорить про можливість порушення мотиваційних зв'язків між повним словом і графічним скороченням, яке в цьому випадку отримує статус самостійної одиниці, а повне слово і графічне скорочення співвідносяться між собою як різні способи позначення одного і того ж явища.

Гібридна модель використовує різні способи скорочення, опущення чи стягнення різних частин повного слова або словосполучення, що в окремих випадках ускладнює виведення їх прототипів із скорочених форм. Виділяються два підтипи:

1) контрактури, утворені на основі слова. Наприклад: *mah.* – *mahhale* – квартал, *mim* – *mimarlık* – архітектура, *nö* – *nöbet* – наряд;

2) стягнення, утворені на основі складного слова або словосполучення. Наприклад: *mm* – *milimetre* – міліметр, *p / k* – *posta kutusu* – абонентська скринька.

Процес символізації односторонній і передбачає, наприклад, набуття стійкості (стабільності) тільки одним із декількох варіантів скорочень. Подальше усічення скорочення в процесі його функціонування приводить до виникнення в мові декількох скорочень одного і того ж прототипу, які відрізняються лише за ступенем усічення. Наприклад: *стр.*, *с.* – *сторінка* [2, с. 81].

Враховуючи функціонування скорочень в усному та писемному мовленні, ми розрізняємо лексичні аббревіатури, що існують як самостійні слова та графічні скорочення, які, в основному, використовуються лише на письмі і розшифровуються та читаються повністю. Хоча, на сучасному етапі розвитку, деякі окремі графічні скорочення набувають ознак лексичних (читаються скорочено та не розшифровуються). Як цього вимагають інтереси того, хто читає, вони часто зазнають символізації: легше, швидше, більш точно читаться і розуміються.

Взявши до уваги структурну наповнюваність лексичних аббревіатур, те, які частини вихідного словосполучення входять до їх складу (усічені основи, цілі слова, початкові літери), ми виділили ініціальні та комбіновані типи.

2.3. Фонетичні і графічні особливості аббревіації в турецькій мові

Аббревіатурні утворення вимагають з боку мовознавців не лише пильної уваги, всебічного вивчення та оцінки як словотворчого процесу, але й конкретних рекомендацій, що стосуються правопису та вимови цих слів. Адже будь-які нові слова мають бути оформлені відповідно до існуючих у мові орфографічних норм. Особливо це актуально для такої строкатої і розмаїтої за багатьма ознаками лексики, якою є аббревіатура.

Зазначимо основні фонетичні особливості аббревіатур:

1. Скорочення, утворені з маленьких літер, читаються як звичайні слова: *çvrş.* – *çavuş* – старшина, *çvr.* – *çevre* – *окружність*, *bf* – *birleşik fiil* – *складене*

*di*єслово, *parag.* – *paragraf* – абзац, *sat.* – *satır* – рядок, *ecz.* – *eczane* – аптека, *fab.* – *fabrika* – фабрика, *haz.* – *hazırlık* – підготовка, *zh.* – *zehirli* – отруйний.

2. Скорочення, утворені з усіх великих літер, що використовуються як цілісне слово та вимовляються як звичайне слово: *AB*, *AGİK*, *ANKA*, *DEMÇE*, *JİTEM*, *İTÜ*, *İNA*, *MEB*, *OYAK*, *POAŞ*, *TİYAP*, *TUSKON*, *TÜBİTAK*, *TÜSİAD*.

3. Аббревіатури, більшість яких утворена за першими літерами слів, вимовляються поскладово: *DSİ* (*de se i*), *PTT* (*pe te te*), *THY* (*te he ye*), *TRT* (*te re te*), *MTTB* (*me te te be*), *CHF* (*ce he fe*), *LPG* (*le pe ge*), *OSB* (*o se be*), *TDKP* (*te de ke pe*), *VDMK* (*ve de me ke*).

4. Аббревіатури, запозичені з інших мов, зазвичай вимовляються відповідно до правил мови оригіналу: *BBC* (*bi bi si*), *CIA* (*si ay ey*), *CNBC* (*si en bi si*), *GSM* (*ci es em*).

Досить проблемним у турецькому мовному середовищі залишається правопис аббревіатур. У цьому можна пересвідчитись під час аналізу публіцистичних текстів. Авторами часто порушуються норми написання скорочень. Можна зустріти запис аббревіатури *S.S.K* замість нормативного *SSK* (*Sosyal Sigorta Kurumu* – Організація Соціального Страхування), або *Öss* замість *ÖSS* (*Özel Seçme Sınavı* – Загальнодержавний відбір для абітурієнтів). *ÖSS* – іспит, який складають абітурієнти Туреччини з метою вступу до вищого навчального закладу, проведення цього іспиту контролюється Турецьким центром незалежного тестування [243, с. 35].

Потребує вивчення і проблема узгоджування аббревіатур з частинами мови. Це пов'язано з питанням відмінюваності аббревіатур. Часто автори роблять спроби відмінювати невідмінювані аббревіатури. Це є свідченням браку інформації щодо цієї проблематики.

Головні правила написання аббревіатур у турецькій мові:

1. Скорочення одиниць виміру, що визначені у Міжнародній системі позначок, зазвичай пишуться з маленької літери. У кінці цих скорочень крапка не ставиться. Наприклад: *a* – *amper* – ампер, *kj* – *kilojul* – кілоджоуль, *m* –

metre – метр, *sm* – *santimetre* – сантиметр, *kg* – *kilogram* – кілограм, *sm²* – *santimetrkare* – сантиметр квадратний, *m³* – *metreküp* – квадратний метр, *sa* – *saat* – година.

2. Перша літера одно- або двоскладних іменників скорочується і пишеться з маленької літери: *b.* – *basım* – видання, *s.* – *cilt* – том, *ş.* – *şirket* – компанія, *t* – *ton* – тонна, *tb.* – *tabur* – батальйон.

3. У кінці іменників, які скорочуються за першими трьома буквами, ставиться крапка: *cad.* – *cadde* – проспект, *mat.* – *matematik* – математика, *doğ.* – *doğum* – народження, *ölm.* – *ölümü* – смерть, *biy.* – *biyoloji* – біологія, *mit.* – *mitoloji* – міфологія, *lab.* – *laboratuvar* – лабораторія, *imp.* – *imparatorluğu* – імперія, *fed.* – *federasyon* – федерація.

4. У складних словах, які утворюються скороченням кожного елементу слова, зазвичай, поєднується ціла одиниця першого слова та перша літера другого. У кінці такого виду скорочень ставиться крапка. Наприклад: *dilb.* – *dilbilgisi* – граматики, *bitb.* – *bitkibilim* – ботаніка, *yerb.* – *yerbilimi* – геологія, *sub.* – *subilimi* – гідрологія, *yerölçümb.* – *yerölçümbilimi* – геодезія.

5. Власні назви, звання, скорочення слів, що позначають місце, починаючись з великої літери, закінчуються крапкою. Наприклад: *Ank.* – *Ankara* – Анкара, *Alm.* – *Almanca* – німецька мова, *Cad.* – *Cadde* – проспект, *İst.* – *İstanbul* – Стамбул, *Sok.* – *Sokak* – вулиця.

6. Простежуємо, що скорочення установ та організацій в турецькій мові відбувається різними шляхами. У деяких випадках скорочують перші літери слів, що утворюють назву установи. При скороченні крапки між літерами не ставлять. Наприклад: *İKV* – *İktisadi Kalkınma Vakfı* – Фонд економічного розвитку, *MYK* – *Mesleki Yeterlilik Kurumu* – Організація професійної підготовки, *TOFED* – *Türkiye Otobüsçüler Federasyonu* – Федерація автобусних перевізників Туреччини, *TSEK* – *Türk Standartları Enstitüsü Kurumu* – Турецький інститут з питань стандартизації.

Звертаємо увагу на те, що які б не були незмінні правила написання абревіацій, і як би вони не підпорядковувались чітко визначеним канонам, у процесі дослідження нами було визначено виключення із правил, або невідповідність їм.

Іноді скорочуються не всі перші літери установ чи організацій: *ESHOT – İzmir Belediyesi Elektri, Su, Havagazi, Otobüs, Tramvay İşletmesi – ЖЕК та ДЕПО м. Ізмір, İMP – İstanbul Motor Piston Anonim Şirketi – ВАТ Автомобільного забезпечення м. Стамбул, МТА – Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü – Науково-дослідницький металургійний інститут, POMSAD – Türk Pompa ve Vana Sanayicileri Derneği – Асоціація виробників насосів та клапанів Туреччини.*

Отже, відзначимо, що у деяких випадках переклад абревіатури з турецької мови на українську має такі особливості – вираз турецької абревіатури перекладається українською мовою двома незалежними повноцінними конструкціями, що пов'язано з існуванням в Україні двох окремих установ, які є відповідниками одній установі в Туреччині, і займаються врегулюванням одних і тих же вищезазначених питань.

Іноді скорочення назв установ та організацій абревіатури будуються шляхом скорочення не тільки перших літер, а і звуків, що йдуть за ними. Наприклад: *AKUT – Araştırma Kurtarma Teşkilatı – Дослідницько-рятувальна організація, ARGE – Araştırma geliştirme – Дослідження та розвиток, SEKA – Selüloz ve Kağıt Sanayii Kurumu – Організація целюлозної та паперової промисловості.*

Звертаємо увагу на те, що в турецькій мові існують і такі абревіатури, що позначають установи та організації, які не охоплюють усі перші літери, з яких складаються, або навіть можуть бути далекими за асоціацією від своєї абревіації. Наприклад: *ANTBİRLİK – Antalya Pamuk ve Narenciye Tarım Satış Kooperatifleri Birliği – Спілка кооперативів з питань реалізації бавовняних виробів та цитрусових м. Анталії, İGEME – Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu – Центр розвитку експорту Турецької*

Республики, SANAYİ-İŞ – Türkiye Çimento Seramik Toprak ve Yapı Malzemesi İşçi Sendikası – Турецька профспілкова організація з виробництва будівельного цементу, кераміки та глини.

Слід не забувати також, що в написанні абревіатур не використовуються сполучники, хоча вони функціонують у вихідній основі. Наприклад: *MKE – Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu – Організація машинної та хімічної промисловості, RSAMT – Radyo Sinyali Algılama ve Mesafe Tayini – Радіолокаційна станція.*

Для того, аби полегшити написання та для економії можуть ставитись такі знаки пунктуації, як крапка при скороченні назв установ та в особливих випадках. Існують також випадки, за якими крапка ставиться між скороченнями слів: *Kur.Başk. – Kurmay Başkanlığı (Başkanı) – Начальник штабу, As.İz. – Askeri İnzibat – Комендантський патруль, Dz. Kuv. K.- Deniz Kuvvetleri Komutanı, Komutanlığı – Командувач морськими силами, Osm. T. – Osmanlı Türkçesi – Османська мова, Yrd. Doç. – Yardımcı Doçent – Молодий доцент.*

7. Власні назви, у яких імена людей пишуться з великої літери і скорочуються по першій літері: *H. E. Adıvar – Х. Е. Адивар; M. K. Atatürk – М. К. Атамюрк; A. H. Tanrınar – А. Х. Танринар; R. M. Ekrem – Р. М. Екрем; A. A. Gül – А. А. Гюль.*

Досліджуючи актуальні питання способу творення абревіацій, вітчизняні мовознавці розглядали абревіатури та скорочення в абсолютно різних площинах. У турецькій мові ж такого поділу не простежуємо, тому що ці два поняття ототожнюються.

Отже, абревіатури і скорочення включають в себе низку екстралінгвістичних чинників і будуть відповідно адекватно сприйматися за умови їх гармонійного сполучення. Абревіатура потребує попереднього розкриття або збереження розгорнутого скорочення в усьому тексті перекладу в зв'язку з відсутністю реалій в нашому житті або ж з відсутністю еквівалентної абревіатури в українській мові.

2.4. Семантика засвоєння запозичених абревіатур

Після проведених у ХХ столітті засновником Турецької Республіки М. К. Ататюрком низки реформ майже у всіх сферах життя турків, у турецьку мову ввійшло багато слів із західноєвропейських мов. Це були терміни різних галузей науки, техніки, культури: *abajur* (абажур), *buket* (букет), *gazete* (газета), *kartvizit* (візитка), *kültür* (культура), *radio* (радіо), *sinema* (кіно), *üniversite* (університет), *otomobil* (автомобіль) та інші. Також дозволялося, і, навіть, заохочувалося носіння європейського одягу та головних уборів, що й спричинило проникнення у мову їх назв: *ceket* (піджак), *palto* (пальто), *pantolon* (брюки), *tişört* (футболка) та інші.

Останнім часом разом з технічним прогресом потік інтернаціональної лексики все збільшується: *rocket* (ракета), *computer* (комп'ютер, ЕОМ), *air-conditioner* (кондиціонер), *doküman* (документ). Однак, якщо до Другої світової війни турки брали цю лексику переважно з французької мови, то в 50 – 60 роки, коли Туреччина потрапила під сферу впливу США, різко зросло число англіцизмів. До них відносяться і більшість запозичень останніх років: *marketing* (торгівля), *blue jean* (джинси), *night club* (нічний клуб), *boyfriend* (приятель), *weekend* (вихідний), *bye-bye* (до побачення), *optimist* (оптиміст), *objektif* (об'єктивний, нейтральний, безпристрасний), *link* (зв'язок). Виникли навіть американо-турецькі лексичні гібриди: *love uurtak* (любити, доглядати) (в останньому значенні існує і більш ранній гібрид, французько-турецький – *kur uurtak*), *drink almak* (випити), *okey vermek* (погодитися, дати добро), *save etmek* (зберегти, зареєструвати), *okeylemek* (затвердити, ратифікувати).

Англіцизми потіснили попередні запозичення з французької мови, особливо в середовищі інтелігенції. Якщо раніше “європеїзований” турок пересипав свою мову галицизмами типу *mersi*, *enteresan* (цікаво), дакор (згоден) та іншими, то тепер якийсь собі сноб прагне розмовляти на смішному англо-турецькому жаргоні. І навіть давніше французьке запозичення “pardon” старається вимовляти як “*pardın*”.

Починаючи з 1980-х років, Турецьке лінгвістичне товариство веде активну роботу з виключення таких запозичень з турецької мови, або створення нових, еквівалентних англійським словам, а також сприяє активному засвоєнню та використанню цих новоутворень у повсякденному житті. Наприклад: *computer – bilgisayar, hardware – donanim, software – yazılım, digital – sayısal, processor – işlemci, online / offline – çevrimiçi / çevrimdışı, microchip – yonga, data – veri, printer – yazıcı.*

Видання 2005 року “Güncel Türkçe Sözlük”, офіційного словника турецької мови, опублікованого Турецьким лінгвістичним товариством, містить 104481 статтю, з яких близько 14% мають чужомовне походження. Найбільше запозичуються слова з арабської, французької, перської, італійської, англійської і грецької мов.

Відповідно, досить гостро постає проблема запозичення абревіатур з інших мов. До складу мови вони можуть входити шляхом транслітерації, транскрипції чи в оригінальному написанні.

Транслітерація – передача іншомовних слів відповідно до їх написання у мові оригіналу шляхом заміни літер однієї графічної системи літерами іншої.

У наш час, період активізації та інтенсивного розвитку міжнародних відносин і міжособистісних контактів, транслітерація стала надзвичайно важливою.

Труднощі транслітерації полягають у різноманітності та несхожості фонологічних систем різних мов, графіки та правил читання. Наприклад, у турецькій мові розрізняються фонemi – *ü* і *u*, а в українській є лише одна – *у*. Та навпаки, якщо в українській мові розрізняють фонemi *т* і *т'*, *н* і *н'*, *и* та *і*, то в англійській їм відповідає лише одна – *t*, *n*, *i*. На відміну від турецького, в англійському алфавіті є літери *w* та *q*, які не мають точного відповідника і перекладаються турецькою мовою у різних варіаціях.

Трапляється, що одне й те саме слово, що функціонує в мові, з якої транскрибується назва, має різну фонетичну форму. Наприклад, у латинській

мові в називному відмінку *Rubico* – *Рубікон*, у родовому – *Rubiconis*, у російській мові в називному відмінку – *Петр* [p'otr], у родовому – *Петра* [p'itra]; в українській мові в називному відмінку *Kuiv* [kujiy], а в родовому – *Kuieva* [kujeva] [172, с. 180], у турецькій мові у називному відмінку – *Ankara*, у родовому – *Ankara'nın*. У таких випадках, зазвичай, за основу береться початкова форма слова та надається перевага саме його звучанню, а не написанню.

Отже, транслітерація завжди умовна та не зовсім точна. Вона відрізняється від транскрипції тим, що головним для неї є фонетична чи фонологічна передача звуку. Найдосконаліша та транслітерація, що дає змогу легко повернутися до оригінальної форми письма.

Необхідність у транслітерації виникла в кінці XIX століття (у процесі створення пруських наукових бібліотек) для того, щоб включити в єдиний каталог праці, написані мовами, які базуються на латинських, кириличних, арабських, індійських та інших системах письма.

За допомогою цього способу зазвичай передаються скорочені назви військових блоків, політичних партій та інших політичних організацій, промислових фірм. Транслітерація скорочень характерна для позначення абрєвіатурами власних назв. Хороший приклад – тур. *İNTERPOL* – *ІНТЕРПОЛ*.

Важко відслідкувати, які одиниці транслітеруються, а які підлягають перекладу. Намічається тенденція до перенесення без змін більш популярних, з міжнародним значенням скорочень: назви організацій, інститутів; так, у скороченнях відомі назви великих інформаційних агенцій. Наприклад: *NASA* – *National Aeronautics and Space Administration* – *Національне управління з аеронавтики і дослідження космічного простору*. Ця абрєвіатура не виводиться з перекладу початкової форми турецької мови, а переноситься без змін англійською: *Amerika Ulusal Havacılık ve Uzay Araştırmaları Merkezi* – *Національне управління з аеронавтики і дослідження космічного простору*, отримали б *AUHUAM*.

Такі ініціальні абрєвіатури є результатом турецької транслїтерації абрєвіатур іншомовного походження. Наприклад: *NATO – Kuzey Atlantik Birliđi* (з англ. *NATO – North Atlantic Treaty Organization*) – *HATO* “Північноатлантичний союз”, *UNO – Birleşmiş Milletler Teskilati* – (з англ. *United Nations Organization*) – *Організація Об'єднаних Націй*, *ISPCAN – Uluslararası Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneđi* (з англ. *ISPCAN – International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect*) – *Міжнародне товариство з попередження насильства і зневаги до дітей*, *IPSA – Uluslararası Politik Bilimler Akademisi* (з англ. *IPSA – International Political Science Association*) – *Міжнародна асоціація політичних наук*.

Транслїтерації зазнають власні назви (топоніми, прїзвища, імена), терміни, які відомі у всьому світі. Зважаючи на те, що жодна з існуючих абеток не забезпечує повної відповідності між написанням і вимовою, слід дотримуватися точності у збереженні написання власних назв, або у відтворенні їх звучання. Це обумовило використання таких принципів передачі іншомовних слів:

1. Побуквене відтворення (як пишеться – так і вимовляється) Прикладом такого відтворення є транслїтерування назви столиці Великобританії. В англійській мові вона має такий буквений запис: *London* (вимовляється приблизно [Ландон]). В українській мові це слово транслїтерується за буквами – *Лондон*.

2. Позвукове відтворення слова, не беручи до уваги його буквенне оформлення у мові-оригіналі. Прикладом цього принципу є записування в російській мові прїзвища німецького поета Гете, яке у німецькій мові письмово оформлюється як *Goethe* (побуквена передача Г'оете), а вимовляється як [гьоте].

Враховуючи те, що ці два принципи транслїтерування власних назв співіснують як рівноправні, інколи постає питання: як передавати ту чи іншу власну назву – за вимовою чи написанням? Виникає потреба у застосуванні єдиних критеріїв передачі іншомовних слів. Необхідно враховувати

особливості графічної системи різних мов та створити універсальні принципи транслітерації, чим наразі займається Міжнародна організація з питань стандартизації (англ. *ISO – International Standard for Organization*).

Транскрипція – спеціальна система письма, яку використовують для точного запису звучання слів тієї чи іншої мови незалежно від її графічних та орфографічних норм. Існує дві основні форми транскрипції: фонетична й фонематична.

Фонетична транскрипція забезпечує найбільш точну передачу вимови слова з усіма її відтінками. Звуки, що не відтворюються у алфавіті турецької мови передаються завдяки додаванню надрядкових або підрядкових знаків при букві, що вказує на вимову, а також використанню лігатури, букви з інших алфавітів.

Фонетична транскрипція застосовується в записах діалектів, у словниках іноземних мов, де орфографія не співпадає з вимовою і є нелогічною, як, наприклад, в англійській мові.

Фонетична транскрипція призначена передавати вимову якнайточніше, застосовуючи різноманітні додаткові знаки: наприклад, ненаголошене *e*, *u* – як [ei] чи [ie]: [неису], і варіанти фонем [e]: [v, w] [voda / woda] (де v, w подібні до англійських v, w), напівм'яке [v'] [v'ін]; [a] варіант / а /, як у [с'äd' сядь]; довгота звука позначається [:] і наголос ['], наприклад, [роз:у'ти] / роззути /. (Досить часто фонологічну транскрипцію відображають у скісних дужках //, а фонетичну транскрипцію – у квадратних []). В залежності від кількості використовуваних знаків транскрипція буде точнішою, чи, навпаки, спрощеною.

У 1886 році групою французьких та британських викладачів мов була утворена Міжнародна фонетична асоціація (фр. *Association phonétique internationale*). Її очолив французький мовознавець П. Пассі.

Міжнародною фонетичною асоціацією було розроблено Міжнародний фонетичний алфавіт або МФА (англ. *International Phonetic Alphabet*, фр.

Alphabet Phonétique International, IPA) – система знаків для запису транскрипції. МФА розроблений для відображення лише фонем, інтонації, поділу слів і складів та використовується викладачами іноземних мов і студентами, лінгвістами, логопедами, співаками, акторами, лексикографами і перекладачами [205, с. 194–196].

Спочатку алфавіт базувався на запропонованій для англійської мови реформі орфографії (*Romic Reform*), але, значення символів могли змінюватися від мови до мови, що сприяло його універсальності. Наприклад, звук [ʃ] (ш) в англійській мові зображувався буквою *s*, а у французькій – буквою *x*. Проте, в 1888 році алфавіт призвели до однакового для різних мов типу, тим самим поклавши основу для всіх наступних виправлень.

Символи алфавіту доповнюються або ж, навпаки, вилючаються чи видозмінюються Міжнародною фонетичною асоціацією. Станом на 2008 рік алфавіт налічує 107 окремих букв, 52 діакритичних знаки і 4 суперсегментні одиниці.

Для передачі іншомовних слів турецькою абеткою використовуються як транскрипція, так і транслітерація. Останнім часом почали активно залучатися запозичені з англійської мови слова на позначення спортивних термінів, які відтворюються у турецькій мові за допомогою транскрипції. Наприклад: *basketbol* (з англ. *basketball*) – *баскетбол*, *futbol* (з англ. *football*) – *футбол*, *hentbol* (з англ. *handball*) – *гандбол*. Транслітерацію можемо простежити у запозиченнях сфери мистецтва. Наприклад: *fokstrot* (з англ. *foxtrot*) – *фокстрот*, *folk* (з англ. *folk*) – *фолк*, *film* (з англ. *film*) – *фільм*, *hit* (з англ. *hit*) – *хіт*.

Транскрипція початкової форми допускається у тих випадках, коли це скорочена назва підприємства, громади, компанії, які не мають співвідносної форми в мові перекладу. Наприклад: *ÇAYKUR – Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü* – *Генеральна дирекція чайної промисловості*.

Сюди ж відноситься транскрипція побуквенної вимови скорочення іноземною мовою. Наприклад, запис українськими буквами *Bi – Bi – Ci* –

вимова турецького скорочення: *BBC – İngiliz Radyo Televizyon Kurumu* (з англ. *British Broadcasting Corporation*) – *Британська телерадіомовна корпорація*.

В останні роки передача побуквеної вимови іншомовного слова стала застосовуватися набагато ширше.

У багатьох мовах, в тому числі в турецькій (у письмовій мові), є скорочення, головним чином латинські, які не відрізняються за формою і значенням і можуть переходити з мови оригіналу в турецьку чи українську мови без перекладу і транскрипції / транслітерації. Наприклад: *SOS* (англ.) – сигнал біди, яким користуються як міжнародним знаком (укр. *СОС*, тур. *SOS Uluslararası yardım isteme uyarısı* (*Save our Souls*) – *Міжнародний сигнал лиха*).

Таким чином передаються в основному скорочення, умовні позначення, що є загальновідомими. Також, якщо потрібно показати структуру запозиченої абрєвіатури, порівняти її з іншими лексичними одиницями.

Крім того, запозичення може відбуватися шляхом калькування. Наприклад: *AMI – Acute Myocardial Infarction* (англ.) – *AME – Akut Miyokard Enfarktüsü* (тур.) – *Гострий інфаркт міокарда*.

Наразі, у засобах масової інформації, в основному в газетних та журнальних текстах, в Інтернеті запозичені літерні абрєвіатури функціонують у своєму оригінальному вигляді (написані латиницею): [eis] *EIS – Europol Information System* – *інформаційна система Європолу*. Кількість літер у скороченні залежить від кількості слів вихідного словосполучення. Для них також характерне усунення малоінформативних складників. Наприклад: *AENOC – Association of the European National Olympic Committees* – *Асоціація європейських національних олімпійських комітетів*, *IISS – International Institute for Strategic Studies* – *Міжнародний інститут стратегічних досліджень*.

Цей процес можемо відслідкувати і в утворенні турецьких абрєвіатур: *DASK – Doğal Afet Sigortaları Kurumu* – *Організація зі страхування природних катаклізмів*, *EBK – Et ve Balık Kurumu* – *Товариство м'ясної та рибної промисловості*.

Під час використання запозичених з англійської мови дипломатичних термінів, що вживаються в оригінальній формі, турецькі афікси, які додаються до аббревіатур фонетично оформляються відповідно не до турецької, а до англійської вимови [70, с. 30].

У турецькій мові досить часто поряд із турецькими аббревіаціями використовуються англійські скорочення відомих міжнародних організацій.

Наприклад: *IMF* – *International Monetary Fund* – *Міжнародний Валютний Фонд*, *NATO* – *North Atlantic Treaty Organization* – *Північноатлантичний Альянс*, *ICAA* – *International Civil Airports Association* – *Міжнародна асоціація Цивільних Аеропортів*, *OEED* – *Organization for European Economic Development* – *Організація європейського економічного розвитку*.

Це відбувається через те, що у турецькій мові немає назв, аналогічних даним. Крім того, ці скорочення відомі у всьому світі і у читача не виникає складнощів з їх розшифруванням. Вищезазначені аббревіатури відносяться до “другого кола ергонімічного фрейму” за О. Ю. Карпенко. “Частина з них, менш адаптована, навіть і пишеться латиною: космічна асоціація *NASA* – *National Aeronautics and Space Administration*, телевізійна компанія *BBC* – *British Broadcasting Corporation*. Серед сучасних ергонімів теж значна кількість таких, що для багатьох людей належать до третього індивідуального кола. Усі в світі, мабуть, знають ергонім *ООН*, у меншій мірі – *НАТО*, ще в меншій – *ВТО*, усе це – поважні всесвітні чи міжнародні організації з усталеним аббревіатурним позначенням. Рідко зустрінеш розгорнуту назву *Організація об’єднаних націй*, незрівняно частіше – *ООН*. Адже ступінь знаності ергоніма прямо пропорційний вагомості його денотата” [72, с. 11–22].

Запозичення як активний спосіб поповнення словникового запасу, складають ледь не найяскравішу ознаку мови нашого часу.

Процес запозичення – досить помітне явище не лише у масштабі турецької мови загалом, але й у окремих її підсистемах, зокрема, в колі аббревіатурних лексичних одиниць.

Останні вживаються у найрізноманітніших сферах мовного використання. Їх можна зустріти у соціальних галузях різних наук, засобах масової інформації, скорочену форму отримують різноманітні оніми: імена, назви колективів, організацій, країн, окремих сфер, департаментів, тощо.

Група запозичених абревіатур опинилася, таким чином, на перетині двох актуальних ліній мовного розвитку – інтернаціоналізації та економізації – і вже лише тому заслуговує наукової уваги.

Фактори, що є причиною активізації запозичень в абревіатурній сфері, в основному ті ж самі, що й у колі не абревіатурної лексики [10, с. 110]: потреба у найменуванні нового явища (*SMS – Short Message Service – Служба коротких повідомлень*), спеціалізація понять (*FAO – Food and Agricultural Organization – Продовольча та сільськогосподарська організація*), “престиж” іншомовного слова (*VIP – Very Important Person – Дуже важлива персона*), комунікативна актуальність понять, що позначаються іншомовними словами (*DVD – Digital Video Disk – Цифровий багатоцільовий диск*) та інші.

Множинність мотивацій обумовила широкий спектр використання іншомовних абревіатур: від суспільно-політичної, економічної та інших наукових сфер до жаргонної мовної практики.

Своєрідність теперішніх абревіатурних запозичень полягає у надзвичайно високій частоті їх використання, внаслідок чого досить швидко новизна таких неологізмів стирається, і багато з них починають входити в загальноприйнятну лексику [92, с. 42].

Засвоєння іншомовних абревіатур призводить, по-перше, до їх графічних змін. Процес графічного засвоєння нових абревіатур представлений декількома рівнями.

1. Запозичення, що використовуються найбільше, графічно засвоюються турецькою мовою, що знаходить вираження у появі їх варіантів, оформлених засобами турецької графіки. Наприклад: *CAT – Computerized Axial Tomography, KAT – Kompiuterize edilmiş Aksial Tomografi – Комп'ютерна аксіальна*

томографія, *CD – Corps Diplomatique, KD – Kordiplomatik – Дипломатичний корпус.*

2. Велику міру засвоєння у турецькій мовній системі демонструють аббревіатури, що пишуться не лише латинськими, але й турецькими буквами і характеризуються відносною прозорістю своєї структури. Остання обставина пояснюється тим, що вони представляють собою членовані утворення, але лише у мові-джерелі. Наприклад: *ABS – Antiblock Brake System, ABS – Anti blokaj sistemi – Антиблокувальна система, dal – decaliter, dal – dekalitre – декалітр.*

У всіх вказаних прикладах аббревіатура складена не за першими буквами турецького скорочення, а шляхом пристосування іншомовного аббревіатурного найменування до умов турецької графіки та фонетики. Аббревіатури, що мають у своєму тлумаченні іншомовний аналог, великою мірою є транслітератами.

На зламі XX – XXI століть відмічається поява формальних варіантів нових різновидів. В електронній формі мови – “живої письмової мови” – зафіксовано нове для турецької графіки явище, пов’язане з написанням консонантних аббревіатур. Наприклад: *INTERNET – Internet, THY – Türk Hava Yolları – Thy, M.S. – metric system – m.s.*

У цілому варіювання іншомовного слова у процесі адаптації – закономірне явище, один із показників новизни слова. Більша кількість варіантів свідчить про активність засвоєння слова, про частоту використання його різними носіями мови [100, с. 74].

Ще одна особливість функціонування у сучасній турецькій мові аббревіатурних іншомовних запозичень полягає у тому, що не дивлячись на нетривалість існування, ці лексеми проявили високу словотвірну активність, що є показником комунікативної актуальності цих одиниць [10, с. 110]. Деривативну активність іншомовне запозичення проявляє лише у тому випадку, якщо лексичне значення засвоєно мовцем.

У кінці XX – на початку XXI століття словотвірне засвоєння аббревіатур у сучасній турецькій мові прискорюється. Велика кількість запозичених

абревіатур, що є похідними основами для нових лексичних одиниць, стали утворювати словотвірні гнізда, тобто брати активну участь у деривації.

Наприклад: *VİP – VİP Ajans – ВІП агенція, VİP misafir – ВІП гість, VİP salon – ВІП салон, VİP bölüm – ВІП відділ, VİP koleksiyon – ВІП колекція, VİP turist – ВІП турист, VİP görüşme – ВІП зустріч. DVD – DVD disk – ДВД диск, DVD yazıcı – ДВД привід, DVD ürünleri – ДВД товари, DVD oynatıcı – ДВД програвач, DVD telleri – ДВД кабель. İT – İT teknoloji – ІТ технологія, İT endüstrisi – ІТ індустрія, İT çalışanı – працівник у сфері ІТ.*

Деривати можуть утворюватись й від абревіатур, графічно не засвоєних турецькою мовою, лише прибулих до неї та таких, що використовуються лише у написанні латиницею. Наприклад: *GPS – GPS sistemi – GPS система, GPS takip cihazı – GPS маячок, GPS oyunu – GPS гра, GPS test – GPS тест, GPS koordinatları – GPS координати.*

Особливо активною з точки зору формування похідних є абревіатура SMS:

Bedava sms gönderebileceğiniz siteler – сайти, з яких ви зможете безкоштовно надіслати СМС, WEB sms servisleri – WEB смс сервіси, SMS kullanıcı hesabı – рахунок користувача СМС, toplu SMS gönderimi – СМС розсилка, SMS modülü – СМС модуль, SMS mesajlaşma – переписка СМС, SMS gönderme programı – програма надсилання СМС, SMS yoluyla – шляхом СМС, SMS sistemi – система СМС, kalan SMS miktarı – кількість СМС, що залишилось, SMS ücreti – вартість СМС, SMS sonuçları – результати СМС голосування.

У результаті запозичення слів іншої мови, пов'язаних між собою відношеннями похідності, турецька мова отримує готові словотвірні мікропарадигми, що складаються з іменників, оскільки запозичені абревіатури є саме такою частиною мовою. У процесі подальшого формування словотвірного гнізда, вони також можуть виступати як прикметники та дієслова.

Таким чином, іншомовні аббревіатури, що проявляються у мові-рецепієнті, активно включаються до складу складних новоутворень, утворюють нові слова, сприяючи утворенню в турецькій мові нових словотвірних гнізд. Завершальна стадія засвоєння іншомовного компонента в новоутворенні є використання іншомовного компоненту з корінною основою при створенні нового слова. Така ознака, напевно, служить показником ступеня “свободи” іншомовного компоненту та кристалізації його словотвірного значення.

3. Семантичне засвоєння іншомовних аббревіатур.

На початку XXI століття засвоєння іншомовних слів та їх словотворча адаптація зростає швидкими темпами: іншомовний аббревіатурний неологізм за відносно короткий період стає самостійною лексичною одиницею. У семантичному засвоєнні іншомовних аббревіатур можна виокремити декілька етапів адаптації.

Початковий етап запозичення характеризується семантичною дифузією моносемної одиниці слова, розпливчастістю його значення, через те, що слово запозичується з іншої мови як моносемна одиниця. Особливості семантики нового слова відображаються на його функціонуванні. По-перше, іншомовне слово має на перших порах обмежену сферу використання і, як правило, панує у письмовій мові; по-друге, його використання у текстах зазвичай підтримується перекладом, метою якого є пояснення читачеві значення. Наприклад:

Evvvela savcuların hangi soruşturmalara bakacağı hususu, UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) adlı bilgisayar programına göre yapılmaktadır. – Щодо питання, за яким способом буде проведений допит, то він буде здійснений відповідно до Проекту Міжнародної Мережі Суддів (ПММС).

Формування лексичного значення нової іншомовної аббревіатури – етап семантизації: у нового слова з’являється конкретне, індивідуальне значення. Це відбувається у тому випадку, коли значення запозиченої аббревіатури підводиться спочатку під його найзагальніший переклад (BMW – марка

легкового автомобіля німецької компанії “BMW”), потім її значення диференціюється. У результаті за іншомовним словом закріплюється певне значення (BMW – марка легкового автомобіля німецької компанії “BMW”, автомобіль цієї марки).

Паралельно вирівнюється сприйняття слова мовцями різних соціальних та вікових груп. Це проявляється у тому, що слово виходить за межі письмової мови та починає використовуватись в усному мовленні. При запозиченні іншомовної аббревіатури може відбутися трансформація лексичного значення. Вона може проявлятися у вигляді таких процесів: звуження лексичного значення слова. Наприклад: *IBM – International Business Machines – Корпорація вирахувальної техніки зі штаб-квартирою у США*, комп’ютер цієї корпорації, розширення лексичного значення слова: *pro (professional) – спортсмен, що професійно займається спортом, професійний злочинник, професіонал у якійсь сфері діяльності.*

На завершальному етапі семантичного засвоєння аббревіатур слово залучається у процес семантичної деривації, у результаті чого його семантична структура поповнюється новим значенням (чи значеннями), розширюється сфера використання слова, його сполучуваність.

Таким чином, при переході аббревіатур з мови-донора, і мова-рецепієнт у цьому випадку турецька, відбуваються різноманітні адаптаційні процеси. Аналіз матеріалу дозволяє виокремити конкретні групи скорочень.

1. Аббревіатури, засвоєні графічно.

Графічна засвоєність іншомовної аббревіатури – це передача її на письмі засобами турецького алфавіту: *ABS – Antiblock Brake System, ABS – Anti blokaj sistemi – Антиблокувальна система.*

2. Аббревіатури, засвоєні графічно та лексично.

Лексично засвоєне слово піддається лексико-семантичній системі мови. У зв’язку з цим лексично засвоєним слово можна вважати тоді, коли воно називає

річ, явище, властиве турецькій дійсності, коли в його значенні не залишається нічого, що вказувало б на його іншомовне походження.

Наприклад: *dal* – *decaliter* (англ.), *dal* – *dekalitre* (тур.) – *декалітр*, *ZR* – *Zirconium* (англ.), *ZR* – *zirkonyum* (тур.) – *Цирконій*, *VSV* – *Vesicular Stomatitis Virus* (англ.), *VSV* – *Veziküler Stomatit Virüsü* (тур.) – *Вірус везикулярного стоматиту*, *Prof.* – *professor* (англ.), *Prof.* – *profesör* (тур.) – *професор*.

3. Аббревіатури, засвоєні словотвірно, графічно та лексично.

Останнім часом іншомовні аббревіатури проявляють достатньо високу дериваційну активність: іншомовне слово, виступаючи похідним, стало входити у визначену словотвірну парадигму, словотворчу модель, засвоюючись при цьому, словотвірно. Наприклад: *CD kalıbı* – *пустий CD диск*, *CD çalar* – *CD програвач*, *USB aygıtı* – *USB пристрій*, *USB girişi* – *USB роз'єм*, *USB kablo* – *USB кабель*, *TV canlı* – *TB трансляція*, *TV rehberi* – *TB програма*.

4. Аббревіатури, засвоєні словотвірно та лексично.

До цієї групи входять такі аббревіатури:

GPS sistemi – *GPS система*, *GPS takip cihazı* – *GPS маячок*, *GPS oyunu* – *GPS гра*, *GPS test* – *GPS тест*, *GPS koordinatları* – *GPS координати*, *WEB sayfası* – *WEB сторінка*, *WEB sitesi* – *WEB сайт*, *WEB adresi* – *WEB адреса*.

5. Повністю засвоєні аббревіатури.

Це аббревіатури, що адаптувалися у графічному, словотворчому, лексичному, граматичному рівнях турецької мови. Під граматичним засвоєнням іншомовного слова розуміємо його пристосування до системи граматичних категорій турецької мови (категорії відмінку, числа). Наприклад: *TV (television)* (англ.): Н.в., однина; *TV (televizyon)* (тур.): Н.в., однина.

6. Аббревіатури, засвоєні лексично. Наприклад: *SSSG – Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri* – (з англ. *Strategic Arms Limitation Talks*) – *Переговори про обмеження стратегічних озброєнь*, *TOEFL – Yabancı dil olarak İngilizce testi* – (з англ. *Test of English as a Foreign Language*) – *Тест з*

англійської мови як іноземної; *UABB – Uluslararası Amatör Boks Birliği* – (з англ. *International Boxing Association*) – Міжнародна асоціація боксу.

7. Незасвоєні абрєвіатури. Наприклад: *ARELS – Association of Recognised English Language Services – Onaylı İngilizce Hizmetleri Derneği* – Асоціація визнаних послуг англійської мови, *CSI – Crime Scene Investigation – Olay Yeri İnceleme* – розслідування на місці злочину, *MMed – Master of Medicine – Tıp konusunda yüksek lisans derecesi olarak verilmektedir* – Магістр медичних наук, *GNVQ – General National Vocational Qualification – Genel Ulusal Mesleki Eğitim Belgesi* – Загальна національна професійна кваліфікація, *UCAS – Universities and Colleges Admissions Service – Üniversite ve Kolejlere Kabul Hizmeti* – Послуги прийому до університетів та коледжів.

Таким чином, можемо відзначити активізацію іншомовних абрєвіатур, які так чи інакше прагнуть увійти в сучасну турецьку мовну систему. Особливо велику кількість запозичень складають англійські скорочення, що пов'язано зі збільшенням ролі цієї мови у сучасному світі. Іншомовна абрєвіатура існує у мові переважно завдяки транслітерації, транскрипції або функціонує у оригінальному вигляді.

Висновки до другого розділу

Сучасна турецька мова має багато продуктивних способів номінації, серед яких аббревіаційний займає не останнє місце.

Аббревіація належить до компресивної деривації і є одним з найбільш активних способів словотвору. Лексичні скорочення утворюються від різних типів словосполучень. Вони можуть бути наслідком лінійного / нелінійного дериваційного процесу. Утворення аббревіатурної лексики відбувається завдяки варіюванню та лексикалізації графічних скорочень.

Аббревіатури є компресованими структурними одиницями, які корелюють з різнорівневими одиницями – окремими словами або словосполученнями. Слова або словосполучення, які лежать в основі творення аббревіатур можуть бути усічені в різній мірі. Численність скорочень вимагає їх систематизації. Процес скорочення не є довільним і підкоряється певним закономірностям таких рівнів мови, як лексичний і фонетичний.

Важливість вивчення нових лексичних одиниць, які виникають способом аббревіації, обумовлена тим, що, незважаючи на інколи скептичне, а інколи і негативне відношення лінгвістів до явища аббревіації, скорочені мовні одиниці зуміли міцно закріпитися у лексичній системі мови.

Аббревіатури є невід'ємною частиною нашого життя та культури. У різних сферах діяльності, на біржі, у логістиці, морських перевезеннях, торгівлі, транспорті, організаціях охорони здоров'я, у таких галузях науки, як медицина, хімія, математика, фізика, часто використовують аббревіатури. Навіть в Інтернеті задля полегшення спілкування шляхом вилучення голосних літер слів. Сотні аббревіатур та скорочень можна побачити у сьгоднішніх газетах, журналах, книгах, енциклопедіях і навіть на ринках.

Основна мета аббревіатур – це економія усного мовлення та письмового тексту. Під час вимови аббревіатура за часом приблизно у п'ять разів коротша за відповідний їй вираз.

Хочемо зазначити, що єдиної класифікації абревіатур у лінгвістиці не має. Кожен дослідник прагне ускладнити, збільшити їх як кількісно, так і якісно, включити до неї відабревіатурні утворення і графічні скорочення. Існує обмежена кількість наукових праць про особливості утворення скорочених слів, однак вони не співпадають у поглядах та не висвітлюють принципи появи та утворення абревіатур.

Усі словотворчі моделі абревіатур в залежності від способу творення можна звести до двох основних типів: ініціальні (буквені, звукові, буквено-звукові), комбіновані (частковоскорочені, еліпсовані, складно-скорочені). Окремо виділяємо графічні абревіатури. Наразі турецька мова демонструє здатність активно утворювати і широко використовувати скорочення усіх основних типів.

Якщо неабревіатурне словотворення може супроводжуватися чергуванням звуків, використанням сполучних елементів, інтерфіксацією, то в абревіатурному таку можливість надає сам спосіб словотвору, який полягає у відносно довільному усіченні твірних основ слів або словосполучень, відсутності ряду фонем чи фрагментів основи вихідного слова, фонетичному чергуванні та перетворенні мотивувальних основ.

Щодо правопису абревіатур, він має базуватись на існуючих правописних традиціях і відображати реальну мовну ситуацію; характер правил, за якими здійснюється написання складноскорочених слів, має визначатися загальною тенденцією до спрощення написання; правила повинні охоплювати написання всіх видів абревіатур; правописні норми не повинні допускати варіативності при написанні абревіатурних утворень.

Використання абревіатур повинне забезпечувати зручну комунікацію та відсутність непорозумінь. Тому слід уникати використання таких не бажаних знаків пунктуації, як крапка, які б погіршували сприйняття інформації під час спілкування.

Вживання абрєвіації не повинно допускати хаотичного скорочення слів навмання. І на сьогодні в Туреччині це питання залишається неконтрольованим. Люди скорочують слова за власним бажанням. Інколи скорочена назва простого слова або ж організації може мати декілька варіантів абрєвіатур. Наприклад, слово *bakınız* (дивіться), має скорочені форми *bak*, *bk*, *bkz*, *bkz*; *Türkiye Radyo Üst Kurulu* (Вища рада з питань радіо та телебачення Туреччини) може скорочуватись одним з таких варіантів: *RTÜK*, *RÜTÜK*, *RETÜK*, *RTK*.

У зв'язку з налагодженням міжнародних стосунків простежується активне втручання іншомовних слів у абрєвіацію турецької мови, що спричиняє тиск на системність мови. Звідси простежуємо тенденцію витіснення іншомовними словами власне турецьких мовних позначень.

Особливо значне поповнення запозичень пов'язане з підсиленням ролі англійської мови у сучасному світі. Вона є основним джерелом запозичених абрєвіатур.

Іншомовна абрєвіатура існує в турецькій мові переважно завдяки транслітерації – побуквеній передачі окремих слів, записаних за допомогою однієї графічної системи. Виникнення таких скорочень зумовлене міжнародними зв'язками, і з'являються вони зазвичай у текстах, де висвітлюються загальновідомі стандарти.

Зокрема, досліджено активну участь у деривації таких популярних абрєвіатур, як *VIP* (*Very important person*), *SMS* (*Short message service*).

Більшість запозичених абрєвіатур представлено у сфері інформаційних технологій та ЗМІ.

При переході абрєвіатур з мови-донора на мову-рецепієнт, відбуваються різноманітні адаптаційні процеси, і відповідно абрєвіатури розподіляємо на підгрупи: абрєвіатури, засвоєні графічно, абрєвіатури, засвоєні лексично, абрєвіатури, засвоєні графічно та лексично; абрєвіатури, засвоєні словотвірно, графічно та лексично; абрєвіатури, засвоєні словотвірно та лексично; не повністю засвоєні абрєвіатури та незасвоєні.

Подальше дослідження процесів утворення абrevіатурних скорочень дасть змогу розв'язати проблеми виникнення абrevіатур, визначити їх соціолінгвістичну обумовленість, структурно-семантичні класифікації, їх місце у словотворчій системі турецької мови, тенденції розвитку абrevіації й способи перекладу.

Основні положення цього розділу висвітлено у працях автора [29; 31; 32].

РОЗДІЛ III. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АБРЕВІАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

3.1. Прагматичні принципи утворення абревіатур

Лінгвістична прагматика – відносно нова галузь мовознавства, яка сформувалася протягом другої половини ХХ ст. від розуміння мови як жорсткої системи дискретних одиниць-інваріантів до вивчення живого творчого процесу формування мовленнєвих одиниць. Центр уваги припадає на використання мови в дискурсі. Прагматика – дисципліна, котра вивчає цілеспрямоване використання мови людиною, в основі якого лежить діяльнісний принцип. На перший план прагматика висуває не абстрактну систему, а живу людину, яка здійснює комунікацію за певних умов й обставин. Такий поворот до діяльнісного принципу надав нового значення головній проблемі мовознавства – семантиці. На межі семантики та прагматики (дисципліни мовознавчої й мовленнєвої) стрімко стала розвиватися семантика мовлення, або прагмасемантика [154, с. 10].

Прагмасемантика вивчає сукупність цілей та намірів мовця, взаємозв'язок явно вираженого та прихованого значень. Тобто, до уваги береться діялісно-прагматичний підхід до висловлювань, аналізу, спрямованого на досягнення певної мети, лексем, словоформ, словосполучень, речень, мовленнєвих актів різного типу дискурсів.

Прагматика спирається на дослідження багатьох дисциплін: філософії, логіки, мовознавства, математики, семіотики, антропології, етнографії, поезики, риторики, нейробіології, психології, соціології, інформатики, когнітивістики, теорії штучного інтелекту, теорії комунікації й багатьох інших.

Походження прагматики пов'язують із семіотикою, яка є основою для об'єднання всіх галузей знань. Ф. де Соссюр у “Курсі загальної лінгвістики” визначив семіологію як універсальну науку, яка орієнтована на природну мову людини [146, с. 31]. Багато філософів, логіків, літературознавців, вчених

прикладних наук вивчають прагматичні функції мовного знаку. Семіотика займає своє місце серед фундаментальних наук, а прагматика, яка виокремилася із семіотики Ч. Пірса та Ч. Морріса, вирішує практичні завдання.

Термін “прагматика” орієнтувався на філософське розуміння прагматизму, яке визначало необхідність розв’язання важливих життєвих питань, керуючись не абстрактними роздумами, а з точки зору цілеспрямованої практичної діяльності в постійно мінливому світі.

У науковий обіг термін “прагматика” був уведений Ч. Моррісом, засновником теорії знакових систем – семіотики, яка розділена на три галузі: семантику, синтактику і прагматику. Ч. Морріс на основі ідей Ч. Пірса побудував свою тріступеневу семіотичну теорію: 1) відношення знаків до їхніх об’єктів вивчає семантика; 2) відношення знаків до їхніх інтерпретаторів вивчає прагматика; 3) відношення знаків один до одного (у межах однієї знакової системи) вивчає синтактика. Учений вважає, що використання знака може бути насиченим інформацією (знак підштовхує інтерпретатора діяти відповідним чином); оцінним (знак викликає в інтерпретатора певні оцінні реакції); підбурливим (знак викликає специфічні реакції); системним (знак здатен організувати поведінку інтерпретатора). У моделі семіозису синтактика, семантика та прагматика виступають рівноправними взаємопов’язаними частинами [106, с. 37].

Таким чином, семантика вивчає значення знака, синтактика – взаємозв’язок знаків, прагматика – відношення “знак – людина”.

Як зазначав британський логік та лінгвіст Р. Столнейкер, “прагматика – це наука, яка вивчає мову в її відношенні до тих, хто її використовує” [151, с. 419–438]. Тобто предметом сучасної лінгвістичної прагматики є суб’єктивний чинник у мові, який, крім осіб адресанта, адресата і зв’язків між ними, охоплює й інші фактори, пов’язані з виявом суб’єктивності в мові: конотативні складники лексичних і граматичних засобів, що сформувались під впливом особистісних чинників спілкування; реєстри, тональність і атмосфера

спілкування; умови успішності дискурсів, мовленнєвих жанрів і мовленнєвих актів, точки зору учасників спілкування тощо.

Лінгвістична прагматика (грец. *pragma* – справа, дія) – напрям сучасної лінгвістики, який ґрунтується на виявленні та описі функціонування суб'єктивного чинника в мові, мовленні та комунікації як модусах існування живої природної людської мови [9, с. 12].

Розлогу дефініцію лінгвістичної прагматики представив Ю. Д. Апресян: “Під прагматикою ми розуміємо закріплене в мовній одиниці (лексемі, афіксі, граемі, синтаксичній конструкції) ставлення мовця: 1) до дійсності, 2) до змісту повідомлення, 3) до адресата” [3, с. 21].

Як напрям лінгвістичних досліджень лінгвістична прагматика (прагмалінгвістика) визначає в якості свого об'єкта співвідношення мовних одиниць і реальних умов їх вживання в комунікативному просторі взаємодії мовця і слухача. Особливу роль набувають місце і час мовної взаємодії, цілі та очікування суб'єктів комунікації.

Дослідженням у сфері лінгвістичної прагматики займалися Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, Ф. С. Бацевич, В. В. Богданов, Т. В. Булигіна, К. Бюлер, П. Вацлавік, Л. Вітгенштейн, Д. Вундерліх, Д. Вандервекен, Г. П. Грайс, В. І. Заботкіна, А. Е. Кібрик, І. М. Кобозєва, Дж. Ліч, М. Л. Макаров, Ч. Моріс, Дж. Л. Остін, Ч. Пірс, А. А. Романов, Дж. Р. Серль, Ф. де Соссюр, Р. С. Столнейкер, І. П. Сусов, Д. Хаймз, Л. П. Чахоян, Р. О. Якобсон та інші.

К. Бюлер побудував власну семіотичну концепцію – сематологію [24, с. 30], яка орієнтована на природну мову. Науковець сформулював принципи науки про мову у вигляді переліку незаперечних тверджень, які мають за основу емпіричні узагальнення. Він диференціює мовні та мовленнєві утворення, дає характеристику основним функціям мовного знаку, виділяє: а) мовленнєву дію; б) мовленнєвий акт; в) мовне відтворення; г) мовну структуру. Відповідно до теорії К. Бюлера, знаки під час комунікації виконують певні

функції. Мова у процесі функціонування поєднує відправника знака та коло предметів і ситуацій. Мова виконує такі ролі: 1) репрезентативну – знак як символ співвідноситься з предметами й ситуаціями; 2) експресивну – знак виступає як симптом під час вираження внутрішнього стану адресанта; 3) апелятивну – знак виступає як сигнал або є зверненням до адресата, має здатність впливати на його поведінку та внутрішній стан. Відомий російський вчений Р. О. Якобсон продовжив розвиток класифікації мовних функцій [174, с. 11].

Він деталізував їх і подвоїв кількість основних функцій мовленнєвого спілкування. Таким чином, на початковому етапі розвитку прагматики в центрі уваги перебував знак, його функції та суб'єкт.

Однак дані теорії мали свої недоліки, вони не брали до уваги внутрішнього та зовнішнього контексту мовлення, недооцінювався суб'єкт знакової діяльності. Тому з 50-х років ініціатива перейшла до вчених, які висували на перший план дослідження побутової мови.

Австрійський вчений Л. Вітгенштейн [36, с. 79–128] запропонував теорію “мовних ігор” як форму використання мови в дії. Будь-яка гра є специфічною дією, котра передбачає учасників, правила, успіх або поразку. Л. Вітгенштейн інтерпретує мовне значення як таке, що належить не стільки мові, скільки суб'єктові, який використовує мову.

Г. П. Грайс [48, с. 217–237] поклав початок основам аналізу прагматичного значення. Виникла проблема зв'язку семантики й прагматики. Дж. Л. Остін [115, 22–130] та Дж. Р. Серль [141, с. 151–169] запровадили в аналіз мовлення діяльнісний принцип.

Мовознавці розробили теорію мовленнєвих актів. Дж. Л. Остін як основну визначив діяльнісну функцію мови. Г. П. Грайс довів, що використання мови й інтерпретація мовних форм здійснюється відповідно до усталених правил і принципів спілкування, сформулював унікальні постулати принципу кооперації та продемонстрував можливості смислової інтерпретації

висловлювань. Ці два дослідники вважаються засновниками двох основних напрямів прагматики: акціонального та семантичного.

Незважаючи на те, що термін “прагматика” міцно укріпився в лінгвістиці, його осмислення й використання дуже різноманітне. “У її нинішньому стані прагматика являє собою міждисциплінарну проблемну сферу, в якій задіяні практично всі лінгвістичні, більшість лінгвофілософських, соціологічні, психологічні, етнографічні та деякі кібернетичні (пов'язані зі створенням штучного інтелекту) напрямки. Інтерес до прагматики багато в чому визначається тим, що в її рамках забезпечується можливість проведення змістовного діалогу між представниками різних сфер знань” [173, с. 13].

На думку науковця Дж. Ліча відмінність прагматичного підходу між одиницями мови від семантичного полягає [215, с. 234–241]: 1) у несхожості семантичної репрезентації речення та його прагматичної інтерпретації; 2) у тому, що семантика діє відповідно до правил, а прагматика керується окремими принципами; 3) на протигагу правилам граматики, які є стійкими, принципи прагматики нестійкі (підпорядковуються комунікативним цілям); 4) прагматика зіставляє мету висловлювання з його прагматичною основою, і таке співвідношення не завжди буває прямим; 5) граматична узгодженість визначається системою правил, а прагматична – комунікативним завданням та його розв'язанням; 6) граматичні пояснення підпорядковані певним правилам, а прагматичні – функціональні; 7) граматики керується поняттями, а прагматика – міжособистісними відносинами та текстом; 8) граматики користується певними категоріями, а прагматика – невизначеними оцінками.

Прагматика аббревіатур посідає важливе місце у вивченні питань теорії аббревіації. Через суб'єктивний характер прагматичної інформації не існує єдиних вироблених критеріїв лінгвістичного аналізу в сфері прагматики, що робить її відкритою для подальших досліджень.

З огляду на те, що штучна мова, на відміну від природної, вважається оптимально “економною”, різноманітні ідеї створення таких мов почали

обговорюватися в XVII-XVIII століттях. Було досліджено, що в основному розвиток мови відбувається від її складних форм до спрощених, від довгих слів до коротких, від багатозначних речень до однозначних.

У ході своєї еволюції мови втрачають свої зайві граматичні форми. Таким чином, принцип економії став позначати не тільки спрощення і редукцію, але й оптимізацію. “Термін економії включає все: і ліквідацію непотрібних відмінностей, і появу нових відхилень, і збереження існуючого становища. Лінгвістична економія – це синтез діючих сил” [101, с. 126].

Абревіація традиційно відноситься до засобів мовної економії. “У мові абревіація виконує компресивну функцію, тобто служить для створення більш короткої, аніж співвідносне словосполучення, номінації” [64, с. 120].

На відміну від своїх вихідних форм, абревіатури обґрунтовані та зрозумілі. У значній мірі причина появи створення тієї чи іншої абревіатури завжди зрозуміла: *Her vatandaş AAK'ın yardımı kullanılabilir – Кожен громадянин може скористатися допомогою Агентства дослідження сім'ї.*

Проте, правильно стверджував М. В. Малащенко, що – “Доля абревіатур дуже примхлива”. Дійсно, одні стають суперчастотними і отримують здатність виконувати функцію “ключових слів епохи”, інші швидко виходять із активного вживання, і далеко не завжди їх “життєвий цикл” може бути спрогнозований” [99, с. 64].

Якщо спочатку абревіатури вживалися лише в певній сфері, то в останнє десятиріччя вони не мають стильових меж використання в мові.

Виникли абсолютно нові типи скорочень в турецькій мові. Одні оформлюються латиницею: *CD, DVD, HI-FI, PC, MS, WEB, USB*, інші ж функціонують в двох варіантах: *Afl – Alto flute – Alto flüt, V-Ray – γ-ışını.*

Для лексикалізованих абревіатур характерні семантичні, прагматичні і синтаксичні знакові характеристики.

Семантична складова абревіатур визначається значенням їх компонентів. Вважається, що значення скорочення передається розшифруванням його скорочених елементів.

Наслідком лексикалізації є нові значення старих слів і їх комбінацій, які втрачають своє змістове і формальне членування, і починають використовуватися як цільнооформлені слова. Таким чином лексикалізація збагачує словник.

Разом з випадками, коли зміст абревіатури залишається в межах значення її вихідних елементів, можливі також випадки, коли абревіатура і її словосполучення вже не співставні в свідомості людини і “буквальне” значення менш виразне чим формально співвідносна з ним абревіатурна назва. Дуже часто такі абревіатури перетворюються в слова загального ужитку, відповідають стильовій і загальномовній нормі і входять до складу тлумачних словників.

Абревіатури набувають прагматичного значення в процесі функціонування і в якості елемента висловлювання, і всього дискурсу. Значення абревіатур у сучасній турецькій мові часто нестійке і динамічне. Враховуючи це, особливого значення набуває аналіз прагматичного змісту абревіатур.

На сучасному етапі розвитку гуманітарного мислення велика увага приділяється ролі мови в формотворчому культурно-семантичному компоненті суспільного знання. На відміну від структурного опису мови активно досліджується її семантичний зміст. С. І. Карцевський відзначав: “Якби людина була тільки мислячим апаратом, наша мова представляла би з себе, з одного боку, словник-номенклатуру етикеток для понять, а з іншого боку – запас найпростіших граматичних прийомів для обміну між людьми словами-поняттями” [73, с. 221–222].

Але в житті словниковий запас, граматичні прийоми прикрашені почуттями бажання або відрази, довіри або страху, любові чи ненависті.

“Оскільки інтерпретаторами знаків є живі організми, достатньою характеристикою прагматики була б вказівка на те, що вона має справу з біологічними аспектами семіозису, інакше кажучи, з усіма психологічними, біологічними і соціологічними явищами, які спостерігаються при функціонуванні знаків” [107, с. 63].

Абревіатури, які були свідомо створені за зразком вже існуючого у мові самостійного слова, є прагматичними.

Офіційні абревіатури такого типу мають точні образно-символічні цілі. Наприклад: *ATİK* – *Antalya Tenis İhtisas Kulübü* – Професійний тенісний клуб м. Анталії, *atik* – швидкий, спритний; *ÇEK* – *Çocuk Esirgeme Kurumu* – Товариство захисту дітей, *çek* – загороди! (наказовий спосіб дієслова); *DEVGENÇ* – *Devrimci Gençlik Derneği* – Товариство революційної молоді, *dev* – величезний, *genç* – молодий; *DİSK* – *Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu* – Конфедерація профсоюзів революційних робочих, *disk* – диск; *KİK* – *Kamu İhale Kurumu* – Державне управління закупівлі, *kik* – перегоновий човен; *SES* – *Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası* – Профспілка працівників охорони здоров'я та соціального обслуговування, *ses* – голос, звук; *TEK* – *Türkiye Elektrik Kurumu* – Турецьке управління з електроенергії, *tek* – єдиний, один.

Прагматична сторона абревіатур більш динамічна та рухлива, ніж семантична і піддається постійному впливу екстралінгвістичних факторів.

Синтактика абревіатур включає в себе закономірність об'єднання елементів вихідного словосполучення і сполучуваності лексикалізованої абревіатури.

Останнім часом активно поповнюється склад абревіатур, які включають змішані елементи. Наприклад:

3T – *Hikmet Tanrıverdi, geleceğin şifreleri olarak değerlendirilen 3T (Tanıtım, Trend, Tasarım) kapsamında sürdürülen çalışmalar hakkında ise şu bilgileri verdi...* – Хікмет Танриверді надав наступну інформацію щодо робіт, які

тривають в рамках 3Т (Впровадження, тренд, дизайн), інтерпретованого як шифр майбутнього [269, с. 34].

yTTK – Yukarıda yTTK ile ifadesini bulan yönetmelik 19 Ocak 2013 günlü Resmî Gazete’de yayınlanmıştır – Вище вказані положення нового Турецького Комерційного Кодексу були опубліковані в Офіційній газеті від 19 січня 2013 року [269, с. 104].

G3 – Global Girişimcilik Haftası dolayısı ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) liderliğinde “Geleceğin Gücü Girişimciler-G3 Formu düzenlendi” – У зв'язку з проведенням Тижня Всесвітнього Підприємництва, під керівництвом Союзу торгових палат і бірж Туреччини, був організований Форум “Влада майбутнього – підприємцю” [263, с. 23].

Таким чином, синтаксичні особливості абревіатур поєднуються, що дозволяє говорити про їх завершену семантичну сутність.

Питаннями визначення сутності поняття прагматики займалось багато вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Лінгвістична прагматика тісно взаємодіє з різними напрямками гуманітарних досліджень: лінгвістикою, комунікативістикою, теорією мовленнєвої діяльності, філософією мови, психологією, журналістикою, політологією, теорією реклами, PR-технологіями.

Вивчення особливостей функціонування скорочень у мові є однією з головних задач сучасної лінгвістичної прагматики.

Серед лінгвопрагматичних особливостей функціонування абревіатур у тексті можемо визначити: прагнення до активного експресивного використання абревіатур у письмовій та усній мові на початку ХХ століття; використання прийомів мовної гри абревіатур у заголовках статей (подвійна мотивація, графо гібридизація, точкове оформлення).

Абревіація часто піддається впливу ситуативних, стилеутворюючих факторів та активно використовується в мовній грі. Прагматична установка мовної гри абревіатур в текстах проявляється у вигляді формування соціальної оцінки та впливу.

Взаємозв'язок людини з навколишнім світом за своєю суттю виражає глибоко прагматичний характер. Прагматика, у тому числі й лінгвістична, оточує людину від самого її народження. Прагматична сутність відображена у кожному висловлюванні, але її не просто описати.

Поняття цінності стосовно мови відоме в лінгвістиці завдяки Ф. де Соссюру, який перший чітко сформулював положення про важливість співвідношення знака з іншими знаками у системі мови [146, с. 31]. Власна значимість кожної одиниці мови визначається ступенем її інтегрованості в мовну систему, тобто здатністю розпочинати парадигматичні і синтагматичні відносини у мові. Проте, слід зауважити, що мовні одиниці служать для відображення зовнішніх стосовно мови явищ дійсності та їх взаємозв'язків.

Утворення скорочень, як і інших лексичних одиниць, не може бути безпідставним; воно регулюється визначеними прагматичними правилами та принципами, які забезпечують його подальше використання та функціонування.

Дослідження аббревіатурної та відаббревіатурної лексики у прагматичному аспекті багатопланове. Лексику можна вивчати з погляду прагматичних факторів, що обумовлюють створення скорочень, відображення прагматики в їх змісті, доречності та адекватності використання аббревіатур в залежності від ситуації спілкування та цілей, яких мовець прагне досягнути, і, нарешті, з погляду прагматичного ефекту впливу на слухача.

Механізм породження та використання аббревіатур, функціонування постульованих прагматичних принципів, ми пов'язуємо з активністю гіпотетичних глибинних когнітивних структур, що регулюють породження та перетворення мовних сутностей.

Скорочення, як і інша мовна одиниця, є продуктом діяльності мовної свідомості, що відображає спосіб осмислення дійсності в процесі мовного акту в момент їх утворення, причому діяльність мовної свідомості здійснюється через призму корелята або через призму мотивуючого судження, що

сприймаються як норма. Скорочення ж сприймається як дещо відхилення від неї і тому викликає психологічну цікавість носіїв мови.

Створення скорочень – не лише лінгвістичне явище, що виникає на поверхневому рівні мови. Не можна розцінювати його як просте механічне редукування форми, як інколи це описують виходячи з традиційних уявлень. Редукована форма-сигнал дещо іншого сприйняття світу. Це явище бере свій початок з більш глибокого когнітивного процесу творчого характеру, який виникає у нашій свідомості, і стає, таким чином передумовою існування якихось глибинних структур людського розуму, який породжує мову та формує мовну сутність. Ці глибинні структури задають різні виміри породження мови. Серед них ми виділяємо: раціональне (чи власне когнітивне), функція якого – будувати концептуальний зміст мовної сутності; емоційно-оцінне, що відповідає за емотивну та оцінну орієнтацію, та образне, що формує образний характер мовної сутності.

Аналіз факторів умов появи нових скорочень пов'язаний з виявленням прагматичних потреб суспільства в цілому, окремої соціальної групи, окремого індивіда, з виявленням прагматичних принципів, що лежать в основі створення скорочень ти тих розрядів скорочень, які підпадають під їх вплив.

Відправник повідомлення обирає з наявного лексичного складу те, що найкраще відображає його думки та почуття, у відповідності з визначеним комунікативним наміром. У якості відправного пункту в структурі акту номінації виступає складне сплетіння інтенцій мовця та його особистісних смислів, тобто індивідуальне смислове завдання мовця [88, 4]. Якщо в лексиконі відправника немає підходящого слова, він видозмінює стару чи створює нову лексичну одиницю. У випадку скорочень наша реакція, як правило, відмінна: скорочення, навіть якщо це просте повторення вже існуючого, виділяючись незвичайною формою, мимовільно попадає у фокус уваги та здійснює більш сильний прагматичний ефект у порівнянні зі звичайними похідними словами.

Слід зауважити, що поява нового слова не завжди викликана потребами у новому позначенні. Нерідко неологізми утворюються як результат нових асоціацій або як результат уникнення омонімії і т.д. У таких випадках при створенні неологізму діє лише внутрішньомовний стимул.

Саме утворення нового скорочення диктується прагматичними причинами:

- потребою дати назву новій реалії;
- потребою повторно назвати реалію або ж дати більш емоційну назву, що пов'язано з заміною старої назви новою і продиктовано невдоволеністю носіїв мови наявними найменуваннями.

Коли змінюється стара або утворюється нова лексична одиниця, аббревіація виконує особливу функцію: у випадку створення в мові типових похідних ми рідко задумуємося, відтворюються готові лексичні одиниці чи вони створені за аналогією, з опорою на існуючу словотворчу модель. Скорочення ж мимоволі попадає в поле зору і виявляє більш сильніший прагматичний ефект у порівнянні зі звичайними похідними словами. Для утворення нової аббревіації та наступного її вживання в мові як готової “мовної одиниці” характерні відповідні прагматичні мотиви, потреби, принципи.

Нова аббревіатура формується в когнітивній системі індивіда під впливом певних комунікативно-прагматичних потреб, факторів, установок. Досить детально цей аспект досліджувався Ю. В. Горшуновим [47, с. 12].

Серед рушійних сил процесу породження нової аббревіатури в процесі її використання у мові, розрізняємо прагматичні мотиви, що базуються на прагматичних потребах, та прагматичні принципи, що лежать в основі створення і в основі використання скорочень.

Нове слово (аббревіатура) формується в когнітивній системі індивіда під впливом визначених комунікативно-прагматичних потреб (мотивів), прагматичних факторів та намірів (установок), тому виділення логічних підстав для пропонованої класифікації постульованих прагматичних принципів

пов'язане з тріадою складових: 1) прагматичний мотив (м), 2) прагматичний фактор (ф), 3) прагматична установка (у), тобто будується за формулою (м)-(ф)-(у).

(м) – мотив або спонукальна причина звертання носія мови до нового слова (абревіатури), викликана потребою:

1) раціоналізувати матеріальну оболонку, редукуючи форму (потребу в компактній дублюючій заміні);

2) оновити форму, щоб виразити дещо інше значення;

3) оновити або “облагородити” форму для створення психологічно або естетично привабливого слова, або для створення естетично привабливого скорочення.

(ф) – прагматичний фактор, пов'язаний з мотивами та потребами:

1) фактор утилітарності або економічної вигоди;

2) емоційно-психологічний фактор, пов'язаний з проявом емоційно-оціночного відношення;

3) соціально-психологічний фактор, що проявляється у критичності як захисної реакції людини на тиск суспільства, в афіліації як потреби мовця асоціюватися з якоюсь соціально-класовою, віковою, етнічною або професійною групою.

4) соціально-культурний фактор, що проявляється через необхідність маніпулювати свідомістю та мовною поведінкою адресата.

5) соціально-естетичний фактор, пов'язаний з утворенням естетично привабливого скорочення;

(у) – прагматична установка, тобто намір мовця (людини, яка творить абревіатуру та починає її вживати).

До акту утворення належать установки на створення:

- етично допустимого скорочення;
- естетично привабливого скорочення;
- психологічно привабливого скорочення;

- жартівливого, гумористичного слова;
- криптичного скорочення і т.д.

До акту використання абрєвіатури, її введення в ужиток, залучені тактичні установки, що регулюють нормальний хід комунікації та направлені на те, щоб:

- отримати економічну користь;
- знизити негативність сприйняття;
- створити стан невимушеності;
- зняти емоційний стрес, емоційно розрядитися;
- принизити або висміяти адресата;
- упливати на адресата у своїх інтересах, щоб прогнозувати його поведінку, вчинки та інші установки.

Відповідно до виокремлених логічних основ (прагматичних складових) сформулюємо визначення основних принципів породження та використання абрєвіатур – принципу економії, принципу емпізи та принципу евфемізації і табування, опишемо їх дію та прояв. Ці основні принципи, в залежності від прагматичних мотивів, потреб в установках, виступають у деяких різновидах: принцип емпізи проявляється як принцип ефективності, принцип пейоративності, принцип мовної гри та пов'язаний з ним принцип іронії, принцип естетичності, а принцип евфемізації та табування – як принцип етичності, тактовності, стигматичності, регулятивності, конспіративності.

Принципи економії та емпізи як основні причини скорочення. Тенденція виділяти у якості основних детермінуючих правил утворення скорочень принципи економії та емпізи, має давню традицію та бере початок з перших досліджень абрєвіації. Вона знайшла багато прихильників та прослідковується до теперішнього часу. Розглянемо деякі трактування причин скорочення у руслі відзначеної традиції, щоб підготувати основу для опису у нашій роботі принципів утворення скорочень з точки зору прагматики.

Цікаві думки про причини утворення абревіатур висловив шведський лінгвіст К. Санден у своєму дослідженні з абревіації “Матеріали вивчення еліптичних слів у сучасній англійській мові”. Розглядаючи загальні причини, що обумовлюють появу скорочень, науковець з однієї сторони, виділяє функціональний (семіологічний) фактор, пов'язаний з необхідністю передачі емоційного наміру мовця, а з іншої сторони, фактор практичного використання, пов'язаний з передачею повідомлення найекономнішими засобами. Крім того, К. Санден, відмічає роль аналогії у зв'язку з адаптацією іноземних слів [233, с. 49].

Таким чином, основні причини скорочення за К. Санденом – функціональні та економія зусиль. (Слід зауважити, що своє дослідження вчений присвятив зовнішній структурі скорочень та зменшив коло питань, зробив предметом свого дослідження лише скорочення власних імен, тому не є дивним виокремлення емоційного фактору як провідного).

Незадовго до К. Сандена, П. Пассі звернув увагу на те, що мова, з однієї сторони, прагне позбутись зайвого (у цьому він вбачав “принцип економії”), а з іншої сторони прагне виділити усе необхідне (у цьому він вбачав дію “принципу емпізи”) [228, с. 227].

Близьку точку зору у 20-ті роки ХХ століття висловлював лінгвіст Дж. Макнайт, котрий вважав, що економія зусиль – далеко не єдина причина утворення скорочень. На думку Дж. Макнайта, за такими скороченнями, як *math* (*mathematics*), *ec* (*economics*), *prof* (*professor*), *pres.* (*president*) переходиться “юнацька неповага”, прикрашена теплим почуттям, схожим на те, що студенти проявляють по відношенню до видатних та популярних у студентському колі професорів, коли називають їх *Johny* або *Billy* [218, с. 50]. Таким чином, поряд з економією зусиль, створення скорочень має емоційну підоснову, пов'язане з юнацьким духом непокори та неповаги, пов'язане з проявом емоцій.

Американський лінгвіст кінця ХХ століття Ч. Леард розглядає тенденцію до економії як одну з словотвірних тенденцій. Економія проявляється у скороченні. Скорочення слів, як вважає Ч. Леард, може бути викликане різноманітними причинами: почуттям ощадливості у мові, лінню або глибоким почуттям протесту [213, с. 132]. Вважаємо, що першу і другу причини, вказані автором, можна звести до економного витрачання мовних засобів, якими користується автор, тобто прагматичному розрахунку, продиктованому фактором корисності. Ліннь, про яку говорилося, ми схильні пояснити особливістю психіки людини не обтяжуватися пошуками у пам'яті підходящого слова чи вимовляти слово повністю у тих випадках, коли тема повідомлення банальна та з контексту зрозуміло, про що йде мова. Останню причину – глибоке почуття протесту чи дух непокори – називав, як ми вказали вище, і Дж. Макнайт. За створенням скорочень стоїть виклик загальноприйнятими нормам мовної поведінки, неповага до них, що простежується, наприклад у молоді. Як далі наголошує Ч. Леард, вихідна та результативна одиниця можуть бути кореферентні, але, маючи вибір та здійснюючи його, мовець імплікує своє відмінне відношення; вплив кожної з форм на читача чи слухача також буде різним [213, с. 133].

Принцип економії як прагматичне явище. Принцип економії – це прагматичний принцип утворення абрєвіатури, який викликаний потребою оновлення матеріальної оболонки, пов'язаний з фактором утилітарності і направлений на отримання економічної вигоди. Як принцип використання він направлений на економію часу, зусиль і паперової площі. Він продиктований емоційно-психологічним, соціально-культурним або соціально-естетичним факторами, щоб створити:

- етично допустиме скорочення;
- психологічно привабливе скорочення;
- естетично привабливе скорочення і таким чином виразити дещо інше (оціночне) відношення.

Прагматична потреба раціоналізувати матеріальну оболонку шляхом редукції форми, що витікає з необхідності замінити незручну, громіздку чи багатокomпонентну одиницю компактним дублюючим найменуванням, лежить в основі принципу економії. Редукція форми продиктована загальною установкою на економічну вигоду у широкому значенні, на збереження та передачу інформації у компактній формі.

Принцип економії, що є головним та домінуючим, пронизує усі випадки створення скорочень будь-яких типів. У “чистому вигляді” він діє при створенні термінологічних скорочень, коли створюється цільнооформлене слово там, де раніше був лише опис поняття. В утворенні інших розрядів аббревіатурної лексики він неначе відходить на другий план, виступає фоном, поступаючись позиції принципу емпізи чи спорідненому принципу еффімізації та табування.

Принцип економії визначає створення аббревіатурної термінологічної системи. Завдяки своїй стислості та економічній користі, наприклад економії місця у письмовому тексті, термінологічні аббревіатури починають використовуватись частіше, ніж їх багатокomпонентні кореляти. Найінтенсивніше поповнювались терміносистеми транспортних засобів, комп'ютерної техніки, медицини та ін.

Наприклад, новий сектор у картині світу – комп'ютерна техніка – фіксується на мовній карті у вигляді окремого семантичного поля, а саме сфери комп'ютерних технологій: *ASAH – Asimetrik sayisal abone hattı – Асиметрична цифрова абонентська лінія, BYOB – Bilgisayarda yalnızca okunabilir bellek – Постійний запам'ятовувальний пристрій, bl – bilişim – кібернетика, REB – Rastgele erişimli bellek – оперативна пам'ять.*

Розширилась та оновились за рахунок притоку нової термінологічної лексики, включаючи аббревіатурну, і медична сфера. Наприклад: *ADH – Akut Dağ Hastalığı – Гостра висотна хвороба, АСТН – Adrenokortikotropik Hormon – Адренокортикотропний гормон, КВВ – kulak, burun, boğaz – Вуха, ніс, горло,*

KDH – Kalp Dakika Hacı – Хвилинний об'єм крові, KÜN – Kan Üre Nitrojen – Азот сечовини крові, MVB – Merkezi Venöz Basınç – Центральний венозний тиск, TKS – Tam Kan Sayımı – клінічний аналіз крові, SPH – Sürekli Pasif Hareket – Тривала пасивна розробка суглобів, VSV – Veziküler Stomatit Virüsü – Вірус везикулярного стоматиту.

Прагматична собсоливість медичних абревіатур – критичність – дозволяє використовувати багатьох з них у якості зручних евфемістичних замін та розглядати в їх утворенні взаємодію принципу економії з принципами евфемізації (тактовності, критичності), іронії та мовної гри.

Принцип емпізи та його прояв. Принцип емпізи – прагматичний принцип утворення абревіатури, викликаний потребою оновити форму, продиктований емоційно-психологічним, соціально-культурним або соціально-естетичним факторами, щоб створити етично допустиме та психологічно привабливе скорочення і таким чином висловити дещо інше (оціночне) відношення.

Принцип емпізи з точки зору використання спирається на тактичні установки, що спрямовують мовця на те, щоб:

- продемонструвати свою прихильність до адресата;
- створити невимушений стан;
- зняти емоційний стрес;
- пожартувати над адресатом;
- принизити адресата;
- заволодіти увагою адресата та схилити його зробити щось у інтересах мовця.

Емоційно-оцінна виразність скорочень має своїм джерелом все ту ж обмеженість початкової сфери використання. Скорочені власні імена, а також назви на позначення родинних стосунків набувають стійкого зменшувально-пестливого відтінку, завдяки якому висловлювання набуває тону дружніх

відносин: *Ağbi / abi – ağabey – старший брат, A. – Ahmet – Ахмет, С. – Cemil – Джеміль, Н. – Hasan – Хасан.*

Відтінок ніжності, симпатії, дружньої прихильності та добрих почуттів зберігають скорочення, які утворені за зразками: *bitanem – bir tanem – єдиний мій, snm – sanım – моя люба, optm – öptüm – цілую, ss – seni seviyorum – люблю тебе, tlm – tatlım – солодка моя.*

Іронія, глузування, дещо зневажливе ставлення по відношенню до вузького кола людей, до предмета або особи може послугувати основою для емоційної виразності абрєвіатури. Наприклад: *nebilim – ne bileyim – звідки мені знати, OLM, Olm, olm – oğlum – “чувак”, Oss – o senin sorunun – це твої проблеми.*

Таким чином, емоційне забарвлення скорочень складає значну частину їх змісту, оскільки воно більшою мірою виражає диференційну ознаку абрєвіатури у порівнянні з повним варіантом. У цьому значенні процес абрєвіації може бути визначений як процес створення “емоційних форм” повних варіантів.

Принцип емпізи при породженні скорочень приймає різні форми і проявляє себе як принцип ефективності, принцип мовної гри та іронії, принцип естетичності. Вводячи нові терміни у науковий вжиток, слід виходити з твердження, що “важливий нарешті не термін, а та суть, яка за ним стоїть” [63, с. 194]. У цьому випадку для нас принципово важливо виокремити специфічне на фоні загального.

На фоні різновидів принципу емпізи помітно виділяються своєю значимістю принцип ефективності та принцип пайоративності, відповідно пов’язані зі створенням абрєвіатурної лексики з позитивною та негативною оцінкою.

Безумовно, оцінка є “найбільш яскравим представником прагматичного значення” [5, с. 5] і, як правило, сполучена чи злита з емоціями – вираженням почуттів, настроїв, суб’єктивного відношення. “Вважається, що оцінність

обумовлює емоційність” [162, с. 47–52]. У дослідженнях з семантики неодноразово підкреслювалась думка про труднощі розмежування емотивності та оціночності, особливо на рівні похідних значень. Як наслідок, деякі лінгвісти віддають перевагу говорити про експресивно-емоційну оцінку.

Однією з важливих характеристик оцінки вважають трьохзначність (добре-нейтрально-погано, або оцінка позитивна-нейтральна-негативна). Ці принципи відповідають за поділ шкали зліва та справа від центральної (нейтральної) зони.

Заперечна зона емотивності ширше представлена у лексиконі мови та у лексикографії: щоб переконатися у цьому, достатньо переглянути перелік стилістичних позначок. Такий стан речей у повній мірі співвідноситься з особливістю людської свідомості поділяти негативний досвід більш дрібно та ретельно, ніж позитивний, що сприймається як норма [40, с. 229].

Негативні емоції проявляються у вигляді зневаги, несхвалення, осуду [49, с. 297], що можуть бути викликані різними причинами та мати різні підстави.

Принцип евфемізації та табування і його прояви. Принцип евфемізації та табування – родовий принцип, що проявляється у положеннях етичності, тактовності, стигматичності, регулятивності та конспіративності, виділення яких відбувається з урахуванням прагматичних мотивів, що лежать в їх основі, потреб та установок. Дія принципу евфемізації заснована на загальній прагматичній потребі оновити форму і націлена на створення етично сприйнятливих, естетично та психологічно привабливих чи критичних скорочень. При використанні скорочень, тобто введенні їх у мовний вжиток, загальні установки на зниження негативності сприйняття, маскування істинних намірів чи на конспірацію діяльності конкретизуються. Мовець використовує евфемістичні скорочення у мові щоб:

- нейтралізувати негативну емоцію (зменшити страх, відразу);
- пом’якшити ефект висловлювання;

– подолати, обійти заборону, уникнути використання табування номінації;

- пом'якшити трагічне;
- приховати розумові та фізичні недоліки;
- пом'якшити різні види дискримінації (вікову, расову, тощо);
- замаскувати людську ницість (зраду, невдячність);
- замаскувати істинні наміри, увести в оману;
- створити враження інтелектуальності;
- підкреслити свою приналежність до вищих верств;
- виразити іронічне відношення, насмішку;
- підвищити в очах оточуючих престиж професії, справи;
- встановити дружні, приятельські стосунки;
- створити обстановку інтимності, довіри;
- законспірувати свою діяльність

Принцип евфемізації та табування – прагматичний принцип породження аббревіатур, викликаний потребою поновити форму, продиктований емоційно-психологічним, соціально-психологічним, соціально-культурним або соціально-естетичним факторами, щоб створити:

- етично допустиме скорочення;
- психологічно привабливе скорочення;
- критичне скорочення.

Принцип евфемізації, залучений у процес використання скорочення, базується на прагматичних установках:

- продемонструвати симпатію до адресата, тактичне відношення і т.д.
- захистити свою діяльність від аутсайдерів або, з іншої сторони, підкреслити свою соціальну, етнічну, професійну або іншу приналежність до будь-якої групи;
- впливати на аудиторію для досягнення позитивного прагматичного ефекту;

– впливати на адресата естетично привабливою формою і т.д.

Наприклад: *ASYE – Akut solunum yolu enfeksiyonu* – *Гостра респіраторна вірусна інфекція*, *AYN – Az olan Yerli Halk* – *корінні нечисленні народи*, *GAGTT – Genel Anlaşması Gümrük Tarifeleri ve Ticareti* – *Генеральний договір по тарифам та торгівлі*, *nabilim – ne bileim* – *звідки мені знати*.

Запропонована класифікація принципів деякою мірою є умовною: в реальності, як ми вже зазначали, принципи тісно споріднені, переплетені, взаємопроникливі та взаємодоповнюючі. Разом з тим, виділення постульованих принципів та прагматичний їх опис, сприяють кращому усвідомленню взаємопов'язаних механізмів породження та використання скорочень, розкриттю змістової та комунікативно-прагматичної сутності абрєвіатурної та відабрєвіатурної лексики.

3.2. Номінативна та експресивна функції абрєвіації

Більшість слів, які поповнюють сучасні мови, це або запозичення, або, в більшості випадків, результати різних словотворчих процесів: афіксації в її різновидах, редуплікації, абрєвіації, словоскладання, тощо. “Тому природно вивчати акти номінації в їх реальному протіканні, тобто як процеси деривації, які моделюються за особливими правилами під час утворення вторинних одиниць номінації” [227, с. 160–161].

Незважаючи на особливий статус абрєвіатур у мовній системі, і серед інших способів словотворення, зокрема, на наш погляд мають рацію ті дослідники, які вважають, що “абрєвіатури виявляються на самій периферії словотворення, між мотивованими і немотивованими знаками мови” [88, с. 71]. І, якщо навіть “на самій периферії словотворення”, то все ж у системі словотворення. Таку точку зору поділяє багато лінгвістів (В. В. Борисов, А. М. Єлдишев, В. І. Заботкіна).

Абревіація розглядається нами в системі похідних слів, і, відповідно, вона проявлятиме з одного боку риси, які характерні для усієї системи похідних слів, а з іншого – риси, які специфічні лише для абревіатурних утворень свого типу. Під похідною одиницею розуміється “будь яка вторинна, тобто обумовлена іншим знаком або сукупністю знаків одиниця номінації зі статусом слова незалежно від структурної простоти чи складності останньої” [88, с. 5]. Скорочення є вторинними одиницями, так як утворюються на базі уже існуючих у мові слів або словосполучень, які служать певними одиницями номінації і самі по собі.

Не можна забувати про те, що під час розгляду абревіатур важливе і саме розшарування абревіатур. Абревіатури можуть зближатися з різними способами словотворення, з одного боку, і проявляти різний ступінь мотивованості, з іншого. Це відбувається тому, що абревіація може взаємодіяти з різними способами словотворення.

По-перше, абревіатури можуть стати базою для утворення нових слів за допомогою традиційних способів словотворення:

а) складання скорочених основ:

AÜ – Ankara Üniversitesi – Анкарський університет → AHFD – Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi – Вісник юридичного факультету Анкарського університету;

KOBİ – Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler – Малі та середні бізнесові структури → KOSGEB – Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı – Головне управління з розвитку та підтримки малого та середнього підприємництва

б) суфіксальний: *NATO – North Atlantic Treaty Organization – Організація Північноатлантичного договору*

NATO + афікс cu → NATO'cu – натівець, натівська;

NATO'cu muhalifler Fransa'ya gitti – Натівська опозиція поїхала до Франції.

в) конверсії: *AKUT – Arama Kurtarma Teşkilatı – Дослідницько-рятувальна організація, Akut – гострий*.

По-друге, аббревіація може поєднуватися з іншим способом словотворення, тоді, коли утворенню нової одиниці служать одночасно взаємодія аббревіації, еліпса і суфіксації. Наприклад: *ABD'liler – американці*.

По-третє, взаємодія аббревіації і словоскладання призвела до створення такого типу скорочень, як частково-скорочені слова, в яких редукації зазнає, як правило перший компонент, а другий залишається незмінним, тобто не скороченим словом. Наприклад: *IÜ Tıp fak. – İstanbul Üniversitesi Tıp fakültesi – Медичний факультет Стамбульського університету, B. elçi – Büyükelçi – посол*.

По-четверте, аббревіація впливає на розвиток інших способів словотворення, слугує джерелом утворення нових суфіксів або ж префіксів. Так починаючи з XIX століття у ролі суфікса виступає усічена частина слова. Г. Марчанд пише: “Особливими випадками словотворення є суфікси *-ol* і *-yl* в хімічній термінології. Суфікс *-ol* є останнім елементом 1) *alcohol* або 2) *phenol*, 3) інколи він стоїть замість латинського *ol (eum)* – *масло*. Цей тип було введено в наукову номенклатуру німецькими хіміками Лібіхом і Велером” [216, с. 270].

У наш час використання усічених частин слів в якості суфіксів розповсюджене не тільки у спеціальній термінології, але й у загальноповживаній лексиці.

Утворення з усіченим першим компонентом: *Deka – dekametre, dekalitre, dekaqram – декаметр, декалітр, декаграм*.

У класичному розумінні аббревіація полягає в лінійному скороченні елементів джерела мотивації до складу (складів) або до початкових букв, звуків з подальшим складанням утворених аббревіаційних компонентів в єдину аббревіатуру.

З часом під впливом різних лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів у мові з'явилися нові способи утворення аббревіатур. Посилюється тенденція до

утворення скорочень на базі інших, уже існуючих у мові аббревіатур. Наприклад: *NATO Business Management Authority – NBAM, TÜĞAM – TÜBİTAK Gebze Araştırma Merkezi*. Це явище, яке можна умовно назвати “вторинною аббревіацією”, знаходиться поки що тільки в стадії формування, однак уже на цьому етапі представляється можливим виділити його і проаналізувати деякі характерні особливості.

Використання аббревіатур для утворення інших скорочень було відмічено ще В. В. Борисовим і Є. П. Волошиним. Перший наводить приклади включення аббревіатур до складу акронімів, наприклад: *Multi-array radar – MAR*. Другий пише, що в системі термінології аббревіатури вступають у різноманітні зв'язки, одним із проявів яких є їх здатність входити до складу нових термінологічних словосполучень в якості компонента останніх [39, с. 83].

Таким чином, вторинні аббревіатури, утворені шляхом скорочення термінологічного словосполучення, включають в якості одного з компонентів звичайну аббревіатуру, або ж утворені повністю з аббревіатур. І характеризуються скороченням графіко-фонетичної оболонки аббревіатур до мінімальних розмірів. Тобто до ініціала.

Аналіз вторинних аббревіатур показує, що їх утворення і функціонування обумовлене тими ж причинами, які лежать і в основі утворення звичайних скорочень, підпорядковується загальним правилам аббревіації і відбувається завдяки ряду уже відомих формальних операцій. Враховуючи специфіку вторинної аббревіації не виключається різна ступінь використання кожної з даних операцій в процесі утворення вторинних аббревіатур.

Під час входження до складу редукованої вихідної одиниці аббревіатура виступає в якості самостійної лексичної одиниці незалежно від її типу і місця у словосполученні [39, с. 83]. Тієї ж самої думки дотримується В. В. Борисов, відмічаючи при цьому, що “раніше утворені скорочення, які входять до складу термінологічних сполучень, скорочуються на рівних правах з іншими словами” [16, с. 68]. У цілому вторинні аббревіатури типологічно відповідають уже

існуючим аббревіатурам, однак, враховуючи особливості свого творення мають деякі відмінності. За характером їх складових елементів вторинні аббревіатури поділяються на ініціальний і змішаний типи. Приналежність до даних типів визначається наявністю або відсутністю в їх структурі ініціалів із складу редукованого словосполучення, а також їх сполученням зі складами в межах однієї аббревіатури, наприклад, *NADC – NATO Air Defence Committee – Комітет протиповітряної оборони НАТО* відноситься до ініціального типу, а *DIAL – Differential Absorption LIDAR – Лідар дифузійного поглинання* – до змішаного. До складу вторинної аббревіатури можуть входити елементи іншого скорочення. Найчастіше – це перша буква / звук звичайної аббревіатури. Її положення в новому скороченні визначається так само, як і під час утворення звичайних аббревіатур, тобто їх місцем в редукованому словосполученні.

Під час утворення вторинних аббревіатур може використовуватися операція розширення, аналогічна розширенню, яке використовується при утворенні звичайних аббревіатур. Різниця полягає не в характері операцій, а в елементах, які використовуються для цього. При розширенні звичайної аббревіатури привносяться неініціальний звук / буква. Під час утворення вторинних аббревіатур інколи відбувається включення в структуру нового акроніму не тільки першого, але і наступного за ним ініціала із складу звичайної аббревіатури. Така операція спрямована на уникнення незручності в лексикалізації нової аббревіатури, прагнення зробити її максимально схожою на звичайні слова.

Для вторинної аббревіації характерне, по перше, стирання розмежування між операціями усічення і еліпсиса, а по друге, неможливість перестановки елементів первинних аббревіатур в процесі утворення вторинних аббревіатур. Порівнюючи значення операцій усічення і еліпсиса в утворенні первинних і вторинних аббревіатур не можна не відмітити певних відмінностей в характері використання даних операцій.

Якщо вторинна аббревіатура утворюється із розгорнутого словосполучення, яке має у своїй структурі скорочення, то компоненти цього словосполучення можуть утворювати еліпсис або усічення. Наприклад: *ВМЕВКТ – VM Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı – Організація Об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури, VMÇTeşk. – Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Teşk. – Дитячий фонд ООН.*

При цьому можливість еліпсису звичайної аббревіатури, на нашу думку, менш вірогідна, ніж еліпсиса складних елементів, так як аббревіатура несе в собі більший об'єм лексико-семантичного навантаження.

Під еліпсисом стосовно аббревіатури ми розуміємо відсутність репрезентації компонентів словосполучення у складі аббревіатури, а під усіченням – скорочення конкретного компоненту до вихідного словосполучення / слова до відрізка певної довжини.

Неможливість перестановки елементів вторинної аббревіатури обумовлена не тільки недостатнім ступенем розпаду лексико-семантичних зв'язків між елементами первинних аббревіатур з їх повними найменуваннями, але й тим, що перетворенню підлягають не мотивуючі слова, компоненти яких можна було б уявити, а конкретна суттєва структура звичайних аббревіатур без опори на вихідні одиниці, які сприймаються не як набір ініціалів, а як щось ціле, нероздільне.

Таким чином, аналіз формальних операцій, які використовуються під час утворення аббревіатур у процесі вторинної аббревіації, вказує на те, що механізм аббревіації зазнає певних змін, відбувається свого роду спрощення механізму скорочення.

У наш час в турецькій, англійській та інших мовах відслідковується тенденція надавати аббревіатурам звукової та графічної форм, які структурно нагадують уже існуючі слова даної мови або повністю копіюють їх. Факт застосування формальних операцій для утворення вторинних аббревіатур свідчить про те, що за всієї своєї специфіки вторинна аббревіатура підлягає

загальним правилам абрєвіації. Одним із таких правил є реалізація абрєвіатур в усній мові у відповідності зі складоутворюючим принципом.

Утворення аброскладів у вторинних абрєвіатурах відбувається за допомогою тих же способів, що і в первинних:

а) шляхом побуквеного відтворення: *CSO – Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası – Президентський симфонічний оркестр, TUS – Tıpta Uzmanlık Sınavı – Кваліфікаційний іспит з медицини;*

б) шляхом утворення аброскладів: *AR-GE – Araştırma geliştirme araştırması – дослідження та розвиток;*

в) комбінованим способом, поєднуючи вказані вище:

Ar-Ge M – Ar-Ge Merkezi – Центр дослідження та розвитку.

Таким чином, утворення аброскладів під час озвучення абрєвіатури відбувається як у звичайних, так і у вторинних скороченнях аналогічним способом. При озвучуванні у відповідності з вказаними вище способами вторинні абрєвіатури розпадаються за способом вимови на звуко-буквені (алфаветизми) і звукові (акроніми), наприклад: *T.C. Anayasa Mahkemesi – Конституційний Суд Турецької Республіки, EGM – ESHOT Genel Müdürlüğü – Головне управління ЖЕК та ДЕПО м. Ізмір.*

Утворення акронімів при вторинній абрєвіації відбувається аналогічно, як при первинній, з урахуванням згадуваного вище об'єднання операцій усичення і еліпсиса і неможливості перестановки елементів первинних абрєвіатур, які вступають до складу вихідних одиниць.

Наведені вище приклади наочно демонструють і те, що при вторинній абрєвіації також можливе привнесення в абрєвіатуру, яка має громіздку чи незручну для усної реалізації структуру, додаткового звуку для надання їй більшої милозвучності і наближення її форми до форми звичайних слів. Крім того, в подальшому не виключається і графічне вдосконалення абрєвіатури, тобто фіксація на письмі змін у вимові.

Вторинна аббревіація представляє собою нове, перспективне, порівняно малодосліджене явище в системі номінації, яке заслуговує на додаткове вивчення.

Отже, ми приєднуємось до точок зору дослідників, які вважають, що аббревіація входить до системи словотворчих засобів, і ми можемо відзначити, що такої точки зору притримуються багато лінгвістів, які спеціально займаються цією проблемою: Є. С. Кубрякова, В. І. Заботкіна, М. І. Мостовий, В. М. Шевчук.

Різні типи та розряди скорочень тяжіють до різноманітних функціональних призначень – слугують позначенням нового предмета, чи якое по-іншому характеризують відомий, або виражають дещо інше до нього відношення, і тому в процес їх створення залучені різні виміри глибинних когнітивних структур.

Можна вважати, що ініціальні аббревіатури, що є в основному термінологічними скороченнями, утворюються переважно за участю раціонального виміру глибинних структур свідомості. За функціональним призначенням вони або характеризують по-новому відомий предмет, або слугують найменуванням для нового предмета. У прагматичному плані домінує принцип економії.

В утворенні усічень та частини акронімів ми спостерігаємо взаємодію раціонального та емоційно-оцінного вимірів. Усічення – це не так “економія засобів”, як більш прикрашені форми вираження вже відомих понять. За функціональним призначенням – це дублікати більш складних за складом нейтральних найменувань. У прагматичному плані домінує принцип емпізи у різних проявах.

Акроніми та слова-злитки за функціональним призначенням служать цілям номінації, виступаючи, як правило, єдиним найменуванням предмета, і, нерідко, засобом вираження раніше не існуючого поняття або поняття, що не мало словесного оформлення. Тут нерідко раціональний вимір глибинних

структур свідомості взаємодіє з емоційно-оцінним та образним, причому частка образного виміру підвищена, особливо при створенні рекламних скорочень та прагмонімів. У прагматичному плані, відповідно, збільшується вагомість таких принципів, як принцип мовної гри, принцип естетичності.

З проявом емоційно-оцінного виміру ми пов'язуємо дію прагматичних принципів евфемізації та табування.

Уявлення про те, що аббревіатури – це “нудні” слова, малозрозумілі або навіть зовсім незрозумілі звичайним людям, сьогодні вже не відповідає дійсності [64, с. 120]. Підтвердженням цьому є активне вживання на початку ХХ ст. разом з ігровою розшифровкою аббревіатур інших видів мовної гри, а саме, способів подвійної мотивації, графічних ігор з прописною буквою, використання латиниці та інших графічних засобів.

Мовна гра стала предметом вивчення лінгвістики порівняно недавно, однак це явище активно досліджується.

Велику увагу у сфері дослідження сутності цього мовного феномену представляють роботи Ю. Д. Апресяна, Н. Д. Арутюнової, Ю. В. Горшунова, Н. Д. Булигіної та інших.

Беззаперечно, основоположний аналіз мовної гри як лінгвістичного феномену здійснив Л. Вітгенштейн. В основу поняття мовної гри він поклав аналогію між поведінкою людей в іграх як таких, та мовних іграх, оскільки сприйняття життя та дійсності як гри здавна притаманне людській свідомості, і проявляється у різних системах реальної дії, в які вплетено мову: “ігри представляють собою приклади мовної практики, єдності думки – слова-дії, а також обставин, за яких усе це здійснюється, спрацьовує” [37, с. 7].

Таким чином, мовною грою вчений називає усі системи комунікації і розуміє під ними моделі (прикладі, типи) роботи мови, її варіюючих функцій. Ідея “мовної гри” у трактуванні Л. Вітгенштейна припускає, що мова – явище не статичне, а динамічне за своєю природою, живе лише у дії, у практиці комунікації. Мовна гра за такої умови перш за все несе установку на розуміння

принципів роботи мови, її реальних функцій у практичному мисленні та поведінці людей. На думку Л. Вітгенштейна, усе людське життя – сукупність “мовних ігор”, як втім і сама мова [37, с. 7]. Вона пов’язана з активністю мовної особистості та здатністю творчо використовувати мовні знання.

З іншої точки зору, мовну гру розуміють як свідоме порушення норми. У будь-якому мовному колективі існують певні правила, які визначаються структурою мови та накладають обмеження на можливості системи. Однак мислення як породження нових смислів неминуче призводить до використання мовних засобів особливим чином – мова “підлаштовується” під вираження думки таким чином, що виникає спотворення мови, порушення мовних норм. Відповідно до такого підходу мовна гра будується за принципом навмисного використання явищ, що не відповідають нормі, усвідомлюються як такі на фоні системи та норм у мовній свідомості соціуму та конкретного індивіда. Ці асистемні явища найбільш яскраво проявляють багатовимірність мінливості мови та активно аналізуються у теперішній час. Вони дають змогу “розкрити властиві розуму, якості, що лежать в основі людської розумової діяльності у таких її природних областях як використання мови звичайним, вільним та творчим способом” [163, с. 7]

Т. А. Булигіна та О. Д. Шмельов одними з перших дали визначення подібному явищу в реальній мовній діяльності, використавши у своїх дослідженнях термін “аномалія”. Аномальними науковці називають явища, що порушили будь-які сформовані правила чи закономірності. Автори пропонують класифікацію, згідно якої усі аномалії поділяються на “ненавмисні” та “навмисні”. При першому типі аномалій порушення правил може розглядатися як погрішність, мовна необережність. Більшість таких помилок випадкові, вони можуть зустрічатися у текстах, які в усьому іншому відповідають мовним нормам. Такі помилки можуть бути допущені в рамках будь-якого з рівнів мовної системи: від фонетичних та орфографічних норм до тонкощів семантичних закономірностей [22, с. 152].

Однак, крім мовних помилок чи ненавмисних аномалій, у мовній практиці виділяються навмисні порушення норм літературної мови. Розрізняють два типи семантичних аномальних висловлювань: висловлювання, що повинні отримати семантично стандартну інтерпретацію (навіть зі втратою образності та сили) в результаті переосмислення, та висловлювання, що не можуть зводитись до стандартної семантики та привертають увагу до найбільш порушеного правила. До першого типу можна віднести приклади наступних абревіатур, де кореляція графічних образів скороченої одиниці та узуального слова повинні призводити до появи асоціацій, однак через їх термінологічне використання вони стають непотрібними: *KIK* – *Kamu İhale Kurumu* – *Орган державних закупівель* та *kik* – *човен для перегонів*. До другого положення можна навести такі приклади: *Kib* – *kendine iyi bak* – бережи себе, *Oss* – *o senin sorunun* – це твої проблеми. З першого погляду зі структурної точки зору їх можна віднести до алфавітного типу абревіатур, однак вони утворені дещо іншим способом. Звукова оболонка одиниці ідентична вимові корелята, оскільки вона утворюється таким чином, щоб звучання усіченого елемента, представленого літерою алфавіту, співпадало зі звучанням структурного елемента корелята. При вимові така одиниця не складає враження скороченої одиниці, очевидно її слід віднести до графічних скорочень, що часто використовуються при спілкуванні в мережі Інтернет. Результатом таких аномалій, що породжують нове значення, є поява у висловлюванні додаткового значення чи повне переосмислення будь-яких його компонентів, “найпростіший випадок порушення подібних мовних правил – це мовна гра” [22, с. 213].

Ю. Д. Апресян, використовуючи такий же термін, у своїй роботі “Мовні аномалії: типи та функції” надає дещо іншу класифікацію мовних аномалій та виділяє серед них навмисні авторські та експериментальні. На думку науковця, експериментальні аномалії, що використовуються у лінгвістиці, створюються навмисно та послуговуються як засіб виразності, зокрема, як засіб “мовної гри” (до них відносяться численні стилістичні фігури та прийоми). В. З. Санніков,

відзначаючи, що мовна гра є відступом від норми, чимось незвичайним, наголошує, що “слухач (читач) також повинен розуміти, що це “навмисно так сказано”, інакше він оцінить відповідний вираз просто як погрішність або неточність. Лише навмисна неправильність викличе не прикрість та непорозуміння, а бажання підтримати гру та намагатися розкрити глибинний намір автора, що запропонував нам цю гру” [135, с. 25]. Крім того, у рамках цього підходу мовна гра протиставляється мовній помилці, що виникає як наслідок порушення норми. С. В. Ільєсова вважає, що мовна гра нормативна за своєю сутністю, тому що протікає у рамках допустимого, у межах мовної системи, однак допускає порушення конкретної норми, не торкаючись норми як вищої абстракції [68, с. 19]. Це положення підтверджують дослідження деяких філософів, які займалися вивченням лінгвістичних проблем. Так, Ж. Дерріда, розмірковуючи про структуру, знак та гру у дискурсі науки про людину, говорить, що будь-якій структурі приписується визначений центр. Він вважає, що концепція центрованої структури передбачає фундаментальну непорушність та надійну міцність центру, який не допускаючи перестановок у собі, і сам породжує та обмежує гру структури [55, с. 415]. Таким чином, перетворення можуть зачепити периферію структури, але ніяк не центр.

Таку ж точку зору висловлює В. А. Піщальнікова, стверджуючи, що “мовна гра не є злоякісним порушенням мовних норм. Мова як семіотична система не накладає ніяких обмежень на значення. Ці обмеження накладаються ментальними стереотипами, нормами поведінки, соціальними інститутами” [123, с. 74]. Нереалізовані в структурі мови можливості можуть стати у такому випадку зародженням нових норм, тому у лінгвістичних дослідженнях XXI століття все наполегливіше звучить думка про те, що на зміну відношенню “норма – помилка”, має прийти відношення “норма – інша норма, антинорма”.

У західно-європейській традиції термін “мовна гра” трактується у першу чергу як мистецтво. Відповідно до цього підходу, мовна гра визначається як естетичний вплив, що досягається завдяки творчому використанню мовних

засобів. Мовна гра орієнтована на приховані естетичні можливості мовного знаку та отримання задоволення від їх розкриття. У межах цієї теорії під загальним терміном “мовна гра” об’єднують усі явища, коли мовець “грає” з формою мови, та вільне відношення до форми мови отримує естетичне завдання.

У таких положеннях розуміння гри як мистецтва бере свій початок ще одна традиція тлумачення мовної гри – як свідомого експеримента, що має установку на творчість. У такому випадку у породженні мови люди володіють більшою свободою творчої фантазії у відношенні використання мовних засобів відображення, і така стратегія мовної поведінки є результатом природного бажання людини до нових відчуттів, свободи дій, внутрішнього протесту проти одноманітності та буденності. Поняття “мовна гра” у такому контексті трактується як “сукупність мовних маніпуляцій з мовою – її лексичними, граматичними та фонетичними ресурсами, метою яких є набуття “кваліфікованим” (посвяченим) читачем-ерудитом естетичного задоволення від тексту, побудованого на мовних взаємовідношеннях з ним (реципієнтом)” [130, с. 134]. В такій концепції йдеться про мову зі змістом, для якої використовуються не лише існуючі, але й резервні можливості мови.

В. З. Санніков у своєму дослідженні “Російська мова у дзеркалі мовної гри” розглядає мовну гру як вид лінгвістичного експерименту, що дозволяє наштовхнути дослідника на серйозні роздуми про значення та функціонування мовних одиниць різних рівнів. Н. Д. Арутюнова відзначає, що “експериментами над мовою займаються усі: поети, письменники, жартівники та лінгвісти. Вдалих експеримент вказує на приховані резерви мови, невдалих на їх межі” [20, с. 12], сутність же мовної гри як лінгвістичного експерименту у тому, що вона має за мету “увійти в природу самого канону, а через нього і в природу речей” [5, с. 303].

До числа різновидів розуміння мовної гри можна віднести і реалізацію мовнотворчих спроможностей мовної особи, направлених на еволюцію мови за

рахунок її власних ресурсів. У такому випадку сутність мовної гри розуміється як система симетричних, стабільних компонентів мовної системи, що втрачає свою стійкість та утворює нову мовну структуру, однак автор не володіє повною свободою при створенні такого феномену, оскільки характер симетрії мови жорстко обмежує сферу “випадково” обраних одиниць. Таким чином, у феномені мовної гри неначе пересікаються можливості мови та креативні спроможності носіїв мови. У ході мовної гри мовець актуалізує потенційні можливості мови, таким чином демонструючи один з можливих шляхів еволюції усієї системи [59, с. 10].

У працях науковців викладено окремі положення мовної гри, вони мають між собою багато спільного. Такий підхід дозволяє визначити використання цього явища на усіх рівнях мовної системи, у всіх типах дискурсу, різноманітних мовних стилях. У цілому усі теорії об’єднує те, що сучасні тенденції розвитку мови викликають інтерес у лінгвістів до вивчення феномену мовної гри, перш за все, в аспекті взаємодії мови та культури.

У рамках нашого дослідження ми розглядаємо мовну гру як творчу здатність мовної особистості до породження експресивних номінацій з метою мовного експерименту та прагматичного впливу на співрозмовників. Таке визначення дозволяє відобразити комплексний погляд на проблему та поєднати прагматичний та операційний напрямок у вивченні цього явища. Також вважаємо, що будь-який користувач мови володіє інтуїтивною чи усвідомлюваною здатністю до генерування таких одиниць, оскільки мовна гра є “однією з найдавніших механізмів реалізації мовної особистості як неусвідомленого володіння одиницями та структурами мови та породження значень” [123, с. 73].

Виділяють два основних способи обігрування словотворчих одиниць: переосмислення словотворчої структури вже існуючих слів (“приховане / імпліцитне”, словотвір – реалізація словотворчої моделі) і створення нових слів (“оказіональний словотвір” – порушення моделі).

Ефект створюється завдяки “переходу” значення слова-прототипа у внутрішню форму новоутворення. Результат такого неuzuального, творчого словотвору – окаяоналізм. “Окаяоналізми вказують, на що здатна мова при породженні нових слів, які її творчі потенції, глибинні сили” [65, с. 180]. Цим обумовлений наш інтерес до окаяональності, при цьому особлива увага приділяється виявленню ознак окаяонального слова, його функцій, а також вивчення способів, на яких базується мовна гра: префіксації, суфіксації, префіксально-суфіксального способу, словоскладання, абрєвіації, редуплікації, обігруванні співвідношення власних назв і загальних. В якості окремого прийому виділяється мовна гра за аналогією.

Феномен гри, будучи одним з універсальних механізмів психіки людини, пронизує усю сферу її життєдіяльності з самого народження, виконує важливі соціальні, емоційні та когнітивні функції та є об’єктом вивчення усіх наук, що входять в поле антропології.

Досить часто функція створення комічного ефекту та ігрова тісно переплетені між собою і з експресивною функцією, яка у свою чергу є частиною прагматичної. Така комбінація можлива у тому випадку, коли автор умисно прагне до підвищення експресивності тексту за рахунок нагнітання спеціальних засобів та прийомів, що підсилюючи і висвітлюючи одне одного, впливають на учасників комунікації.

Принцип мовної гри обумовлений необхідністю обігрування форми у таких її проявах як жарт, іронія, каламбур, перебільшення, тощо. На сьогодні до мовних ігор відносять широке коло явищ, що функціонують у розмовній мові, публіцистиці, художній літературі. У вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці склалось два основних напрямки у її вивченні: 1) прагматичний, що розглядає специфіку мовної гри як форму мовної поведінки, орієнтованої на досягнення визначеного комунікативного ефекту; 2) операціональний, у рамках якого досліджуються принципи реалізації різних прийомів мовної гри.

Потенційні можливості реалізації гри у мові нескінченні. Навмисне створення нових слів відбувається з метою певним чином впливати на реципієнта, створити більш яскраву оболонку стійкої номінативної одиниці, пограти з формою слова, “самовиразитися”.

Проаналізувавши існуючі концепції мовної гри, можна зробити висновок, що ні одне з описаних нами тлумачень мовної гри не є суто лінгвістичним, усі вони так чи інакше, розглядають це явище у аспекті взаємодії мови та культури. Як лінгвістичне явище, мовна гра допомагає зрозуміти механізм використання мовних одиниць у процесі мовних маніпуляцій з ними, специфіку їх функціонування, потенційні можливості мовної системи.

Гра в мовленні є проявом мовотворчого мислення, що реалізує потенціал, закладений в мовному знакові, можливості словесної гри. За своєю природою мовна гра спрямована на активізацію мовного і мовленнєвого досвіду особистості. Основний принцип мовної гри полягає у тому, що рівень лінгвістичної компетенції, а також креативності мовної особистості залежить від здатності до асоціативного різноманіття прийомів конструювання, сприйняття й використання мовного знака [143, с. 208].

Мовна гра є стилістичним засобом риторично оформленої мови. Порушення правил, лаконічність стилю, можливість близько пов'язати між собою різні смисли у мовній грі сприяють забезпеченню заборонених імпульсів. Отримувач схильний дотримуватись аргументації, що заснована на відхиленнях, щоб, завдяки раціональному запереченню, знову викликати психічне джерело насолоди. Ця сила впливу та можливість оригінальності роблять мовну гру засобом спонукання.

Сфера застосування мовної гри – тексти художньої та публіцистичної літератури, так як в пошуках виразних засобів автори вдаються до словотворчості. У цьому проявляється особливий характер стилістичної функції мовної гри. Цей характер залежить від ефекту несподіванки. Мовні ігри дозволяють уявити типові риси фрагментів дійсності в оригінальній формі:

Гідним уваги аспектом функціонування мовної гри в абрєвіатурних назвах є порушення звичайної форми абрєвіатури з метою залучення уваги адресата:

1. Подвійна мотивація – свідоме використання в якості абрєвіатури цільнооформленого слова. Наприклад:

Her – всі,

HER – Halkın Emek Partisi – Народна трудова партія;

Ha – ха! (вигук),

HA – Haber Ajansı – Агенство новин;

MEMUR-SEN – службовець-ти,

MEMUR-SEN – Memur Sendikaları Konfederasyonu – Конфедерація профспілок службовців.

2. Графічні ігри (відповідно до класифікації А. В. Стахєєвої) [147, с. 11].

Графогібридизація – оформлення новоутворень за допомогою різних мов. Наприклад: *Wi-Fi ağı – мережа Wi-Fi.*

“Eğer bağlandığınız Wi-Fi ağı şifreli ise ve siz şifreyi girdiyse, aynı Wi-Fi ağına tekrar bağlanırken size şifre sormayacaktır” – Якщо ви підключаєтесь до зашифрованої мережі Wi-Fi, і ви ввели пароль, та ж мережа Wi-Fi не буде просити пароль при підключенні знову.

Точкове оформлення: *vs. – vesaire – і так далі, і тому подібне.*

“Türkiye'ye gelince çeşitli anıtlar, mağazalar, camiler vs. ziyaret edebilirsiniz” – Приїхавши до Туреччини, ви можете відвідати різні пам'ятники, магазини, мечеті тощо.

Вдалим прикладом мовної гри є заголовок статті у турецькій газеті Хюррієт від 26.06.2006 року:

“Yok öyle...Her sanı çeken ÇÖKemez”.

Абрєвіатура *ÇÖK* утворена від дієслова у наказовому способі *çökmek* – присідати, опускатися на коліна (*Çok Önemli Kişi* – дуже важлива персона). Однак, у той же час вона є калькою від англійської абрєвіатури *VIP* – *Very*

İmportant Person – Çok Önemli Kişi – дуже важлива персона. У статті йдеться про переповнений VIP аеропорт у Стамбулі, де прем'єр-міністр Туреччини виголосив догану працівникам за те, що пропускають багатьох пасажирів без контрольного огляду.

Створення в газетних текстах коротших, ніж у системі мови номінацій, служать для актуалізації цього способу словотворення, а також засобом іронії, через те, що ці аббревіатури використовуються не за прямим призначенням (компресивний спосіб номінації). У турецькій мові експресія досягається шляхом їх іронічного розшифрування: “*İETT (İstanbul elektrik tramvay ve tünel işletmeleri – Управління електрикою, трамваями та тунелями м. Стамбула)* в іронічній формі – *İneklik etme, taksi tut (Не будь коровою, сіймай таксі)*” [51, с. 21].

Таким чином аббревіатури, будучи засобом економії, реалізують номінативну функцію в мові і виконують функцію експресії, що активно використовується у письмовому мовленні.

3.3. Особливості функціонування омонімічних аббревіатур у сучасній турецькій мові

Омонімія, зокрема, особливості її походження та розвитку у різних мовах, завжди викликали інтерес у науковців. Це обумовлено багатогранністю появи омонімів, необхідністю їх різнобічного мовного аналізу.

Під різними кутами зору це явище вивчалося Ш. Баллі, Л. А. Булаховським, В. В. Виноградовим, Р. Годелем, Дж. Жільєроном, І. Тишлером. Дослідженням омонімів на матеріалі тюркських мов займалися такі науковці, як П. А. Азимов, Р. Б. Бекджанова, А. А. Гасанов, М. М. Миртоджієв, І. Л. Покровська, Є. В. Севортян.

Омонімія – властивість мовних виразів мати кілька значень, або виражати кілька понять, ніяк не пов'язаних між собою. “Особливість слів-омонімів полягає в тому, що ці слова хоч і мають однакове звучання й написання в усіх

чи певних граматичних формах, але за своїм значенням внутрішньо не зв'язані” [125, с. 30–32].

Омоніми (від грец. *homos* – *однаковий* і *опута* – *ім'я*) – це слова, однакові за звуковим складом, але різні за значенням.

Існують різні погляди вчених на явище омонимії. Одні лінгвісти вважають омонімію негативним, небажаним явищем у лінгвістиці (М. П. Кочерган, О. О. Реформатський). Інші ж мовознавці дають посередню оцінку омонімам і вважають їх вплив нейтральним (Б. М. Головін, Р. Ю. Кобрін, О. В. Суперанська)

Шляхи виникнення різноманітних типів омонімів у турецькій мові (за І. Л. Покровською):

- 1) формування омонімів із багатозначних слів;
- 2) виникнення омонімів в результаті уподібнення;
- 3) виникнення омонімів шляхом взаємопереходу загальних імен у власні імена;
- 4) виникнення омонімів шляхом автономізації;
- 5) виникнення омонімів шляхом випадкового звукового збігу;
- 6) виникнення омонімів при переході із однієї частини мови в іншу;
- 7) термінологічні омоніми;
- 8) формування омонімів морфологічним шляхом [125, с. 31].

Явище аббревіації стало настільки поширеним, що жодна сфера сучасного життя не обходиться без застосування аббревіатур. Омонімія серед найбільш лаконічних мовних явищ виразно підтверджує дію закону мовної економії, відомого ще з часів А. Мартіне.

Омонімія в аббревіатурах розповсюджена досить широко. Особливістю омонімів в аббревіатурі є те, що вони виникають не в результаті розпаду полісемії, тобто значеннєвого поділу одного слова на декілька, а в результаті процесу аббревіації, тобто утворення нового слова шляхом скорочення елементів вихідного словосполучення до ініціалів.

Поширення скорочених одиниць такого типу пов'язане з тим, що вони відповідають вимогам ефективної комунікації, у якій однаково безкорисна як цілком нова, так і зовсім стара інформація. Перша не може бути інтегрована зі знаннями реципієнта, а друга є зайва, вона не спонукає слухача до участі в комунікації. Щоб номінація була релевантною, вона повинна мати визначену долю відомої інформації (у структурі чи змісті), для того, щоб інтегрувати інформацію з вже наявною, але її кількість не повинна перевищувати визначений інформативний поріг. Семантичне мотивування омоакронімів, тобто його омонімічність легко розпізнаваному узуальному слову, зберігає семантичну надлишковість, що підвищує надійність сприйняття [61, с. 28].

За своїми структурними особливостями аббревіатури характеризуються сполученням невеликої кількості початкових букв або слів висхідних елементів, і тому існує велика ймовірність збігу їх форми у різних галузях функціонування. Наприклад, скорочення *SAS* розшифровується у сфері військової термінології як *SAS (Su Altı Savunma)* – Підводна Оборона, а у ролі громадської організації перекладається як *SAS (Sahne Artistleri Sendikası)* – Союз артистів. Аббревіатура *TKB* функціонує для позначення більш, ніж трьох різних понять: *TKB (Türk Kadınlar Birliği)* – Товариство турецьких жінок (громадська організація), *TKB (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı)* – Міністерство сільського господарства та аграрної політики (центральний орган виконавчої влади), *TKB (Türkiye Kalkınma Bankası)* – Турецький банк розвитку (кредитно-фінансова установа), *TKB (Tarihi Kentler Birliği)* – Асоціація історичних міст (суспільне об'єднання).

При створенні слів шляхом аббревіації можливе:

1. Мимовільне виникнення аббревіатур, омонімічних загальноприйнятим словам.
2. Свідоме створення аббревіатур, омонімічних загальнолітературним словам. При будь-якому із цих способів утворення аббревіатур часто виникають

омографи. Омографи – це слова або форми слів, різні за значенням і звучанням, але однакові за написанням [247, с. 104].

Для уникнення омонімії, застосовують різні способи творення та використання аббревіатур. Наприклад, збільшують кількість букв у скороченнях за рахунок літер вихідного сполучення, доповнюють скорочення визначеннями типу:

Anonim Ortaklığı, Genel Müdürlüğü замість *TP (Türkiye Petrolleri)* – Турецька нафта → *TPAO (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı)* – Турецьке акціонерне нафтове товариство;

PTT (Posta Telgraf ve Telefon) – Пошта, телеграф, телефон → *PTT (Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü)* – Управління пошти, телефону, телеграфу.

Однак, не дивлячись на такі запобіжні заходи, кількість аббревіатур-омонімів починає зростати.

Щодо питання омонімії в аббревіатурах, можна виділити:

1. Омнімію аббревіатур (особливо акронімів) та загальноприйнятих слів.
2. Омнімію всередині аббревіатур.

1. Омнімія аббревіатур (особливо акронімів) та загальноприйнятих слів.

Збільшення кількості лексичних омонімів серед аббревіатур стало помітним явищем в турецькій мові; омоніми з'являються як результат співпадання вже утвореної аббревіатури з існуючим в мові повнозначним словом. “Власне в таких випадках можна говорити про омофони, так як написання аббревіатур відрізняється від написання раніше відомих слів. Їх графічне розмежування не випадкове: вводячи в мову слова омонімічні вже відомим, необхідно надати їм інакшу графічну форму, використовуючи прописні літери, щоб уникнути змішування цих слів в письмовій мові” [216, с. 15]. Внаслідок продуктивності процесу аббревіації та постійного збільшення кількості скорочень в мові, у сфері аббревіатур розвивається омонімія.

Група абревіатур, омонімічних загальноприйнятими словами, найбільш багаточисельна. У цій групі можна виділити абревіатури-омоніми, які створювались в результаті природного процесу абревіацій, і абревіатури, моделлю для яких слугували звичайні загальнолітературні слова. Іншими словами, ці абревіатури отримали свою форму в результаті свідомої діяльності творців абревіатур, які прагнули надати абревіатурі форму прийнятого та існуючого в мові слова. Мета такої діяльності очевидна – зробити абревіатуру легкою для вимови, зручною у використанні та легкою для запам'ятовування.

Звернемося до характеристики першого типу омонімії. Це результат збігу скорочення із загальноприйнятими словами різних частин мови. Матеріал, який використовується, включає в себе не лише “серйозні” абревіатури, але й жартівливі, розмовні. У теперішній час цей вид омонімії відроджується, тому що такі лексеми зустрічаються все частіше. Це відбувається тому, що більшість скорочень сучасної турецької мови стають консонантними. Так, збіг абревіатур здійснюється з такими частинами мови:

- **з іменниками:**

AT – Avrupa Topluluğu – Європейська спільнота;

at – кінь;

DİP – Demokrat İşçi Partisi – Демократична робітничка партія;

dip – дно, корінь, основа;

KADER – Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği – Спілка навчання та підтримки жінок-кандидаток;

kader – доля;

KAT – Komputerize edilmiş Aksial Tomografi – Комп'ютерна аксіальна томографія;

kat – поверх, шар, ряд, комплект (одягу);

SES – Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası – Об'єднання працівників охорони здоров'я та соціального обслуговування;

ses – звук;

TAŞ – Türk Anonim Şirketi – Турецьке Анонімне Товариство;

taş – камінь;

YAŞ – Yüksek Askeri Şura – Вища Військова Рада;

yaş – вік;

- **із займенниками:**

BEN – Benin Cumhuriyeti – Республіка Бенін;

ben – я;

HEP – Halkın Emek Partisi – Народна лейбористська партія;

her – весь, все, усі;

- **з прикметниками:**

ESKİ – Eskişehir Su ve Kanalizasyon İdaresi – Управління водно-каналізаційного господарства м. Ескішехір;

eski – старий;

- **з числівниками:**

TEK – Türkiye Elektrik Kurumu – Турецьке управління з електроенергії;

tek – один, єдиний;

- **із прислівниками:**

HEP – Hak ve Eşitlik Partisi – Партія прав і рівності;

her – постійно, завжди, весь час;

- **із службовими частинами мови:**

PAT – Paroksizmal Atriyal Taşikardi – Пароксизмальна передсердна тахікардія;

pat – звук від удару плоским предметом.

2. Омонімію всередині аббревіатур академік В. В. Виноградов назвав “словотвірною омонімією” [35, с. 47]. Такий тип омонімії представляє собою графічний збіг різних аббревіатур, наприклад: *ATO – Ankara Ticaret Odası – Торгівельна Палата Анкари, ATO – Ankara Tabipler Odası – Палата лікарів Анкари, DB – Denizcilik Bankası – Морський банк, DB – Dışişleri Bakanlığı – Міністерство закордонних справ, TCK – Türk Ceza Kanunu – Турецький*

кримінальний кодекс, ТСК – *Türkiye Cumhuriyeti Karayolları* – *Автотранспортні шляхи Туреччини*.

Найбільш регулярно омонімія абревіатур використовується у сфері політики, в назвах політичних партій: *DTP – Değişen Türkiye Partisi* – *Партія за зміни в Туреччині*, *DTP – Demokrat Türkiye Partisi* – *Партія демократичної Туреччини*, *HEP – Hak ve Eşitlik Partisi* – *Партія прав і рівності*, *HEP – Halkın Emek Partisi* – *Народна трудова партія*, *HP – Halkçı Parti* – *Народницька партія*, *HP – Hürriyet Partisi* – *Партія свободи*, *SP – Saadet Partisi* – *Партія щастя*; *SP – Sosyalist Parti* – *Соціалістична партія*.

Це пояснюється розгалуженою політичною системою Туреччини та постійним поповненням нових політичних утворень держави.

Особливої уваги заслуговують **міжмовні омоніми** – слова двох мов, які мають однакову чи майже однакову звукову (чи графічну) форму, але відрізняються за значенням. Їх поява спричинена запозиченням іншомовних слів. На думку багатьох дослідників основна частина міжмовної омонімії відмічається на лексичному рівні. Слід враховувати особливості турецької мови, в якій поряд з власне турецькою абревіатурою зустрічаються англійські скорочення, які збігаються у написанні, але значення мають різне. Наприклад: *vs* (англ. *versus* – *проти*), *vs* (тур. *vesaire* – *та інше*), *dal* – *dekalitre* – *декалітр* (фіз.), *dal* – *data access layer* – *рівень доступу до даних* (комп.).

Наприклад, абревіатура *APS* має багато різних відповідників. У турецькій мові вона позначає: *APS – Acele Posta Servisi* – *Сервіс термінової доставки*, *APS – Avrupa Para Sistemi* – *Європейська грошова система*, *APS – Anti-patinaj sistemi* – *Антипробуксовочна система*.

У англійській має такі розшифрування: *APS – American Physical Society* – *Американське фізичне товариство*, *APS – Autoimmune polyendocrine syndrome* – *Аутоімунний поліендокринний синдром*, *APS – Active protection system* – *Активна система захисту*, *APS – Austrian Peace Service* – *Мирна служба Австрії*, *APS – Advanced planning and scheduling* – *Удосконалене планування і*

складання розкладів, *APS – Alternative Press Syndicate – Альтернативний синдикат преси.*

Можна виділити омонімію **внутрішньогалузеву** та **міжгалузеву**.

Внутрішньогалузевій омонімії у турецькій мові властива однакова форма слова, але відмінне значення, що використовується у межах однієї й тієї ж галузі. Наприклад:

MÜ – Maltepe Üniversitesi – Університет Мальтене;

MÜ – Marmara Üniversitesi – Університет Мармара;

MÜ – Melikşah Üniversitesi – Університет Мелікшах;

DTP – Değişen Türkiye Partisi – Партія за зміни в Туреччині;

DTP – Demokrat Türkiye Partisi – Партія демократичної Туреччини;

DTP – Demokratik Toplum Partisi – Партія демократичного суспільства.

Омонімія широко розповсюджена серед аббревіатур та скорочень, що позначають науково-технічні терміни. Через те, що аббревіатури утворюються з невеликої кількості літер, часто можна простежити збіг їх форм у різних сферах науки та техніки.

Явище міжгалузевої омонімії є більш характерним для аббревіатур з найменшою кількістю складових. Було встановлено, що найбільш частотними серед омонімічних аббревіатур є скорочення, що належать до ініціального типу аббревіації.

Прослідкуємо **міжгалузеву омонімію** аббревіатур:

e. – elektron – електрон (фіз.)

e. – edat – сполучник (лінг.)

e – epsilon – епсілон (мат.)

GB – Güneybatı – південний захід (геогр.)

GB – Gümrük Birliği – Митний союз (екон.)

GB – Gigabayt – Гігабайт (комп.) [264, с. 55].

Широко розвинена омонімія аббревіатур ускладнює роботу перекладача. Для того, щоб уникнути неправильного вибору варіанта перекладу

омонімічного терміну, необхідно добре знати ту галузь науки, якої стосується переклад, розуміти зміст терміну турецькою мовою і знати термінологію рідної мови, тобто важливими є фонові знання перекладача, а також його вміння шукати нові поняття, які відсутні в словниках, вміти користуватися різними енциклопедичними довідниками, Інтернетом, цікавитися розвитком сучасної науки, розвиватися професійно, важливою є можливість проконсультуватися зі спеціалістом у цій галузі. Надзвичайно велике значення має взаємодія аббревіатури з контекстом, адже значення терміна обумовлене конкретною тематикою самого тексту оригіналу, а механічне заучування термінів може призвести до значних помилок у перекладі.

Існує два основних типи процесу утворення омонімічних аббревіатур. У першому випадку за ініціальної аббревіації можливий випадковий збіг номінації зі звичайним словом. Особливістю цього типу є легкість запам'ятовування у мовному потоці, а також відсутність будь-яких образно-асоціативних зв'язків із узуальним словом та омонімічної по відношенню до нього ініціальної аббревіатури. Наприклад: *AT* – (*Adrese teslim*) – *доставка додому*, *at* – (*hayvan*) – *кіль*.

Інший тип – навмисне утворення омонімів, коли вже на етапі створення нової одиниці мовець має на меті підбір милозвучної номінації. В. В. Борисов визначає це явище як “корелятивну аббревіацію”, під якою вчений розуміє процес паралельного, одночасного створення корелята та скорочення, а також випадки підбору нових корелятів до вже існуючих аббревіатурних одиниць, на відміну від традиційного створення на основі термінологічного словосполучення. У таких випадках скорочена одиниця виступає реальною одиницею комунікації, у той час як повна форма функціонує лише для забезпечення мотивованості скороченої одиниці [17, с. 210]. Наприклад, при утворенні омонімічної аббревіатури *ÇAP* – *Çevre Ana Programı* – *Програма з захисту навколишнього середовища* простежується аналогія зі звичайним *çap*, яке перекладається, як *масштаб, величина, розмір, діаметр*, і таким чином

уявляємо доволі великий об'єм роботи, який здійснює програма під одноіменною назвою

З активним поповненням лексичного складу мови та широким використанням абревіатур виникають і абревіатури-омоніми. Вони поповнюються внаслідок морфологічних змін (скорочення може збігатися з самостійними та службовими частинами мови), графічного збігу різних абревіатур та шляхом запозичення з інших мов (в основному з англійської мови). Це дозволяє стверджувати, що омонімія абревіатур є неминучим, закономірним результатом стихійного розвитку мови, отже, представляє собою довершену лінгвістичну реалію.

3.4. Тенденції використання абревіатур у сучасній турецькій пресі

Сучасна лінгвістика приділяє значну увагу вивченню мови засобів масової інформації та перш за все мови преси, яка характеризується жанровим різноманіттям, динамічністю і є своєрідним середовищем для різного типу новоутворень.

На сьогодні мова преси є передовим джерелом інформації мовного характеру для більшості людей, впливає на динаміку формування та розвитку мовних норм. Починаючи з ХХ століття помітним явищем у мові преси, стало використання абревіатурних скорочень. Зміст ЗМІ включає в себе усі теми та сюжети, актуальні для сучасності. Мас-медіа орієнтовані на широку аудиторію, знаходяться в центрі суспільного, політичного, культурного життя громадськості. ЗМІ відображають інтереси та мовні смаки різних соціальних груп, нерідко прагнуть розмовляти мовою цих груп. У мові ЗМІ відображаються найрізноманітніші пласти літературної та розмовної лексики. Сьогодні ЗМІ виконують “нормотворчу” роль, як колись цю функцію виконувала художня література. Таким чином ЗМІ з огляду на специфіку свого функціонування перевіряють на собі вплив різних сфер мови, однак і самі

здатні вплинути на загальнолітературну мову. Нерідко їх називають “засобами масової дії”. Безумовно, вплив ЗМІ на адресата надзвичайно великий.

Абревіація є однією з найбільш характерних особливостей мови сучасної преси, поєднуючи у собі принципи газетно-публіцистичного стилю: потяг до стандарту та експресії [85, с. 261]. Висока частотність використання скорочених слів та словосполучень у мові газет вказує на їх приналежність до певної усталеності. Відсутність же в абревіатурах певних емоційних та оцінних характеристик вказує на їх тенденції до економії.

Дослідженням мови турецьких ЗМІ та абревіації займались вітчизняні вчені (Н. Ф. Клименко, Н. В. Коломієць, В. В. Пілик, Н. В. Сіленко, О. А. Стишов, О. М. Турчак, Г. В. Шаповалова) та зарубіжні (А. Ерджіласун, О. А. Земська, Л. М. Ільченко, М. Караташ, А. Коджаман, О. С. Кубрякова, М. Озкан).

Науковець В. В. Пілик, досліджуючи термінологічні одиниці газетно-публіцистичного стилю турецької мови, наголошує, що серед міжнародної суспільно-політичної термінології велику групу складають абревіатури на позначення світових, європейських та міжнародних політичних організацій, блоків [120, с. 182].

Український тюрколог Н. В. Сіленко займалась вивченням лексико-семантичних особливостей турецького рекламного тексту. Зокрема, дослідниця розглядала мовні засоби вираження інформації, що впливають на оцінність турецьких рекламних текстів. На думку Н. В. Сіленко, комунікативно-прагматична спрямованість рекламного тексту досягається за допомогою комунікативної інтенції, що спрямована на адресата [142, с. 515].

Мовознавець А. Ерджіласун здійснив аналіз мови турецьких ЗМІ та виділив її основні орфографічні, лексичні, граматичні та стилістичні помилки. Серед них: висока частотність використання іншомовних слів; неправильне вживання ізафетних конструкцій та відмінків; використання мовних штамтів, кліше, арго; помилкове вживання абревіатур; порушення смислових зв'язків

між реченнями та частинами тексту; невдале використання синонімів та антонімів [192, с. 33].

У мові сучасної турецької преси простежується тенденція до збільшення кількості абревіатур, однак, наявні праці, присвячені вивченню специфіки газетно-публіцистичного стилю, не охоплюють тему в повному обсязі.

Абревіація є інтралінгвістичним явищем, яке виникло під впливом екстралінгвістичних чинників (соціально-економічних, політичних та культурних умов), внаслідок чого структурна модель абревіатур має багато спільного в різних мовах незалежно від їх будови [136, с. 21].

Серед численних характеристик абревіатур Д. І. Алексєєв зумів побачити й чітко сформулювати головну: “Абревіація досягла успіху і закріпилася головним чином тому, що вона дозволяла створювати цільнооформлені слова там, де раніше був лише опис поняття... Ставка на слово при абревіації безсумнівна” [2, с. 328].

Неупереджено оцінюючи співвідношення абревіатурних і описових номінацій, можна говорити про науково прогнозоване поступове й неухильне завоювання абревіатурами функціонального пріоритету. Абревіатури невідворотні у зв'язку із загальномовним прагненням до конденсації. Ю. Лотман, аналізуючи природу семіотичних структур, справедливо писав, що складність структури пропорційно залежить від складності інформації, яка передається. Ускладнення характеру інформації неминуче призводить і до ускладнення використаної для передачі семіотичної системи [97, с. 198].

Найбільш значущою мовна економія виявляється в газетно-публіцистичному стилі. При цьому основним способом прояву економії є утворення спеціальних скорочень й абревіатур (тобто економія на лексичному рівні). Закон економії мовної енергії тісно пов'язаний з екстралінгвістичним чинником, що притаманний мові ЗМІ і має власне прагматичний характер, – ощадливе використання газетної та журнальної площі [150, с. 230]. Все це призводить до появи різних видів скорочень та абревіації.

Проте при всій важливості концепції мовної економії, виникнення скорочень не вичерпується дією лише одного принципу. Аналіз факторів й умов виникнення нових форм скорочень пов'язаний із виявленням прагматичних потреб окремого індивіда, соціальної групи та суспільства загалом, сама поява нового слова диктується прагматичними потребами.

Представники сучасної науки про мову намагаються знайти ефективніші способи сприйняття й обробки інформації у зв'язку з її надмірністю. Тому слід відзначити, що потреба в інформаційній компресії мовних потоків супроводжується збільшеним інтересом мовознавців до фрагмента словникового складу сучасної турецької мови, представленого скороченими мовними одиницями, або абрєвіатурами.

Лексика як найбільш динамічний рівень мовної системи реагує на зміни, які відбуваються в суспільстві. Найбільш яскраво це проявилось в періоди радикальних трансформацій державного, соціального, економічного устроїв, які збігаються з корінною зміною стереотипів поведінки, переорієнтацією морально-етичних установок. Слова й стійкі словосполучення, які відображають і фіксують різноманітні явища в свідомості людей, здатні за певних умов впливати на носіїв мови.

Мова ЗМІ, мова преси, будучи пріоритетним джерелом інформації мовного характеру для більшості людей, на сьогодні впливає на динаміку мовного розвитку та формування мовних норм.

Сучасна лінгвістика приділяє значну увагу вивченню мови засобів масової інформації, і, перш за все, мови преси, яка характеризується жанровим різноманіттям, яскравістю, динамічністю, є своєрідним питомим середовищем для різних новоутворень, наприклад, появи великої кількості скорочень.

За спостереженнями, новоутворення останнього часу широко представлені в мові преси. Це пояснюється тим, що преса як один із видів масової комунікації різносторонньо і швидко відображає події кожного нового дня [144, с. 92]. Одна з головних задач газети полягає у тому, “щоб

якнайшвидше у компактній та в той же час виразній формі донести до читача свіжу інформацію, вмілим використанням мовних, графічних та зображувальних засобів, викликаючи “заплановану” реакцію на неї. Через це газетне слово відрізняється найбільшою сприйнятливістю до різних мовних інновацій” [165, с. 6]. Одним з таких нововведень є використання абрєвіації у мові преси.

У наші дні газета та журнал – найчутливіші реєстратори нових слів, значень, словосполучень. Вони значно швидше за усі інші жанри письмової мови відображають зрушення, що відбуваються у всіх сферах життя суспільства, і у більшості випадків є першими писемними джерелами, що фіксують появу нових слів, значень та виразів, які претендують на вступ до загальноживаної лексики [85, с. 26]. Дійсно, сьогодні вже не можна уявити ні одного журналу чи газети без різного роду скорочень.

Максимально використовуючи можливості національної мови, журналісти прагнуть до загостреності висловлювання, що дозволяє приголомшити читача, завоювати його увагу. Звідси підвищене захоплення мовною екзотикою, словами молодіжного сленгу, створення нових прийомів вираження, у тому числі різноманітних скорочень, схильність до моди та мовних інновацій [118, с. 12].

Публіцистика відіграє важливу роль – вона прагне задовольнити як інтелектуальні, так і естетичні потреби. На думку А. К. Панфілова публіцистичний стиль відноситься до числа книжкових стилів, але займає серед них особливе місце, оскільки “його мовні засоби розраховані не лише на повідомлення, інформацію, але разом з тим на емоційний вплив” [118, с. 12]. Тому використання абрєвіатур у сучасній пресі пов’язане не лише зі стислістю викладу інформації, але й експресивністю матеріалу. Як пише О. А. Курченкова, основне призначення публіцистичного стилю у тому, щоб “у максимально короткий період в обмеженому просторі передавати у письмовому вигляді якнайбільшу кількість різноманітної інформації, викликати інтерес у

кожного адресата, не маючи при цьому особистого контакту та маючи на меті вплив на поведінку, смаки, думки, відношення до того, що відбувається, на ідеологію аудиторії” [91, с. 5–6].

Поєднання мовних законів суворих жанрів та прагнення до експресивності породжує абрєвіатурні одиниці, що впливають на важливі характеристики газетного тексту та процесу масової комунікації. На нашу думку, автори, які використовують абрєвіатури на сторінках сучасних газет та журналів, прагнуть з однієї сторони, передати великий об’єм інформації в рамках однієї публікації, а з іншої – вжити абрєвіатуру в якості експресивного засобу, засобу художньої виразності, мовної гри.

Таким чином, газетний текст як один з проявів функціонування публіцистичного стилю, є сприятливим фактором для виникнення різних скорочених одиниць, що забезпечують стандартизацію тексту, інформативність та експресивність об’ємно викладеного матеріалу.

У ході дослідження було виявлено специфіку використання скорочень у різних типах дискурсу на матеріалі сучасної турецької преси, оскільки вона відображає майже всі сторони життя: політику, медицину, економіку і т.д.

Тексти сучасної публіцистики багаті наявністю скорочень. Свобода слова, демократизація мови сприяють застосуванню, часто – надмірному, новоутворень турецької мови, в тому числі і абрєвіатур. Публіцистика, починаючи з 80-х років ХХ століття, перестає носити офіційний характер.

Сучасне словотворення, зокрема, процес абрєвіації, яскраво проявляє свої можливості в різних газетних жанрах. Абрєвіатури в текстах часто займають домінуючі позиції. Звернемося до вивчення питання про способи вводу скорочень і їх розшифровки в текстах сучасної публіцистики.

Способи вводу скорочень в тексти сучасної публіцистики.

Аналіз матеріалу дозволив виділити наступні основні позиції абрєвіатур і їх розшифровки в тексті:

1) заголовки

- 2) зачин;
- 3) основна частина;
- 4) кінцівка.

Розглянемо кожну з позицій детальніше.

Заголовок по праву вважається однією з “сильних позицій тексту” і виконує багато важливих функцій. Для сучасних ЗМІ характерно прагнення давати своїм статтям місткі назви. Все частіше в заголовках статей з`являються і аббревіатури. Цей факт в черговий раз доводить продуктивність процесу аббревіації в сучасній мові. Аббревіатура, виступаючи в абсолютно сильній позиції тексту, виявляє ведучу, основну тему. Текст будується навколо аббревіатури, позначеної в заголовку. У результаті скорочення стає базовим, складовим матеріалом під час передачі змісту тексту.

Усі заголовки, до складу яких входять аббревіатури, за принципом актуального членування речення можна розділити на дві групи:

- 1) аббревіатура у складі теми;
- 2) аббревіатура у складі реми.

Аббревіатур у складі теми зазвичай виконує функцію підмета. Як правило, скорочення знаходиться на початку речення або входить до складу підмета разом з іншою лексемою. Аббревіатура у вказаній позиції характеризується визначеністю теми. Наприклад: *DEİK batı ülkelerle dostane ilişkiler kurmak istiyor* (Hürriyet, 12.08.2016) – *Рада зовнішньоекономічних зв'язків прагне встановити дружні відносини з країнами Заходу.*

Аббревіатура ж у складі реми несе додаткові відомості про те, про що піде мова у статті. Саме для такої позиції аббревіатури в реченні характерна висока ступінь інформативності. Такі скорочення у реченні найчастіше є другорядними членами. Порівняємо:

– Аббревіатура є додатком. Такі заголовки в ЗМІ численні, наприклад:

Büyük güçler BM'yi siyasi amaçlarla kullanıyor (Radikal, 24.08.2016) – *Могутні сили використовують ООН у політичних цілях.*

– Аббревіатура є обставиною місця. У такій позиції аббревіатур в заголовках значно менше, ніж у першому випадку, наприклад:

Türkiye'de bütçe açığı % 10 azaldı (Hürriyet, 18.12.2012) – У Туреччині дефіцит бюджету зменшився на 10%.

Отже, в заголовках аббревіатури виконують тема-рематичну функцію. Вони окреслюють тематичну визначеність тексту і набувають додаткової інформативності.

Маловідома, або маловживана аббревіатура завжди вводиться в текст з розшифровкою. Як правило, розшифровка скорочення дається на початку статті. Це зручно як для читача, який одразу дізнається тлумачення скороченого словосполучення, так і для автора статті, який постійно оперує цією аббревіатурою. Розрізняють дві основні позиції подачі скорочення в тексті:

Позиція № 1: *розшифровка – аббревіатура*;

Позиція № 2: *аббревіатура – розшифровка*.

Розглянемо кожну з них.

У позиції № 1 на початку тексту вводиться саме поняття, а потім подається його скорочення (аббревіатура часто наводиться у лапках, ставиться в круглі дужки). Ця позиція вводу аббревіатур в текст продуктивна для сучасної мови. Вона враховує позицію адресата, особливості його сприйняття і характерна для сучасного публіцистичного стилю. Наприклад:

Doğrudan Pazarlama İletişimcileri Derneği'nin (DPİD) pazarlama sektörünün gelişimine katkıda bulunmak, özgün çalışmaları belgelemek ve uygulamalardaki kaliteyi arttırmak amacıyla düzenlediği “Doğrudan Pazarlama Ödülleri” sahiplerini buldu. – Асоціація з правильного надання маркетингового зв'язку (АПНМ), роблячи вклад у розвиток сектору торгівлі, знайшла власника премії “Нагорода правильної торгівлі”, яка була організована з метою затвердження документально оригінальної праці та підвищення якості.

У наведеному уривку статті на початку тексту вводиться поняття *Doğrudan Pazarlama İletişimcileri Derneği'nin*, потім в круглих дужках

представлена аббревіатура цього поняття (*DPID*). У подальшому автор статті вже не розшифровує скорочення *DPID*. Найменування *Doğrudan Pazarlama İletişimcileri Derneği'nin* функціонує в тексті як скорочення *DPID*.

У **позиції № 2** на початку тексту подається аббревіатура, а потім в круглих дужках або через тире наводиться те найменування, яке вона скорочує. При цьому використовуються узуальні скорочення (найменування установ, фірм, організацій). Наприклад,

AA (Anadolu Ajansı) “En İyi Haber Ajansı” kategorisinde ödülüne layık görüldü – AIA (Anatolійське інформаційне агентство) отримало нагороду в категорії “Найкраще інформаційне агентство”.

Найчастіше позиція № 2 зустрічається в рекламних текстах, лозунгах. Робиться це, як правило, для концентрації уваги на об'єкті, який рекламується. Є. С. Кара-Мурза у своїй статті “Російська мова і реклама” так визначив значимість рекламного тексту в сучасній мові: “Як показав час, реклама не тільки рушій торгівлі, але і стимул для розвитку мовної діяльності. Вплив реклами позначається не тільки на сфері споживчого ринку, але і на політичному і культурному житті суспільства, на вживанні мови і, опосередковано, на розвитку її системи” [71, с. 175].

Врахування зорового сприйняття аббревіатури на початку рекламного листа – тонкий психологічний момент. Аббревіатури в рекламних текстах зазвичай виділені графічно, кольором, шрифтом, вони інтригують адресата.

Досить часто рекламні оголошення беруть у рамку аббревіатури, які містяться у тексті. Наприклад:

F.A.S.T.
FABRİKA AYGITLARI SİSTEM TEKNOLOJİSİ
Otomasyon Sektöründe Faaliyet Gösteren Firmamıza
TEKNİK SERVİS DEPARTMANINDA ÇALIŞACAK
ELEKTRİK-ELEKTRONİK MÜHENDİSLERİ

alıncaktır.

F.A.S.T.

СИСТЕМНА ТЕХНОЛОГІЯ ФАБРИЧНИХ ПРИЛАДІВ

До відділу технічного сервісу компанії,

яка працює у секторі автоматизації запрошуються

інженери-електромеханіки

У результаті аналізу мовного матеріалу з'ясувалось, що найчастіше використовується друга (на початку тексту) і третя (у міру появи скорочень в тексті) позиції аббревіатур і їх розшифровок у тексті. Четверта позиція (розшифровка дається у кінці тексту) менше розповсюджена в сучасних ЗМІ.

Набагато рідше зустрічаються тексти взагалі без розшифровки аббревіатур, які в них вживаються. Автор статті швидше всього не розшифровує скорочення з ряду причин: аббревіатура всім відома, вона використовується у матеріалі всього лиш один раз, можлива і економія матеріалу письма. Цілком можливо також, що автор розраховує на певний контингент читачів, обізнаних у сфері, про яку йде мова в статті. Тексти без розшифровки аббревіатур зустрічаються в таких сферах:

а) в економічній:

1980'lerde bankalar genellikle ülke çapına yayılmış geniş şube ağları ile hizmet sunarken, TEB, o dönemlerde ağırlıklı olarak dış ticaret finansmanı ve yatırım danışmanlığı konularındaki faaliyetleri ile tanınmıştır. (Tercüman, 3.08.2009) – У той час, як у 1980 роках зазвичай банки працювали на рівні країни своїми відділеннями, Турецький Економічний Банк в той період став відомий своїм вагомим зовнішнім фінансуванням та консультуванням з капіталовкладень

б) у політичній:

AKP'nin yasalaştırdığı “askeri-sivil yargı” düzenlemesine ilişkin tartışmalar sürüyor. (Zaman, 5.12.2008) – Продовжуються суперечки щодо узаконення Партією Справедливості та Розвитку “воєнно-громадянського судочинства”.

в) у сфері інформаційних технологій:

TRT, günlük ortalama 11 saatlik haber ve haber program yayını yapmaktadır. (Sabah, 14.07.2014) – Щоденно Турецька Телерадіокомпанія транслює приблизно 11 годин новин та інформаційних програм.

г) у спортивній сфері:

G.Saray 54.üncü kupasını kazandı. (Hürriyet, 15.08.2016) – Галатасарай виграв 54 Суперкубок Європи.

Автори не дають розшифровку абрєвіатурам, розраховуючи на те, що люди, які працюють у певній сфері і читають спеціалізовані журнали, правильно визначають значення абрєвіатур, які використовуються у статті. Також вважається недоречним і зайвим давати розшифровку загальноприйнятих абрєвіатур.

Крім того, різні функціональні підсистеми мови характеризуються порогом компресії у поєднанні з визначеним ступенем надлишковості на кожному рівні:

1. компресія на фонологічному чи графемному рівні – це відчуття фонем чи графем;
2. компресія на морфологічному рівні – це опущення морфем;
3. компресія на синтаксичному рівні – використання більш стійкої конструкції (еліпсис);
4. компресія на лексико-семантичному рівні – опущення службових та допоміжних слів;
5. компресія на лексичному рівні – опущення слів, у тому числі повнозначних;
6. компресія на семантичному рівні – опущення менш суттєвої частини інформації.

Виділяється ряд тематичних груп складноскорочених слів, які проявляють особливу продуктивність в сучасній турецькій мові. Це:

1. Аббревіатури, які називають державні установи, наприклад:

ÇEV – Çağdaş Eğitim Vakfı – Фонд сучасної освіти. ÇEV – турецька організація, створена у 1994 році з метою підтримки та покращення сфери освіти в Туреччині [243, с. 17]. *DGM – Devlet Güvenlik Mahkemesi – Суд державної безпеки, DHMI – Devlet Hava Meydanları İşletmesi – Державне управління експлуатації льотних майданчиків (літовищ), DMO – Devlet Malzeme Ofisi – Державний фонд майна, İBB – İstanbul Büyükşehir Belediyesi – Стамбульська міська державна адміністрація, TEK – Türkiye Elektrik Kurumu – Турецьке управління з електроенергії, TÜBİTAK – Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu – Турецьке науково-технічне дослідницьке товариство.* TÜBİTAK – провідна турецька державна організація з управління, фінансування та проведення наукових досліджень в Туреччині. Створена у 1963 році з метою підтримки наукових дослідників Туреччини [243, с. 43].

2. Аббревіатури у сфері економіки.

Економіка пронизує всі сторони життя сучасної людини. Хоча людина живе не лише економікою, вона відіграє важливу роль у структурі сучасного суспільства та проникає майже у всі види життєдіяльності.

Зі стрімким розвитком економіки у світі, лексика сучасної турецької мови значно поповнилась аббревіатурами на позначення міжнародних економічних організацій, назв економічних процесів, банківських та фінансових систем.

Для тексту сфери економіки, як і для наукової літератури в цілому, характерно найбільш чітке і логічне членування тексту. Як справедливо відзначають лінгвісти, чіткість реалізується навіть шляхом виділення частин цифровими позначеннями. Сам дискурс побудований за однією і тією ж схемою: “тезис – аргумент – висновок” Таким чином, будь-який економічний текст завжди починається з висунення автором тези, постановки проблеми. Наступним кроком є висунення аргументів за і проти. За допомогою

представлених аргументів автор приводить читача до необхідного і логічного з його точки зору висновку. Дана схема може модифікуватися у відповідності з кожною конкретною ситуацією [28, с. 213].

Найбільш розповсюдженими є аббревіатури, які відносяться до економічного дискурсу: *AET – Avrupa Ekonomik Topluluğu – Європейська Економічна Спільнота*, *DTÖ – Dünya Ticaret Ögütü – Світова Організація Торгівлі*, *EFT – Elektronik Fon Transferi – Електронний переказ коштів*, *TİM – Türkiye İhracatçılar Merkezi – Центр експортерів Туреччини*, *TÜFE – Tüketici fiyatları endeksi – Індекс споживчих цін*, *SPK – Sermaye Piyasası Kurulu – Комітет ринку капіталовкладень*.

Скорочення частіше всього зазнають назви організацій, установ, пов'язаних з фінансово-економічною діяльністю.

Щодо типу аббревіації, то в дискурсі, який ми розглядаємо превалюють акроніми (41 %) та алфавітні аббревіатури (28 %), рідше зустрічаються змішані скорочення.

Загалом на сучасному етапі міжнародних відносин, культурної й економічної інтеграції створення транснаціональних компаній простежується постійне зростання значення ділової сфери спілкування; поширюється інтерес носіїв мови до економічної сфери, що виражається передусім у більшій частоті вживання економічної лексики й термінології, в активному та творчому використанні мовних ресурсів для вираження спеціального поняття.

Лексика сфери економіки – це та частина словника, до якої входять назви предметів, понять, явищ процесів соціально-економічного буття, котра пов'язана з відповідними науками, професіями, галузями економічного життя – з менеджментом, маркетингом, фінансами, інформаційними технологіями, людськими ресурсами, правом, виробництвом, оподаткуванням, статистикою, страхуванням тощо [13, с. 8].

Сфера економічного життя останнім десятиріччям набула кардинальних змін, і ці зміни відображено в численних інноваціях. У 90-ті роки у сфері

економіки й бізнесу відбулося чотири революції. Перша пов'язана з "глобалізацією" ринків і бізнесу; друга – із комп'ютерами; третя – з управлінням економікою; четверта – з упровадженням інформаційної техніки.

Вона включає в себе, в основному, ініціальні аббревіатури.

1) назви банків: *ABB – Avrupa Birliği Bankası – Банк Європейського Союзу, AMB – Avrupa Merkez Bankası – Європейський центральний банк; TCMB – Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası – Центральний банк Турецької Республіки, TİB – Türkiye İş Bankası – Турецький бізнес банк, ZB – Ziraat Bankası – Сільськогосподарський банк.*

2) назви компаній і фірм: *İGDAŞ – İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş. – АТ “Промислово-торгівельне підприємство Стамбульська газорозподільна компанія”, İMP – İstanbul Motor Piston Anonim Şirketi – ВАТ Автомобільного забезпечення м. Стамбул.*

3) промислові об'єднання та асоціації: *FİSKOBİRLİK – Fındık Tarım Satış Kooperatifleri İşbirliği – Співтовариство кооперативів з продажу фундука, GİSBİR – Türkiye Gemi İnşa Sanayicileri Birliği – Асоціація суднобудівників Туреччини, HÜRSLAD – Hür Sanayici ve İşadamları Derneği – Спілка незалежних промисловців і підприємців, İHSANDER – İhracatçı ve Sanayici İş Adamları Derneği – Спілка експортерів, промисловців і підприємців Туреччини, OSD – Otomotiv Sanayii Derneği – Асоціація автомобілебудівників Туреччини, TUSKON – Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu – Конфедерація промисловців і підприємців Туреччини.*

4) терміни економіки: *GSYİH / GSYH – Gayrisahi yurt içi hasıla – Валовий Внутрішній Продукт, İKT – İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı – Організація економічної співпраці й розвитку, LIBOR – Londra bankaları gecelik faiz oranı – Лондонські міжбанківські ставки, ÖTV – Özel tüketim vergisi – Спеціальний споживчий податок, TÜFE – Tüketici fiyatları endeksi – Індекс споживчих цін, UAMB – Uluslararası Alışveriş Merkezleri Birliği – Міжнародна рада*

торгівельних центрів, VDMK – *Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler* – Цінні папери, забезпечені активами.

Абревіатури сфери економіки та бізнесу відображають докорінні зміни, пов'язані з поширенням та реалізацією економічних теорій, із переходом до ринкової економіки, з удосконаленням управління економікою та її окремими ланками, з упровадженням сучасних інформаційних технологій.

3. Абревіатури у текстах військової тематики.

До цієї категорії увійшли номінації, пов'язані з армією, сучасними військово-політичними подіями, програмним забезпеченням з захисту населення. Наприклад: İGH – *İç Güvenlik Harekatı* – Операція по забезпеченню внутрішньої безпеки, GGAÖ – *Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemleri* – Міри зі зміцнення безпеки та довіри, GKB – *Genelkurmay Başkanlığı* – Генеральний штаб, FSB – *Federal Güvenlik Servisi* – Федеральна служба безпеки, KİS – *Kitle İmha Silahlarının fırlatma vasıtaları* – Засоби доставки ядерної зброї, KSYÖ – *Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütü* – Організація по забороні хімічної зброї, MGK – *Milli Güvenlik Kurulu* – Комітет національної безпеки, Müst. Hrk. Mr. – *Müşterek hareket merkezi* – Об'єднаний оперативний центр, OYAK – *Ordu Yardımlaşma Kurumu* – Організація воєнної взаємодопомоги, TSK – *Türkiye Silahlı Kuvvetleri* – Збройні Сили Туреччини, Üçvç. – *Üstçavuş* – старший сержант, Yd.Sb. – *Yedek subay* – офіцер запасу, ÜDİK – *Üst Düzey İşbirliği Konseyi* – Рада співробітництва вищого рівня, ZKA – *Zırhlı Keşif Aracı* – броньована розвідувально-дозорна машина;

4. Скорочення в сфері технічної лексики.

Ця група номінацій поповнюється за рахунок розробок у сфері науки, техніки, промисловості і інноваційної діяльності. Наприклад: IDA – *İnsansız Denizaltı Aracı* – Автоматичний підводний апарат, Ro-Ro – *Gemiye taşıt indirme bindirme* (з англ. *rolon-roloff*) – відкриття або закриття позиції опціону, RSAMT – *Radyo Sinyali Algılama ve Mesafe Tayini* (з англ. *Radio Detection And*

Ranging) – Радіолокаційна станція; *YD* – *yoğun disk* (з англ. *Compact Disc*) – Компакт-диск, *tls. – telsiz* – бездротовий.

5. Аббревіатури у назвах спортивних об'єднань і союзів.

Ця група включає до свого складу аббревіатури із сфери спортивної діяльності. Наприклад: *AFFB* – *Avrupa Futbol Federasyonları Birliği* (з англ. *Union of European Football Associations*) – Союз європейських футбольних асоціацій, *BAD* – *Basketbol Antrenörleri Derneği* – Асоціація баскетбольних тренерів, *UOKB* – *Ulusal Olimpiyat Komiteleri Birliği* – (з фр. *Association des Comites Nationaux Olympiques*) – Асоціація національних олімпійських комітетів, *USF* – *Uluslararası Satranç Federasyonu* (з нім. *Federation Internationale des Echecs*) – Міжнародна організація шахістів.

6. Номінації у сфері медицини.

Однією з вимог наукового стилю стала ясність та чіткість термінів, їх ємна однокомпонентність. Але досить короткі однокомпонентні терміни хоча й зручні, бо виділяють головне, але не завжди достатні. Цим і пояснюється велика кількість багатоконпонентних термінів у будь-якій сфері медичної науки. Разом з цим слід відмітити тенденцію до згортання та аббревіації цих термінів. Цей процес з однієї сторони потребує багатоконпонентного складу термінів для уточнення понять, а з іншої – обумовлений потребою сучасної медицини в економних термінах.

Для виробника важливо, аби той чи інший продукт виробництва (лікарський засіб чи медичний пристрій) виділявся на ринку серед своїх конкурентів. Щоб споживач запам'ятав назву пропонованих товарів, важливо спростити складні назви, полегшити їх запам'ятовування, зробити їх яскравими, місткими, можливо інколи пов'язаними асоціативно з характеристикою цього продукту (ця особливість характерна омоакронімам). Звідси – порив до оригінальності (за допомогою емпізи), інколи – до евфемізації, а також “мода на аббревіатури”.

Номінації у сфері медицини включають до свого складу аббревіатури, які позначають лікарські засоби, апарати для обстеження здоров'я людини, медичну термінологічну базу. Наприклад: *ATEM – Alköl ve Uyuşturucu Bağımlılarını Tedavi Merkezi* – Клініко-діагностичний центр, *BAG – Beyin akım grafiği* (з англ. *Elektroensefalogram*) – Електроенцефалограма, *MVB – Merkezi Venöz Basınç* – Центральний венозний тиск, *SPH – Sürekli Pasif Hareket* (з англ. *Continuous Passive Motion*) – Тривала пасивна розробка суглобів, *TKS – Tam Kan Sayımı* (з англ. *Complete Blood Count*) – Клінічний аналіз крові.

7. Аббревіатури у сфері назв друкованих видань: *Batider – Banka ve Ticaret Hukukunu Dergisi* – Вісник з банківського і торговельного права, *İHFM – İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* – Вісник юридичного факультету Стамбульського університету, *EBUD – Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi* – Журнал педагогічних наук та практики, *YDD – Yelken Dünyası Dergisi* – Журнал “Вітрильний Світ”, *DAD – Diplomat Atlas Dergisi* – Журнал “Дипломатичний атлас”.

8. Скорочення у назвах телеканалів, телепередач, фільмів: *AYB – Avrupa Yayın Birliği* (з англ. *European Broadcasting Union*) – Європейський Телерадіомовний Союз, *ETHA – Etkin Haber Ajansı* – Ефективне інформаційне агентство, *FBA – Fransız Basın Ajansı* (з англ. *Agence France Press*) – Агенція новин Франс Прес, *RTÜK – Radyo ve Televizyon Üst Kurulu* – Верховний комітет радіо-та телемовлення, *THA – Türk Haberler Ajansı* – Турецьке агентство новин, *TRT – Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu* – Національний комітет з питань радіо- та телемовлення.

Представлені тематичні групи аббревіатур носять у сучасній мові стійкий характер і раніше також досить інтенсивно поповнювались новоутвореннями. У середині ж 90-х рр. у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, появою різноманіття комерційних структур у різних областях життєдіяльності, багатопартійності в політичній сфері отримали розвиток відносно нові групи скорочень.

9. Аббревіатури в сфері інформаційних технологій.

ASAH – Asimetrik sayısal abone hattı (з англ. *Asymmetric Digital Subscriber Line*) – Асиметрична цифрова абонентська лінія, *BYOB – Bilgisayarda yalnızca okunabilir bellek* (з англ. *Read-Only Memory*) – постійний запам'ятовувальний пристрій, *GATŞ – Genel aktarmalı telefon şebekesi* (з англ. *Public switched telephone network*) – Телефонна мережа загального користування, *GSM – Mobil cep telefonu* (з англ. *Global System for Mobile Communications*) – Глобальна система мобільного зв'язку, *MEBS – Muhabere ve Elektronik Bilgi Sistemleri* – Системи комунікацій та електронної інформації, *MERNİS – Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi* – Система центрального статистичного управління.

Сфера вжитку економічної, інформаційної, технічної термінології постійно розширюється. Це пояснюється тим, що зникає межа між лексикою спеціальної комунікації і лексикою загальноживаною. Цей процес обумовлюється тим, що у зв'язку із загальним зростанням рівня освіченості населення, його економічною, інформаційною грамотністю складні економічні, технічні поняття стають доступними широким масам. Ці явища є причиною того, що слова, які з'являються і є термінами, переходять із розряду слів з обмеженим узусом до розряду загальноживаної лексики.

10. Аббревіатури у назвах політичних партій і суспільних організацій, міжнародних організацій.

Політичний дискурс включає в себе такі вербальні складові:

1) Наявність прецедентних текстів, які мають певну систему цінностей, яка проектується не тільки на носіїв мови певного лінгвокультурного простору, але й на представників інших національних угруповань. Приналежність тексту до політичного дискурсу визначається як його тематикою, так і його місцем в системі політичної комунікації.

2) Унікальний набір мовних інструментів, які використовуються для вираження певної ментальності і ідеології. Політичний дискурс – це унікальне

використання мови в соціально-політичній сфері спілкування і, ширше, в публічній сфері спілкування.

Для кращої відповідності тематиці журналісти звертаються до політичного дискурсу, використовують політичну лексику, аббревіатури якої складають 35 % усіх скорочень, що використовуються в пресі: *DPT – Devlet Planlama Teşkilatı – Організація державного планування, APÖ – Avrupa Parlamenterler Örgütü – Асоціація Європейського Парламенту, ВТК – Başbakanlık Teftiş Kurulu – Ревізійна комісія на рівні прем'єр-міністра, МНР – Milliyetçi Hareket Partisi – Партія Національного Руху, РК – Rekabet Kurumu – Антимонопольний комітет.*

Під час аналізу аббревіатур, отриманих методом суцільної вибірки із статей, була виявлена наступна обставина – більшість скорочень, які належать до політичного дискурсу, відносяться до алфавітних аббревіатур. Найбільш розповсюдженими виявилися аббревіатури назв політичних партій, наприклад:

АКР – Adalet ve Kalkınma Partisi – Партія Справедливості та Розвитку, СНР – Cumhuriyet Halk Partisi – Народно-республіканська партія Туреччини, ЛДР – Liberal Demokratik Partisi – Ліберально-демократична партія, ТІР – Türkiye İşçi Partisi – Робітнича партія Туреччини, ТКР – Türkiye Köylü Partisi – Селянська партія Туреччини.

Крім того, досить часто використовуються аббревіатури назв різних бюро, асоціацій, компаній, такі як: *ТНУ – Türk Hava Yolları – Турецькі Авіалінії.*

Досить часто такі аббревіатури відомі у всьому світі, тому не розшифровуються, так як припускається, що читач знає, про що мова, або, в крайньому випадку, може здогадатися по контексту про те, що означають подібні скорочення: *ТВММ – Türkiye Büyük Millet Meclisi – Великі Національні Збори Туреччини, ТТК – Türk Tarih Kurumu – Турецьке історичне товариство, МУК – Mesleki Yeterlilik Kurumu – Організація професійної підготовки.*

“Такі особливості політичної комунікації, як ритуальність та інформативність, загальнодоступність, інституціональність та персональність,

агресивність та толерантність, прихована та очевидна оціночність, інтертекстуальність та особливий характер створюють необхідні умови для маніпулювання свідомістю та діяльністю адресата. Мета такого маніпулювання – це перетворення мовної картини політичного світу та свідомості виборців, пробудження в них необхідних емоцій та спонукання виборців до політичної активності”, – відмічає А. П. Чудінов [166, с. 7].

Як справедливо відмічає В. З. Дем'янков, “суспільне призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб прищепити адресатам – громадянам суспільства – необхідність “політично правильних” дій або оцінок. Інакше кажучи, мета політичного дискурсу – не описати, а переконати, пробудити в адресата наміри, дати обґрунтування для переконання і спонукати до дії” [54, с. 34].

Семантичні значення аббревіатур у політичній комунікації досить різноманітні. Усі проаналізовані аббревіатури політичних статей можна розділити на групи:

1. Співдружності країн.

AB – Avrupa Birliği – Європейський Союз, AL – Arap Ligi – Ліга арабських держав, КААТ – Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı – Організація Північноатлантичного договору.

2. Посади.

bşk. – başkan – голова, Cum. Başk. – Cumhurbaşkanı – Президент, BB – Başbakan – Прем'єр-міністр, CS – Cumhuriyet Savcısı – Генеральний прокурор Турецької Республіки.

3. Організації.

AGİT – Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı – Організація з безпеки і співробітництва в Європі, DPT – Devlet planlama Teşkilatı – Організація державного планування, DTÖ – Dünya Ticaret Ögütü – Світова організація торгівлі.

4. Партії.

BAP – Büyük Anadolu Partisi – Партія Великої Анатолії, BDP – Barış ve Demokrasi Partisi – Партія миру і демократії, CP – Cumhuriyetçi Parti – Республіканська партія, DP – Diriliş Partisi – Партія відродження, EP – Eşitlik Partisi – Партія рівності, HP – Hürriyet Partisi – Партія свободи, TSDP – Türk Sosyal Demokrat Partisi – Соціал – демократична партія Туреччини, VP – Vatan Partisi – Партія вітчизни.

5. Міністерства.

DB – Dışişleri Bakanlığı – Міністерство закордонних справ, ETKB – Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı – Міністерство енергетики та природних ресурсів, GSB – Gençlik ve Spor Bakanlığı – Міністерство у справах молоді та спорту, GTB – Gümrük ve Tekel Bakanlığı – Міністерство у справах митниць та монополій, İB – İçişleri Bakanlığı – Міністерство Внутрішніх Справ, İİB – İmar ve İskan Bakanlığı – Міністерство житлово-комунального господарства та благоустрою територій, KİB – Köy İşleri Bakanlığı – Міністерство сільського господарства, ÇB – Çalışma Bakanlığı – Міністерство праці, UB – Ulaştırma Bakanlığı – Міністерство транспорту.

6. Підприємства.

BAĞ-KUR – Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu – Організація соціального страхування підприємців, промисловців та інших незалежних працівників, BOTAŞ – Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi – АТ “БОТАШ” – Підприємство з експлуатації нафтопроводів, İGDAŞ – İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş – АТ Промислово-торгівельне підприємство “Стамбульська газорозподільна компанія”.

7. Асоціації та федерації.

BİRSİAD – Birleşik Sanayi ve İşadamları Derneği – Федерація спілок промисловців і підприємців, КСК – Kürdistan Topluluklar Birliği – Асоціація співдружності Курдистану, ТМТ – Türkiye Müteahhitler Birliği – Асоціація підрядників Туреччини, ASD – Ambalaj Sanayicileri Derneği – Асоціація

турецьких виробників упаковки, ÇYDD – *Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği* – Асоціація з підтримки сучасного життя, DPİD – *Doğrudan Pazarlama İletişimcileri Derneği* – Асоціація прямого маркетингу, HÜRSLAD – *Hür Sanayici ve İşadamları Derneği* – Спілка незалежних промисловців і підприємців.

8. Системи.

MEBS – *Muhabere ve Elektronik Bilgi Sistemleri* – Системи комунікацій та електронної інформації, MERNİS – *Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi* – Система центрального статистичного управління.

9. Закони та кодекси.

MÖHUK – *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hakkında Kanun* – Закон про міжнародне приватне право та порядок, İİK – *İcra İflas Kanunu* – Закон про банкрутство, FSEK – *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu* – Закон про інтелектуальну власність та твори мистецтва, TCK – *Türk Ceza Kanunu* – Турецький кримінальний кодекс, VÜK – *Vergi Usulü Kanunu* – Податково-процесуальний кодекс.

Мова не замкнута, а сприйнятлива система, що акумулює та адаптує абрєвіаційні одиниці. Тому абрєвіація є одним з основних нерегулярних способів словотворення та служить перманентним засобом поповнення лексичного складу мови.

Не менш важливу роль у сучасному спілкуванні відіграють **Інтернет-комунікації та скорочення в смс-комунікації.**

Розвиток електронних засобів комунікації призвів до появи та встановлення комп'ютерно-опосередкованої форми спілкування, що суттєво змінила характер дискурсу. Недорога, надійна та доступна практично кожній людині нова віртуальна форма спілкування.

Серед причин великої популярності Інтернету є: недостатнє насичення спілкуванням у реальному житті; можливість реалізації якостей особистості, програвання ролей, переживання емоцій, що за тими чи іншими обставинами є

нестачею у реальному житті; незадоволення реальною соціальною ідентичністю та бажання врятуватися від неї.

“Вплив сучасних новітніх технологій, зокрема стільникового зв’язку та Інтернету, на життя пересічної людини дуже значний, що спричиняє вільне й широке проникнення такої вузькоспеціалізованої лексики в мову ЗМІ. Деякі аббревіатури можна навіть вважати “ключовими словами епохи”, адже вони частотні, важливі з погляду інформації, що подається, передають найрізноманітніші прагматичні відтінки у процесі комунікації. Безперечно, такі аббревіатури характеризують не весь мовний масив сучасності, проте передають деякі специфічні особливості функціонування мови в певний час її розвитку. Завдяки такій популярності аббревіатури можуть посідати доволі сильну позицію в медіатексті, навіть будучи заголовком” [132, с. 169].

Сьогодні Інтернет-комунікація є не лише новим каналом передачі інформації, а тим простором, де перетинаються найрізноманітніші дискурси та інформаційні потоки. Серед науковців існує думка, що з’являється новий функціональний різновид мови – “мова електронних засобів комунікації”. Інтернет, як частина ЗМІ відрізняється своїми особливостями. Серед них: новий спосіб спілкування (горизонтальний), що передбачає спілкування в режимі зворотного зв’язку, живий обмін інформацією, думками і т.д. між самими адресантами (форуми, чати, гостьові книги тощо); демократичність, необмеженість поширення [129, с. 74–80]. Виходячи з цієї “неофіційності” спілкування в Інтернеті, де зовсім не обов’язково представлятися (сховавшись під ніком-псевдонімом, що створює атмосферу містифікації), де не важливі зовнішність, вік, професія та інші характеристики, актуальні у повсякденному людському особистому спілкуванні. Виходячи з дихотомії “реальність / віртуальність”, припускається розкутість комунікантів, мовна свобода (хоча, звичайно, в Інтернет-спілкуванні існують свої правила). Інтернет-спілкування можна назвати особистісно-орієнтованим, не дивлячись на його публічність, воно задає експліцитний тип мовної поведінки. Мова Інтернет-комунікації

наслідує риси текстів ЗМІ, повсякденного мовного спілкування та самої моделі Інтернет-спілкування.

Досить розповсюдженим явищем в Інтернет-комунікації (форумах, чатах, e-mail) є мовна гра, яка представлена так званими “мережевими абрєвіатурами” – скороченнями довгих фраз чи словосполучень, що часто використовуються. Однією з причин скорочення є економія часу та місця, зусиль, інша ж причина – бажання створити свою, доступну лише для “учасників форуму” мову скорочень, що показує приналежність людини до Інтернет-спільноти.

Спілкування в Інтернет-чатах є квапливим та гранично простим. Про це свідчить близький до телеграфу синтаксис, відмова від великих літер, знаків пунктуації, використання великої кількості дотепних скорочень.

Наприклад:

hg ауşe – hoş geldin, Ауşe – ласкаво просимо, Айше! (дослівно *hoş geldin – добре, що прийшов*);

hb fatma – hoş bulduk, Fatma – дякую! (досл. *hoş bulduk – “Раді Вас бачити”*, “добре, що ми тут” – ввічлива відповідь на “*hoş geldin*”);

sal – selâtnaleyküm – вітаю! (досл. “мир Вам!” – привітання);

asl – aleykümselat – вітаю! (досл. “І Вам мир!” – ввічлива відповідь на “*selâtnaleyküm*”);

22 izm –22 yaşında İzmirliyim – мені 22 роки, я з Ізміру;

e – evet – так;

h – hayır – ні;

hp – hayat ruanı – рівень життя;

hk – hakikat kristali – кристал правди;

çktm – çıktım – я вийшов;

go – güzel oyun – гарна гра.

Таким чином, прагнення не лише до виразності, але й інформативності, змушує шукати нові форми засвоєння абрєвіатур в Інтернет-просторі. Для

багатьох людей віртуальне спілкування стає частиною образу життя. Інтернет активізує увагу користувачів до тих мовних засобів, якими вони нехтують. Віртуальні особи створюють не лише віртуальний простір, але й мову, якою цей соціум спілкується.

Смс-комунікація. На зламі епох виник новий спосіб спілкування – смс-комунікація. Учителі, філологи, діячі культури та мистецтва, журналісти б'ють на сполох, охоплені жахом через наступ смс-мислення. Однак очевидно, що не можна ігнорувати вплив нової форми комунікації на свідомість молодого покоління.

У широкий вжиток у всьому світі увійшов термін “generation texting” – покоління txt (з інтернет доступу), введений американцем з Вашингтонського університету Кріспіном Турлоу. Дослідник вважає, що молоде покоління користувачів мобільних телефонів нехтує усталеними дискурсивними нормами та прагне до тісного зв'язку та соціального спілкування через свою лінгвістичну креативність та комунікативні вміння.

Адресат повідомлення обирає з низки форм скорочень, співвіднесених з одним корелятом те, що найбільш адекватно відображає його думки та почуття у відповідності з визначеним комунікативним наміром та комунікативною ситуацією. Наприклад, під час щоденної переписки часто використовуються такі скорочення:

slm – selam – привіт!;

nbr, n'aber – ne haber? – як справи?;

iilik – iyim, sağol – добре, дякую!;

sen? – sen nasılsın? – а як у тебе справи?;

grsrz – görüşürüz – побачимось;

opt – öptüm – цілую;

by – hoşcakal, bye bye – бувай, bye bye (з англ.);

Sçs – Seni çok seviyorum – Я дуже тебе люблю;

Kib – Kendine iyi bak – Бережи себе;

gzl – güzel – гарно, добре;
hşçkl – hoşçakal – бувай;
bitanem – bir tanem – єдиний (а) мій (моя);
kaç yaş? – kaç yaşında? – скільки років?
nebilim – ne bileyim – звідки я знаю?;
paraım – ne paraım – а що мені робити?
kde – kendine dikkat et – бережи себе;
gl gl – güle güle – бувай.

У діловій переписці помітними є використання скорочень під час звертання або прощання, назв установ, підприємств, організацій, а також слів (часток), що вживаються в кінці переліку чого-небудь як вказівка на його неповноту, на можливість його продовження.

Наприклад: *Hn. – Hanım – пані, Syg – saygılar, saygılarımla – з повагою, lcv – lütfen cevap veriniz – будь-ласка, дайте відповідь, ds – dikattinize sunulur – до Вашої уваги, blg – bilginize – до Вашого відомо, sn – sayın – шановний, vb. – ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, vebenzerleri, ve bunun gibi – і так далі, і тому подібне, і таке інше, та інше, тощо.*

Головна особливість смс-повідомлення як жанру – його стислість, миттєвість та приватний (не публічний) характер змісту, велика залежність від засобу передачі інформації – мобільного телефону, що дозволяє лише невеликий об'єм повідомлення та розміщує обмежений набір клавіш, на кожній з яких не одна, а декілька літер.

З лінгвістичної та психологічної точки зору, смс-повідомлення – явище скоріше за все позитивне. Людина, яка пише смски, окрім простої передачі змісту, вирішує (навіть інколи не помічаючи цього), декілька важливих справ.

До головних характеристик смс-повідомлень відносять: компресію, транслітерацію, мовну гру та використання смайлів.

1. Компресія тексту.

Об'єм смс-повідомлення обмежений, таким чином, потрібно зметикувати, як вкласти максимум змісту у мінімум знаків. Свідомо чи ні, у автора повідомлення актуалізуються процеси лінеаризації та згортання мови. Компресія тексту (конденсація змісту) може виникати за рахунок різних мовних рівнів:

1) графічного: *kahvб* – *kahvaltı* – *сніданок*;

2) синтаксичного (елімінація): *MBMD* – *Madde Bağımlılığı ile Mücadele Derneği* – *Товариство по боротьбі з психоактивними речовинами* (малоінформативна частина *ile* елімінується), *LASİAD* – *Laleli Sanayici ve İşadamları Derneği* – *Асоціація підприємців району Лалелі (Туреччина)* (елімінується сполучник *ve*);

3) морфологічного: *mio* – *milyon* – *мільйон*, *disko* – *diskotek* – *дискотека*;

4) словотворчого (використовуються як специфічні для електронної комунікації скорочення, так і існуючі за її межами): усічення – *albay* (*alay bay*) – *полковник*; аббревіація – *AB* – *Avrupa Birliği* – *Європейський Союз*, *MGK* – *Milli Güvenlik Kurulu* – *Комітет національної безпеки*, *AOÇ* – *Atatürk Orman Çiftçiliği* – *Лісопаркове господарство імені Ататюрка*) і т.д.;

5) лексичного (часто з використанням іншомовних слів): аббревіатура *ABS* (*Antilock Braking System*) коротша за *MTFS* – *Motorlu taşıtlarda fren sistemi* (*Антиблокова система*).

Через темп набору та обмежене число знаків у повідомленні часто застосовуються пробіли та розділові знаки: *Dz. Kuv. K.* – *Deniz Kuvvetleri Komutanı, Komutanlığı* – *Командувач морськими силами*, *biy.* – *biyoloji* – *біологія*, *AR-GE* – *Araştırma geliştirme* – *дослідження та розвиток*, *Arş. Gör.* – *Araştırma görevlisi* – *науковий співробітник*.

У повідомленнях ми продукуємо та сприймаємо слова у нетрадиційному графічному вигляді. Але важливо, щоб ці випадки усвідомлювались адресантом та отримувачем повідомлення як ненормовані, такі, що виникають за вимогою

жанру, через обмеження, що накладаються використовуваним засобом комунікації.

2. Транслітерація. Ще одним завданням для автора повідомлень та для активізації його чуття – це трансліт – необхідність писати турецькі слова латиною (так змушені робити користувачі нелокалізованих телефонів). Межі впізнання лексеми на письмі та межі передачі бажаної синтаксичної конструкції до повної повинні бути правильно забезпечені відправником, щоб отримувач зміг вірно декодувати закладений у повідомлення зміст.

3. Мовна гра. Усілякий новий засіб комунікації не тільки надає людині нові можливості створення та передачі повідомлень, але й кидає виклик ігровій здатності людини. Часто одні люди використовують цифри для передачі певних літер задля економії, інші ж – через пустощі, тому, що грають в жанр (задля того, щоб випробувати новий мовний елемент або ж поставити себе у відповідне відношення до “звичайного носія” такої лексеми). Людина одягає мовну маску користувача сучасного, молодіжного засобу комунікації.

Наприклад: *Aeo – Allaha emanet ol – довірся Аллаху, 1 şey – bir şey – щось, що-небудь; - kont – kontürüm yok – не маю грошей на рахунку мобільного телефону.*

4. Використання смайлів. Повідомлення у більшості випадків надають не лише інформацію чи запит про неї, але й настрій. Дуже часто в смс-повідомленнях замість пунктуаційних знаків використовують смайлики, графічні знаки, що передають емоційні смисли.

Абревіація стала масовим явищем у багатьох мовах і одним із способів поповнення словникового складу. Основною причиною збільшення росту скорочень у мові є швидкий темп життя, потреба у великій кількості інформації, розвитку Інтернет-комунікацій. Прагматичне значення аббревіатури не зводиться до традиційно виокремленого конотативного аспекту значення, воно включає інформацію про статус мовців, екстралінгвістичний контекст

спілкування, дає можливість спостерігати прагматичні фактори, що обумовлюють не лише породження, але й використання аббревіатурної лексики.

Отже, аббревіатури різних типів все ширше проникають у всі шари лексики турецької мови, стаючи повноправними одиницями словникового складу, зареєстрованими словниками скорочень. Аналіз розвитку скорочених одиниць в історії турецької мови показав збільшення їх кількості, зростаючу частотність, еволюцію цього способу словотворення, пов'язану з постійним накопиченням якісних та кількісних змін, можливості використання аббревіатур в переносному значенні та у мовній грі. Без сумніву, цей тип словотворення повинен розглядатися як один із способів сучасного творення слів.

Основні положення цього розділу висвітлено у працях автора [28; 29; 30; 33].

Висновки до третього розділу

Помітним явищем в сучасній мові стає розширення функцій абrevіатур у тексті. Як уже було відзначено, абrevіатури здатні проникати в будь-який жанр публіцистичного стилю. Тут вони виконують номінативну функцію, при цьому їх понятійне значення може ускладнюватися емоційно-експресивним. Крім того абrevіатури у випадку достатньо слабкого співвідношення з початковим словосполученням можуть “розшифровуватися” будь-яким відповідним за структурою словосполученням.

Між абrevіатурою і словосполученням виникає дериваційний зв'язок, який збагачує значення слів додатковими компонентами, у тому числі і емоційно-оцінним. Таким чином, абrevіатури розширюють кількість функцій, які виконують.

У ході дослідження, нами було виявлено, що абrevіатури активно використовуються у сучасних турецьких ЗМІ. В залежності від позиційних характеристик, виділяються різні способи введення скорочень і їх розшифровок у тексти сучасної публіцистики (заголовок, зачин, основна частина, кінцівка). Найбільш продуктивна в своєму використанні початкова позиція скорочення і його розшифровки. Найяскравіше вона відображається в рекламних статтях. Четверта позиція, коли розшифровка дається в кінці статті, менш розповсюджена в публіцистиці.

Доведено, що рідше зустрічаються тексти з використанням абrevіатур без розшифровок. У такому випадку автори статей розраховують на певне коло читачів, які вже знають розшифровку. Такі статті в основному характерні для спеціалізованої літератури.

Проведені дослідження показали, що у сучасній турецькій мові намітилась тенденція до використання скорочень у сильних позиціях тексту, частково – в заголовку статті. Таке розташування абrevіатури задає певний семантичний простір тексту. Абrevіатура в заголовку статті функціонує як тема

або входить до складу рематичного виділення. Скорочення у сильній позиції тексту визначає направленість інформативності матеріалу, який викладається. Аббревіатури пов'язані з ключовими словами в тексті, які виступають як лексичні повтори (спостерігаються заміна аббревіатури однією із лексем у складі її розшифровки; використання цільного словосполучення із розшифровки аббревіатури; різне написання однієї аббревіатури в одному контексті).

Причиною складності і багатоаспектності класифікації аббревіатур є їх гетерогенність (неоднорідність). Усі підходи до досліджуваної проблеми можна розділити на два типи: 1) від похідної скороченої одиниці (результату), її структури і знакової специфіки; 2) від вихідної одиниці (слова або словосполучення) і способу її скорочення.

Поєднання вищевказаних підходів: від готової одиниці (1-й етап) і від вихідної (2-й етап) – надає можливість переходу від розгляду аббревіації як okazіонально-мовного явища – до системного, яке містить всі види відношень, в які вступають заново утворені одиниці (формально-структурні, мотиваційні, семантичні, дискурсивні, парадигматичні), оскільки лише двохрівневий підхід до вивчення аббревіатур, визначення їх структурно-семантичних типів, тенденцій розвитку, специфіки їх фонетичного і граматичного оформлення, динамічних процесів в мікросистемі аббревіатурної лексики, її дискурсивної реалізації і сучасного стану аббревіації дозволяє простежити, як, будучи підсумковою одиницею вторинної номінації, аббревіатура акумулює і розвиває номінативну властивість похідної форми (слова або словосполучення).

У ході дослідження нами було виявлено наступні особливості використання аббревіатур в турецьких друкованих виданнях:

а) найбільш розповсюдженими є аббревіатури, які належать до економічного та політичного дискурсів, найменш розповсюджені – аббревіатури, які відносяться до медичного та технічного дискурсів;

б) у кожному з типів дискурсу превалюють акроніми (41%) та алфавітні аббревіатури (28%);

в) серед скорочень існує група, яку складають аббревіатури запозичені з інших мов, в основному, з англійської. Особливістю їх вживання можна вважати те, що вони активно освоюються на всіх рівнях, і тому використовуються в сучасних публіцистичних текстах в різних варіантах;

г) аббревіатури потребують розшифровки навіть в ЗМІ і, як правило, в письмовому варіанті супроводжуються (при першому вживання в тексті) повним найменуванням.

Будучи однією з ключових галузей сучасного мовокористування, сфера масової комунікації на сьогодні є основним джерелом актуального мовного матеріалу, що дозволяє спостерігати динаміку розвитку мови. У цілому медіакурс, як сукупність процесів та продуктів діяльності у сфері масової комунікації у всій складності їх взаємодії, та медіатексти як його одиниці є основою для опису сучасного стану мови. Особливість текстів масової інформації полягає у тому, що вони демонструють накладання мовної та інформаційної картини світу. З однієї сторони, вони формують уявлення про навколишнє середовище, з іншої відображають та фіксують характерні для сучасного мововикористання процеси.

Словотворення, представлене в сучасних ЗМІ, демонструє творче, новаторське відношення автора медіа текстів до мовного матеріалу, активне використання ним експресивно прикрашених мовних одиниць.

Акт утворення нових номінативних одиниць є процесом, направленим на вибір існуючого у мові позначення для найменування або ж створення підходящої для нього назви. Він складається з декількох етапів, які включають необхідність у номінації, пошук засобів вираження та вжиток. Саме словосполучення в залежності від причини свого утворення виконує різні функції: номінативну, конструктивну, компресивну, експресивну та ігрову.

Сучасна турецька мова, її словниковий склад є продуктом складного історичного та соціолінгвістичного процесу, в якому спонтанний розвиток мови поєднувався разом із свідомим втручанням суспільства, з активною мовною

розбудовою на сучасному етапі. Наразі проходить нормалізація та кодифікація турецьких стилістичних норм та термінологічних систем, зокрема процесу абрєвіації у низці функціональних стилів мови, особливо у мові професійного спілкування – у медицині, юриспруденції, військовій справі. При цьому спостерігається використання як сучасної турецької, так і міжнародної термінології.

Найбільш ефективно абрєвіатури використовуються у комп'ютерній сфері. Користувачі Інтернету надають перевагу обміну короткими повідомленнями, що, тим не менш, містять максимум інформації.

Абрєвіатури представлені не лише словесним зображенням, але й зоровим. Досить часто в абрєвіатурах використовуються цифри і обігруються у різних варіаціях. Подібний прийом використовується і з літерами турецького алфавіту. Зараз такі абрєвіатури активно проникають в мову смс-повідомлень з тією ж метою економії простору, однак, майже всі викладені приклади більшою мірою є графічними скороченнями та не використовуються усно.

На сучасному етапі розвитку абрєвіації механізм утворення абрєвіатур представляє собою послідовність етапів, у ході яких лексично матеріалізується ідеальний зміст, вже закладений у певну лексично об'єктивізовану одиницю мови, взяту за опорну. Результатом цього процесу є інтегрована одиниця, що характеризується морфологічною та семантичною похідністю відносно вихідного словосполучення, але, тим не менш, відзначена своєю власною смисловою структурою та є новим номінативним знаком. Про це свідчить її здатність вступати у парадигматичні та синтагматичні відношення (формувати семантичні категорії, вступати у синонімічні та омонімічні відношення, змінювати лексичне значення).

Завдяки прагматичному компоненту значення стає можливим використання абрєвіатур у якості засобів експресії, художньої виразності, мовної гри. Експресивність слововживання може досягатись за рахунок незвичайної фонетичної реалізації слова (фонетична експресія), або ж за

рахунок актуалізації незвичного семного набору (сміслової експресія). Таке використання аббревіатур можна розглядати у якості універсальної тенденції їх функціонування.

Прагматику аббревіатури визначають багатчисельні параметри, головні з яких – емоційно-оцінний. Він передає інформацію про емоційне та оцінне відношення до позначуваних предметів, явищ чи до адресата.

У процесі спілкування мовна особистість, як правило, свідомо чи несвідомо керується прагматичними принципами використання мовних одиниць: економії, емпізи, евфемізації та табування, серед яких предметом нашого особливого інтересу є принцип мовної гри як вид емпізи. Розглянувши існуючі концепції мовної гри, ми пропонуємо трактувати її як творчу здатність мовної особистості до породження експресивних номінацій з метою мовного експериментування та запланованого впливу на партнерів по спілкуванню. Вважаємо, що таке визначення дає змогу спростувати комплексний погляд на проблему та поєднати прагматичний та операційний напрямки у вивченні цього явища.

Феномен мовної гри пояснюється перш за все бажанням до експресії мови. Екстралінгвістичною причиною розповсюдження експресії у кінці ХХ – на початку ХХІ століть є демократизація суспільства, інтралінгвістична комунікативна рівність автора та адресата мовлення. Ця рівність базується на фоні загальних знань та внаслідок тямущості адресата. Вона підтримується сучасною системою ЗМІ, де переважають видання, направлені на вузьку, визначену аудиторію, з якою автору особливо зручно “розмовляти однією мовою”.

Абревіатури, що утворюються та використовуються за принципом мовної гри, виступають не лише засобом реалізації прагматичних намірів мовця, але й як один із способів розвитку мови за рахунок її власних ресурсів. Метою лінгвіста є звільнення від стереотипних тверджень про домінуючу нормативну роль мови та вивчати мову в її сутнісних проявах.

Мовна гра в абрєвіації поліфункціональна. Прагматична направленість мовної гри у різних сферах мови проявляється по-різному: у ЗМІ на перший план виходить функція соціальної оцінки впливу; у молодіжному слензі та комп'ютерному дискурсі – розважальна.

Омонімія акронімів більш ніж будь-який інший тип номінації пов'язана з прагматичною інтенцією іменувального. Створюючи нову одиницю, автор керується не просто номінативним завданням, але прагне створити одиницю виразною, яскравою, що легко запам'ятовується, він певною мірою відчуває себе творцем мови, експериментатором. При цьому, мовець або шукає у внутрішній формі узуального слова зв'язки з відомим йому змістом корелята майбутнього омонімічного акроніма, або, опираючись на внутрішню форму слова, моделює один з можливих типів змісту в рамках, заданих мотиваційною словотворчою моделлю (узуальним словом-прототипом). Таким чином, семантика акроніму базується не лише на словосполученні, але й на попередньому описі релевантних властивостей предмета. Кожна така номінація є результатом індивідуальної творчості носіїв мови.

Ці випадки викликають великий інтерес до вивчення, вони дозволяють спотерігати збагачення значення ініціальної абрєвіатри.

Велика кількість термінів ускладнює їх запам'ятовування, але підібрані під якесь широко відоме та усіма використовуване слово, вони швидко входять у мовний обіг, а потім закріплюються у мові, адже стереотипність форм скорочення дає можливість легко зберегти їх у пам'яті.

Більшість абрєвіатур міцно закріпилися у турецькій мові. Продуктивність цього процесу пояснюється в першу чергу економією мовних засобів. Однак, почала домінувати й інша причина їх функціонування – прагнення до незвичності, лексичних інновацій. У останні роки зросла й експресивність низки скорочень. Найчастіше вони проявляються у мові молоді, як свідомо порушені норми. Людей приваблює визначена свобода у створенні таких слів.

ВИСНОВКИ

Абревіація – відносно новий спосіб словотворення в турецькій мові, хоча ще здавна в деяких релігійних текстах вживались скорочені звертання. Однією з причин їх виникнення була також економія письмового матеріалу, а згодом і часу. Абревіація як словотворчий процес у турецькій мові розглядається з початку ХХ століття.

Інформативна ємкість, зручність вимови, легка запам'ятовуваність скорочень, особливо акронімів, сприяють росту їх кількості і використанню в різних областях комунікації, а значить і зростає необхідність їх дослідження.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники за усієї неповноти визначення процесу скорочення зазвичай враховують, що головною особливістю абревіатур є їх тісний зв'язок з вихідною одиницею (словом чи словосполученням). Така позиція простежується у класифікації скорочень з опорою на мотивуючу одиницю (слово або словосполучення), чия структура та семантика впливають на тип абревіатури. У багатьох роботах термін “абревіація” вживається у двох значеннях:

1) явище скороченого запису слів, словосполучень – це графічна абревіація, а самі записи – графічні абревіатури (скорочення);

2) процес утворення нових лексем, спосіб словотворення, у результаті якого з'являються різні типи абревіатур. У цьому випадку в основу визначення покладено принцип, що бере початок від форми та складу вихідної одиниці.

Турецькі мовознавці подають значення терміну “абревіація” більш загально, беручи до уваги в основному його структурне оформлення. Деякі з дослідників не дають конкретного тлумачення, а пояснюють його описово або ж посилаються на словники мовознавчого спрямування.

Невелика кількість дериваційних досліджень скорочень, здійснених турецькими вченими, пояснюється тим, що історія абревіації в турецькій мові достатньо молода.

Структурні типи абревіатур різноманітні за своїм складом. Усе різноманіття словотворчих моделей абревіатур в залежності від способу творення можна звести до таких основних типів: ініціальні (буквені, звукові, буквено-звукові), комбіновані (складно-скорочені, змішані) та графічні.

У сучасній турецькій мові абревіатури активно реалізують мовні дериваційні можливості. На основі скорочень формуються похідні слова різних частин мови, здебільшого іменники та прикметники.

Серед скорочень існує група, яку складають абревіатури, запозичені з інших мов, в основному, з англійської. Слід виділити зовнішні та внутрішні причини появи цього явища. Вони мають місце і сьогодні, що не може не відбитися на словниковому складі сучасної турецької мови. У свою чергу можна виділити цілі пласти іншомовних запозичень, насамперед арабські, перські, італійські, грецькі, французькі і англійські, що давно увійшли й сьогодні входять до лексичного складу сучасної турецької мови та поодинокі, до яких належать лексичні одиниці з німецької, іспанської, голландської, португальської, що істотно не торкнулися турецької лексики.

Особливістю вживання запозичень можна вважати те, що вони активно освоюються на всіх рівнях, і тому використовуються в сучасних публіцистичних текстах у різних варіантах. Абревіатури потребують розшифровки навіть в ЗМІ і, як правило, у письмовому варіанті супроводжуються (при першому вживанні в тексті) повним найменуванням.

Абревіатури як продуктивні словотворчі одиниці турецької мови виникли у 60-і–70-і роки ХХ століття. З активним поповненням лексичного складу мови та широким використанням скорочень виникають і абревіатури-омоніми. Вони поповнюються внаслідок морфологічних змін (скорочення може збігатися з самостійними та службовими частинами мови), графічного збігу різних абревіатур та шляхом запозичення з інших мов (в основному з англійської мови). Це дозволяє стверджувати, що омонімія абревіатур є неминучим,

закономірним результатом стихійного розвитку мови, отже, представляє собою довершену лінгвістичну реалію.

Омонімія в абрєвіатурах розповсюджена досить широко. Особливістю омонімів в абрєвіатурі є те, що вони виникають не в результаті розпаду полісемії, тобто значеннєвого поділу одного слова на декілька, а в результаті процесу абрєвіації, тобто утворення нового слова шляхом скорочення елементів вихідного словосполучення до ініціалів.

Питаннями визначення сутності поняття прагматики займалися багато вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Вивчення особливостей функціонування скорочень у мовленні є одним із головних завдань сучасної лінгвістичної прагматики. На підставі взаємного впливу філософії мови й мовознавства, відбулося становлення прагматики як самостійної наукової дисципліни.

Прагматичний опис абрєвіатурної лексики здійснюється за установками та потребами, що лежать в основі прагматичних принципів та орієнтовані на врахування соціального статусу мовців, рольових відносин між ними, ситуації, мовної сфери, тощо. В основі утворення абрєвіатур виділяємо принцип економії та емпізи, принцип ефемізації та табування.

Абрєвіацію можна розглядати як відображення способу мислення людини, результат задоволення нею своїх потреб у відношенні економного вираження думок та усунення надлишку інформації. Використання абрєвіатур забезпечує поєднання інформативності та стислості.

Абрєвіатури, будучи засобом економії, реалізують номінативну функцію в мові і несуть експресивну функцію, що активно використовується в письмовій мові.

Абрєвіація є найбільш продуктивним способом словотворення, який, окрім функції компресії, виконує і експресивну функцію (обігрування різними способами і з різними прагматичними установками в залежності від сфери функціонування скорочень), яка у більшості випадків домінує.

Скорочені лексичні одиниці часто використовуються у різних мовних іграх, викликаючи позитивну чи негативну оцінку у висловлюванні. Серед найбільш використовуваних у турецькій мові прийомів є зближення аббревіатури зі звичайним словом, незвичне розшифрування скорочень, омонімія аббревіатур, утворення похідних від скорочень, скорочення власних імен.

У бурхливому розвитку аббревіації (на фоні емоційної обтяженості сучасного словотворення та впливу екстралінгвістичних факторів) з'являється багато помітних тенденцій, перспективу яких потрібно дослідити. Сучасна мовна ситуація характеризується прагненням до використання гри та ігрових прийомів практично у всіх сферах словесності. Звертання до питання мовної гри в аббревіації пов'язане з інтенсифікацією цього процесу у сучасній турецькій мові останніх років.

Абревіація часто піддається впливу ситуативних, стилеутворюючих факторів і активно використовується у мовній грі. Прагматична установка мовної гри аббревіатур в текстах проявляється у вигляді формування соціальної оцінки і впливу.

Серед лінгвопрагматичних особливостей функціонування аббревіатур у тексті можемо виділити: прагнення до активного експресивного вживання аббревіатур в письмовій та усній мові на початку ХХ ст., використання прийомів мовної гри аббревіатур (подвійна мотивація, графогібридизація, точкове оформлення). Важливим аспектом функціонування мовної гри в аббревіатурних номінаціях є порушення звичайної форми аббревіатури з метою залучення уваги адресата.

Абревіація є універсальною та найбільш характерною особливістю сучасної преси та поєднує у собі принципи газетно-публіцистичного стилю: стислість, стандартизацію та експресію.

Для сучасних турецьких газет характерне багатство рекламних текстів, що володіють індивідуальною системою засобів вираження та можуть

підлягати розгляду в якості самостійної, відокремленої від інших сфер мови, у якій абрєвіатури часто використовуються без розшифрування.

Під час аналізу мовного матеріалу ми виділили низку тематичних груп абрєвіатур, що існували раніше, а також такі, що активно поповнюються у наш час у сучасній турецькій пресі. Серед них розділяємо абрєвіатури, які називають державні установи, використовуються у сфері економіки, скорочення у текстах військової тематики, технічну лексику, абрєвіатури на позначення спортивних об'єднань, номінації в області медицини, абрєвіатури в сфері назв друкованих видань, скорочення у назвах телеканалів, телепередач і фільмів, абрєвіатури у сфері інформаційних технологій, скорочення у назвах політичних партій і суспільних організацій, міжнародних організацій.

Найбільш розповсюдженими є абрєвіатури, які належать до економічного та політичного дискурсів; у кожному з типів дискурсу превалюють ініціальні абрєвіатури: акроніми (41%) та алфавітні абрєвіатури (28%), у той час, як змішані зустрічаються значно рідше.

В абрєвіатурах мова знайшла настільки важливий функціональний та структурно-виправданий засіб, що їх подальший розвиток не викликає сумнівів. Складноскорочені слова не лише активно вводяться у використання в інституційному плані (назви організацій, спілок), але й сприймаються великою частиною суспільства на рівні побутового спілкування.

Абрєвіатури як і повноцінні лексичні одиниці, мають свою історію, семантику та сферу використання. За специфікою складноскорочених слів можна вивчити мову конкретної епохи. Так чи інакше, абрєвіація пройшла перевірку часом і продовжує залишатися живим, динамічним та перспективним явищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов П. А. Туркменский язык / П. А. Азимов, Д. Амансарыев, К. Сарыев. – М. : Языки народов СССР, 1966. – С. 91–111.
2. Алексеев Д. И. Сокращенные слова в русском языке / Д. И. Алексеев. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1979. – 328 с.
3. Апресян Ю. Д. Прагматическая информация для толкового словаря / Ю. Д. Апресян // Прагматика и проблемы интенциональности. – Ин-т языкознания АН СССР. – М. : ИВАН СССР, 1988. – С. 7–44.
4. Арбекова Т. И. Лексикология английского языка / Т. И. Арбекова. – М. : Высшая школа, 1959. – 351 с.
5. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений / Н. Д. Арутюнова // Оценка. Событие. Факт. – М. : Наука, 1988. – 338 с.
6. Байдак Л. І. Мовна компресія в англійському рекламному тексті / Л. І. Байдак // Науковий прогрес на межі тисячоліть – 2014: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції. Серія : Філологічні науки. – Прага : Publishing House “Education and Science”, 2014. – Т. 14. – С. 57–59.
7. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. литературы, 1961. – 394 с.
8. Баскаков А. Н. Языковая политика Турецкого лингвистического общества / А. Н. Баскаков // Социолингвистические проблемы развивающихся стран. – М. : Наука, 1975. – С. 20–26.
9. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ “Академія”, 2011. – 304 с.
10. Безрукова А. А. Аббревиатурные неологизмы-заимствования в русском языке новейшего времени / А. А. Безрукова // Вестник Самарского гос. ун-та. – Самара, 1999. – №1(11). – С. 108–115.

11. Бекджанова Р. Об омонимах в киргизском языке / Р. Бекджанова // *Материалы V Всесоюзного лексикографического совещания (Принципы составления национальных толковых словарей)*. – Фрунзе, 1964. – С. 76–80.
12. Береговская Э. М. Хрестоматия по французской стилистике / Э. М. Береговская. – М., 1986. – С. 20–23.
13. Белозьоров М. В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурні, семантичні і соціофункціональні аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / М. В. Белозьоров. – Київ, 2003. – 19 с.
14. Богданов В. В. Предложение и текст в содержательном аспекте / В. В. Богданов. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2007. – 280 с.
15. Бойченко Л. М. Структурно-семантичні типи аббревіатур і діапазон їх дериваційної активності в сучасній українській мові / Л. М. Бойченко // *Мовознавство*. – 1982. – №5. – С. 75–80.
16. Борисов В. В. Структурно-семантические особенности акронимов в современном английском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / В. В. Борисов. – М. : МГПИИЯ, 1969. – 345 с.
17. Борисов В. В. Аббревиация и акронимия. Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках / В. В. Борисов. – Москва : Воениздат, 1972. – 320 с.
18. Борисов В. В. Аббревиация и акронимия. Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках / В. В. Борисов. – М., 2004. – С. 132–135.
19. Брагина А. А. Синонимический ряд: словосочетание – слово / А. А. Брагина // *Новые слова и словари новых слов*. – Л. : Наука, 1978. – С. 81–95.
20. Бредихин С. Н. Языковая игра как лингвистический феномен : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / С. Н. Бредихин. – Нальчик, 2003. – 23 с.
21. Булаховский Л. А. Из жизни омонимов / Л. А. Булаховский // *Русская речь*. – Л. : Academia, 1928. – Т. 3. – С. 49.

22. Булыгина Т. В. Аномалии в тексте: проблемы интерпретации / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев // Логический анализ языка. Противоречивость и аномальность текста. – М. : Наука, 1990. – С. 213–216.
23. Буров А. Г. Из истории изучения западноевропейских заимствований в турецком языке: работы российских и украинских исследователей / А. Г. Буров // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 31. – С. 170–174.
24. Бюлер К. Теория языка: репрезентативная функция языка / К. Бюлер ; [пер. с нем.; общ. ред. Т. В. Булыгиной] – М. : Изд. группа “Прогресс”, 2000. – 501с.
25. Вакуленко М. О. Транслітерація українською латиницею: слов’янське коріння та національні особливості / М. О. Вакуленко // Компаративні дослідження слов’янських мов і літератур. Пам’яті академіка Леоніда Булаховського. Спец. вип. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2010. – С. 7–16.
26. Василевский А. П. О компрессии речи на разных уровнях // А. П. Василевский, Ю. М. Эмдина. – М. : 1967. – С. 37–38.
27. Вацлавик П. Прагматика человеческих коммуникаций / П. Вацлавик, Дж. Бивин, Д. М. Джексон ; [пер. с англ. А. Суворовой]. – М. : Эксмо-Пресс, 2000, – 320 с.
28. Виклюк І. В. Специфіка функціонування аббревіатур у сучасній турецькій пресі / І. В. Виклюк // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2013. – Вип. 46. – Ч. 1. – С. 210–218.
29. Виклюк І. В. Структурні особливості аббревіатур у сучасній турецькій мові / І. В. Виклюк // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. – Сімферополь, 2013. – Т. 26 (65). – №1. – Ч.1. – С. 383–388.
30. Виклюк І. В. Зародження та функціонування аббревіатур-омонімів у турецькій мові / І. В. Виклюк // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2014. – Вип. 50. – Ч. 1. – С. 149–154.
31. Выклюк И. В. Теоретические основы анализа аббревиатур в лингвистической науке (на материале турецкого языка) / И. В. Выклюк //

Вопросы тюркской филологии. Вып. X : Материалы Дмитриевских чтений. – М. : Издательство МБА, 2014. – С. 33–46.

32. Виклюк І. В. Теоретичні засади вивчення аббревіації (на матеріалі турецької мови) / І. В. Виклюк // Сходознавство. – К. : Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, 2014. – Вип. 65–66. – С. 43–55.

33. Выклюд И. В. Лингвопрагматические особенности функционирования аббревиатур в турецком языке / И. В. Выклюд // Science and Education a New Dimension. Philology. – Budapest, 2015. – Issue : 56. – № III (11). – P. 41–44.

34. Виноградов В. В. Об омонимии и смежных явлениях / В. С. Виноградов // Избранные труды. Исследования по русской грамматике. – М. : Наука, 1975. – С. 295–312.

35. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М., 2001. – 224 с.

36. Витгенштейн Л. Философские исследования / Л. Витгенштейн // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16 : Лингвистическая прагматика. – С. 79–128.

37. Витгенштейн Л. Философские работы. Феноменология. Германевтика. Философия языка / Л. Витгенштейн. – М. : Генезис, 1994. – 520 с.

38. Возна Р. Ф. Аббревіатури в діловому мовленні / Р. Ф. Возна // Культура слова. – К., 1981. – Вип. 23. – С. 48–50.

39. Волошин Е. П. Аббревиатуры в лексической системе английского языка : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Е. П. Волошин. – М., 1966. – 232 с.

40. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 1985. – 229 с.

41. Гармаш О. Л. Телескопія як спосіб утворення нових лексичних одиниць англійської мови та джерело утворення нових словотворчих елементів / О. Л. Гармаш // Вісн. Запоріз. держ. ун-ту. Серія : Філологічні науки. – 2003. – №2 – С. 50–55.

42. Гасанов А. А. Омонимия в азербайджанском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / А. А. Гасанов. – Баку, 1980. – 337 с.
43. Гениш Э. Грамматика турецкого языка. Фонетика, морфология, этимология, семантика, синтаксис, орфография, знаки препинания: Т. 3 : Служебные слова, послелогои, союзы и частицы, междотметия, аффиксы, предложение, правила орфографии, знаки препинания / Э. Гениш – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – С. 180.
44. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высшая школа, 1987. – 104 с.
45. Головин Б. Н. Омонимия в современном русском литературном языке / Б. Н. Головин // Вопросы преподавания современного русского языка в вузе. Материалы Горьковской межвузовской лингвистической конференции. – Горький : Горьковский гос. ун-т, 1960. – С. 67–73.
46. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : [навч. посіб. для філол. спец. вищ. закл. освіти] / В. О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – с. 130–207.
47. Горшунов Ю. В. Прагматика аббревиатуры : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / Ю. В. Горшунов. – М., 1999. – 32 с.
48. Грайс Г. П. Логика и речевое общение / Г. П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16 : Лингвист. прагматика. – М. : Прогресс, 1985. – С. 217–237.
49. Графова Т. А. Смысловая структура эмотивных предикатов / Т. А. Графова // Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности. – М. : Наука, 1991. – С. 67–99.
50. Гюль Р. История использования аббревиатур в русском и турецком языках / Р. Гюль // Вестник Орловского государственного университета. – О., 2012. – № 6 (26). – С. 294–297.

51. Гюль Р. Функционирование русских и турецких аббревиатур в публицистическом стиле / Р. Гюль // Международный аспирантский вестник. Русский язык за рубежом. – М., 2012. – №2 – С. 19–22.
52. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов / В. П. Даниленко // Исследования по русской терминологии : сборник статей. – М. : Наука, 1971. – С. 7–67.
53. Даниленко В. П. Русская терминология : опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко – М. : Наука, 1977. – 246 с.
54. Демьянков В. З. Текст и дискурс как термины и как слова обыденного языка. / В. З. Демьянков // Язык. Личность. Текст. Сб. ст. к 70-летию Т. М. Николаевой / Ин-т славяноведения РАН ; Отв. ред. В. Н. Топоров. М. : Языки славянских культур, 2005. – С. 34–55.
55. Деррида Ж. Структура, знак и игра в дискурсе гуманитарных наук / Ж. Деррида // Французская семиотика: от структурализма к пост-структурализму; пер. с фран., вступ. ст. Г. К. Косикова. – М. : Прогресс, 2000. – С. 407–427.
56. Дюжикова Е. А. Аббревиация сравнительно со словосложением: структура и семантика: на материале современного английского языка : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / Е. А. Дюжикова. – М., 1997. – 340 с.
57. Елдышев А. Н. Строение и мотивированность сокращённых слов (к проблеме взаимодействия формально-содержательных признаков в слове) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / А. Н. Елдышев. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореца, 1984 – 21 с.
58. Ельцов К. А. Аббревиация в русской и немецкой политической терминологии как проблема перевода : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / К. А. Ельцов. – М., 2005. – 20 с.
59. Журавлева О. В. Когнитивные модели языковой игры (на материале заголовков русских и английских публицистических изданий) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / О. В. Журавлева. – Барнаул, 2002. – 12 с.

60. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / В. И. Заботкина – М. : Высшая школа, 1989. – 126 с.
61. Заботкина В. И. Семантика и прагматика нового слова (на материале английского языка) : автореф дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / В. И. Заботкина. – М., 1991. – 51 с.
62. Зацний Ю. А. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови: навч. посіб. / Ю. А. Зацний , Т. О. Пахомова. – Запоріжжя : Вид-во Запоріз. ун-ту, 2001. – 242 с.
63. Земская Е. А. Русская речь / Е. А. Земская. – М., 1981. – 304 с.
64. Земская Е. А. Активные процессы современного словопроизводства. / Е. А. Земская // Русский язык конца XX столетия (1985–1995). – М. : Языки русской культуры, 1996. – 141 с.
65. Земская Е. А. Словообразование как деятельность. / Е. А. Земская – М. : КомКнига, 2005. – 224 с.
66. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование: учебное пособие / Е. А. Земская – М. : Флинта, 2009. – 323 с.
67. Ильченко Л. М. Компрессивное словообразование как один из способов реализации принципа языковой экономии : дис. канд. ... филол. наук : 10.02.04 / Л. М. Ильченко. – Пятигорск, 1994. – 190 с.
68. Ильясова С. В. Игра с внутренней формой слова как разновидность словообразовательной игры / С. В. Ильясова // Филологический вестник Рост. гос. ун-та. – Ростов н / Д, 2000. – №2. – С. 32–38.
69. Кайтукова Е. Г. Способы образования турецких экономических терминов / Е. Г. Кайтукова // Вопросы тюркской филологии, вып. 6: Материалы Дмитриевских чтений. – М. : Академия гуманитарных исследований. Институт стран Азии и Африки, 2006. – С. 49–63.
70. Кайтукова Е. Г. Лексико-семантические особенности турецкой экономической терминологии / Е. Г. Кайтукова // Вестник МГЛУ. Восточные языки. Серия : Лингвистика. – М. : МГЛУ, 2006. – Вып. 528. – С. 20–31.

71. Кара-Мурза Е. С. Дивный новый мир русской рекламы / Е. С. Кара-Мурза // Словарь и культура. К 100-летию С. И. Ожегова. – М., 2001. – С. 171–177.
72. Карпенко О. Ю. Структура індивідуального ергономічного фрейму / О. Ю. Карпенко // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2007. – Вип. 10. – С. 11–22.
73. Карцевский С. И. Из лингвистического наследия / С. И. Карцевский ; сост. И. И. Фужерон. – М. : Языки русской культуры, 2000. – 344 с.
74. Касьянова Л. Ю. Инициальная аббревиация в процессах неологизации русского языка / Л. Ю. Касьянова // Материалы международной научной конференции “Русская академическая неография (к 40-летию научного направления)”, (23–25 октября 2006 г.). – Санкт-Петербург : Изд-во “Лема”, Институт лингвистических исследований РАН, 2006. – С. 72–75.
75. Кенжебалина Г. Н. Лингвопрагматика. Учебное пособие для студентов и магистрантов филологических специальностей / Г. Н. Кенжебалина. – Павлодар : Кереку, 2012. – 121 с.
76. Кибрик А. Е. Лингвистические предпосылки моделирования языковой деятельности / А. Е. Кибрик // Моделирование языковой деятельности в интеллектуальных системах. – М. : Наука, 1987. – 280 с.
77. Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови / Н. Ф. Клименко. – К. : ІЗМН, 1998. – 182 с.
78. Кобозева В. М. Лингвопрагматический аспект анализа языка СМИ // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования: уч. пос. / отв. ред. М. Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – С. 100–115.
79. Коломієць Н. В. Лінгвістичні особливості організації гіпертексту інтернет-новин (на матеріалі англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Н. В. Коломієць ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 241 с.

80. Колос О. П. Лінгвопрагматичні особливості турецької фахової мови дипломатії : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13 / О. П. Колос. – Київ, 2013.– 15 с.
81. Кононов А. Н. Грамматика современного турецкого литературного языка / А. Н. Кононов. – Л. : Изд-во Академии наук СССР, 1956. – С. 157.
82. Кононов А. Н. Очерк истории изучения турецкого языка / А. Н. Кононов. – Л. : Наука, 1976. – 120 с.
83. Кононов А. Н. Реорганизация Турецкого лингвистического общества. Новое научное общество в Турции / А. Н. Кононов // Советская тюркология. – 1984. – № 3. – С. 75–83.
84. Косарева О. Г. Аббревиация в языке современной прессы (на материале французского, английского и русского языков : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / О. Г. Косарева. – Тверь, 2003. – 203 с.
85. Костомаров В. Г. Русский язык на газетной полосе / В. Г. Костомаров. – М.: Московский Государственный Университет, 1971. – 268 с.
86. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : [підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2004. – 368 с.
87. Кубрякова Е. С. Что такое словообразование: [учебное пособие] / Е. С. Кубрякова. – М. : Изд-во Наука, 1965. – 79 с.
88. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений: семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1981. – 200 с.
89. Кубрякова Е. С. О понятии дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике (обзор) / Кубрякова Е. С. // Дискурс, речь, речевая деятельность. Функциональные и структурные аспекты. – М. : ИНИОН РАН, 2000. – С. 7–25.
90. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Кубрякова Е. С. – М. : Наука, 1986. – 196 с.

91. Курченкова Е. А. Культурно-языковые характеристики текстов газетных объявлений (на материале английской и русской прессы) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Е. А. Курченкова. – Волгоград, 2000. – 159 с.
92. Лейчик В. М. Люди и слова. Как рождаются и живут слова в русском языке / В. М. Лейчик. – М. : Либроком, 2009. – 216 с.
93. Локота О. П. Аббревіація у дипломатичній термінології сучасної турецької мови / О. П. Локота // XIII сходознавчі читання А. Ю. Кримського. – К. : Національна академія наук України, Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського, 2009. – С. 98–100.
94. Локота О. П. Аббревіація як особливий спосіб утворення термінів у турецькому дипломатичному дискурсі / О. П. Локота // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 16. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. – С. 281–286.
95. Локота О. П. Лексичні запозичення з англійської мови у сучасну турецьку мову / О. П. Локота // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 26. – Ч. 2. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – С. 168–172.
96. Локота О. П. Ініціальна аббревіація як шлях створення лексичних інновацій у дипломатичній термінології турецької мови / О. П. Локота // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 29 – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 53 – 57.
97. Лотман Ю. М. Об искусстве / Ю. М. Лотман – СПб. : Искусство, 2000. – 198 с.
98. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М., 2003. – С. 363–372.
99. Малащенко М. В. Имя в парадигмах лингвопрагматики : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / М. В. Малащенко. – Ростов н / Д., 2003. – 294 с.
100. Маринова Е. В. Иноязычные слова в русской речи конца XX – начала XXI в.: проблемы освоения и функционирования : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01 / Е. В. Маринова. – М., 2008. – 509 с.

101. Мартине А. Принцип экономии в фонетических изменениях (проблемы диахронической фонологии) / А. Мартине. – М. : 1963. – 230 с.
102. Мартине А. Основы общей лингвистики. *Elements de linguistique generale* / А. Мартине – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 224 с.
103. Мартине А. Механизмы фонетических изменений: проблемы диахронической фонологии / А. Мартине [под ред. В. А. Звегинцева; пер. с фр. и предисл. А. А. Зализняка]. – М. : URSS, 2006. – 260 с.
104. Мацько О. М. Абревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах / О. М. Мацько // Мовознавство. – 2000. – №1. – С. 31–36.
105. Могилевский Р. И. Аббревиация как лингвистическое явление : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Р. И. Могилевский. – Тбилисси, 1966. – 32 с.
106. Моррис Ч. Основания теории знаков / Ч. Моррис // Семиотика: сб. переводов / [под ред. Ю. С. Степанова]. – М. : Радуга, 1982. – 230 с.
107. Моррис Ч. Основания теории знаков / Ч. Моррис // Семиотика: антология. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – С. 45–97.
108. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий. – Х. : Основа, 1993. – 256 с.
109. Мурясов Р. З. Словообразование и теория номинализации / Р. З. Мурясов // Вопр. языкознания. – 1989. – № 2. – 40 с.
110. Нелюба А. М. Номінативно-словотвірні можливості аббревіатур / А. М. Нелюба // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Харків, 2004. – Т. 10. – С. 233–241.
111. Нецименко Г. П. Динамика речевого стандарта современной публичной вербальной коммуникации : Проблемы. Тенденция развития / Г. П. Нецименко // Вопросы языкознания. – 2001. – №1. – С. 98–132.
112. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения / М. В. Никитин. – М. : Высшая школа, 1988. – 166 с.
113. Норман Б. Ю. Игра на гранях языка / Б. Ю. Норман. – М., 2006. – 345 с.

114. Ожегов С. И. Русский язык и советское общество. Проспект / С. И. Ожегов. – Алма-Ата, 1962. – 69 с.
115. Остин Дж. Л. Слово как действие / Дж. Л. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 27 : Теория реч. актов. – М. : Прогресс, 1986. – С. 22–130.
116. Павлов Г. В. Функционирование сокращений в современном немецком языке (номенклатурные и речевые сокращения) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Г. В. Павлов. – М., 1970. – 20 с.
117. Панкрац Ю. Г. Пропозициональные структуры и их роль в формировании языковых единиц разных уровней : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Ю. Г. Панкрац ; Ин-т языкознания РАН. – М., 1992. – 333 с.
118. Панфилов А. К. История становления публицистического стиля современного русского литературного языка : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01 / А. К. Панфилов. – М., 1974. – 42 с.
119. Пілик В. В. Мовна специфіка інформаційних жанрів турецької газети / В. В. Пілик // Мовні та концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – 2003. – Вип. 9. – С. 247–251.
120. Пілик В. В. Термінологічні одиниці газетно-публіцистичного стилю турецької мови та їхні стилістичні функції / В. В. Пілик // Східний світ. – 2011. – № 1. – С. 180–187.
121. Пілик В. В. Турецький газетний заголовок як елемент лінгвоструктури тексту та його залежність від типу повідомлення / В. В. Пілик // Мовні та концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – 2004. – Вип. 12. – С. 171–175.
122. Пирс Ч. С. Логические основания теории знаков / Ч. С. Пирс – СПб. : Алетейя, 2000. – 352 с.
123. Пищальникова В. А. Языковая игра как универсальный когнитивный механизм (к проблеме межкультурной коммуникации) / В. А. Пищальникова // Актуальные проблемы исследования языка: теория, методика, практика общения. – Курск, 2002. – С. 73–75.

124. Плющ М. Я. Словотворення та вивчення його в школі: [монографія] / М. Я. Плющ. – К. : Рад. школа, 1969. – 132 с.
125. Покровська І. Л. Явище омонімії у сучасній турецькій мові. / І. Л. Покровська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – С. 30–32.
126. Покровська І. Л. Лексико-семантична специфіка оповідань Османа Чевіксоґа / І. Л. Покровська. – Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2009. – № 15. – С. 12–17.
127. Поливанов Е. Д. Статті по общему языкознанию. / Е. Д. Поливанов. – М. : Наука, 1968. – 376 с.
128. Полякова В. Е. Вопросы лексики современного турецкого литературного языка : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / В. Е. Полякова – Л., 1953. – 19 с.
129. Пронина Е. Е. “Живой текст”: четыре стилиевых признака Net-мышления / Е. Е. Пронина // Вестник МГУ. – Сер.10 : Журналистика. 2001. – №6. – С. 74–80.
130. Рахимкулова Г. Ф. Игровая поэтика и игровая стилистика / Г. Ф. Рахимкулова // Филологический вестник РГУ. – 2000. – № 1. – С. 24–27.
131. Реформатский, А. А. Введение в языковедение / [под ред. В. А. Виноградова]. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 536 с.
132. Решетарова І. В. Словотворчі процеси як основа мовної гри в медійному дискурсі / І. В. Решетарова // Науковий вісник ВНУ ім. Л. Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. Р. II. Прагмалінгвістика. – 2011. – С.167–170.
133. Романов А. А. Прагматические особенности перформативных высказываний / А. А. Романов // Прагматика и семантика синтаксических единиц. – Калинин : Изд-во Калинин. ун-та, 1984. – С. 86–92.

134. Самохотская И. С. К вопросу о сложносокращенных словах современного французского языка / И. С. Самохотская // Уч. зап. МГПИ им. Ленина. – М., 1958. – Т. 126. – С. 201–208.
135. Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры / В. З. Санников. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 552 с.
136. Сахибгареева Л. Ф. Проблемы аббревиации в разноструктурных языках : деривационно-номинативные аспекты : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л. Ф. Сахибгареева . – Уфа, 1998. – 21 с.
137. Севортян Э. В. Морфологическое строение слова в связи с другими его характеристиками / Э. В. Севортян // Тюркологический сборник. – М., 1971. – С. 132–144.
138. Сегаль М. М. Аббревиация и аббревиатуры в современном английском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / М. М. Сегаль. – Л., 1965. – 24 с.
139. Селіванова О. О. Проблеми класифікації методів лінгвістики / О. О. Селіванова // Методи лінгвістичних досліджень: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – С. 180–186.
140. Сердюк М. Г. Аббревиатуры і співвідносні з ними слова та словосполучення / М. Г. Сердюк // Українське мовознавство. – К. : Вища шк., 1981. – Вип. 9. – С. 69–76.
141. Серль Дж. Р. Что такое речевой акт? Косвенные речевые акты. Классификация речевых актов / Дж. Р. Серль // Новое в зарубежной лингвистике.– М., 1986. – Вып. XVII. – С. 151–169.
142. Сіленко Н. В. Комунікативно-прагматичні функції виражальних засобів стилістичної семасіології (на матеріалі турецьких рекламних текстів) / Н. В. Сіленко // Мова і культура. – 2014. – Вип. 17. – Т. 1. – С. 510–516.
143. Сніховська І. Е. Функціонування мовної гри в умовно-реальному асоціативному полі / І. Е. Сніховська // Вісник Житомирського держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. – Житомир : Вид-во ЖДПУ, 2003. – Вип. 11. – С. 208–210.

144. Солганик Г. Я. Лексика газеты / Г. Я. Солганик – М. : Высшая школа, 1981. – 112 с.
145. Сорокін С. В. Практичний курс перекладу з турецької мови [Частина I. Переклад газетно-інформаційних текстів] / С. В. Сорокін. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2010. – 294 с.
146. Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики / Ф. де Соссюр // Праці з мовознавства ; [пер з фр. ; під ред. О. О. Холодовича]. – М. : Прогрес, 1977. – С. 31–269.
147. Стахеева А. В. Аббревиация: словопроизводство и словотворчество: на материале русского языка конца XX – начала XXI века : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / А. В. Стахеева. – Ростов н / Д., 2008. – 26 с.
148. Степанова М. Д. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М. Д. Степанова, В. М. Фляйшер. – М. : Высшая школа, 1984. – 263 с.
149. Стишов О. А. Нові аббревіатури в мові мас-медіа кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 33–40.
150. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця XX ст. (на матеріалі засобів масової інформації) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / О. А. Стишов. – К., 2003. – 230 с.
151. Столнейкер Р. С. Прагматика / Р. С. Столнейкер // Новое в зарубежной лингвистике ; [пер. з англ. В. В. Туровського]. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. XVI. – С. 419–438.
152. Суперанская А. В. Общая терминология: вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Либроком, 2012. – 248 с.
153. Супрун А. Е. Дуализм словообразования, диахрония и синхрония / А. Е. Супрун // Сопоставительное изучение словообразования славянских языков. – М., 1987. – 104 с.

154. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / И. П. Сусов. – Винница : Новая кн., 2009. – 271 с.
155. Сучасна українська літературна мова : лексика і фразеологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – 439 с.
156. Сучасна українська літературна мова : [підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. М. Я. Плющ. – К. : Вища шк., 2001. – 421 с.
157. Телешун К. О. Турецька фахова мова торгівлі : етнолінгвістичні та лінгвопрагматичні характеристики : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13 / К. О. Телешун ; НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського. – К., 2012. – 232 с.
158. Тышлер И. С. О структуре, семантике и частотности омонимов (на материале современного английского языка) / И. С. Тышлер // Язык и общество. – Саратов, 1967. – Вып. 1. – С. 14–31.
159. Ткачівська М. Р. Аббревіатури в художній літературі та стратегії їх перекладу / М. Р. Ткачівська // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. – 2013. – Вип. 39. – С. 241–244.
160. Тур О. М. Структурна специфіка ініціальних аббревіатур сучасної української мови / О. М. Тур // Філологічні науки : [зб. наук. пр.]. – 2011. – №8. – С. 116–120.
161. Турчак О. М. Активізація процесів розвитку оказіональної лексики в мові преси 90-х років ХХ століття / О. М. Турчак // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського університету, 2003. – Вип. 9. – С. 309–315.
162. Харченко В. К. Взаимодействие коннотативных признаков, означений в семантике слова / В. К. Харченко // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака. – Воронеж, 1983. – С.47–52.
163. Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский [пер. с англ. Б. Ю. Городецкой]. – М. : Изд-во Московского университета, 1972. – 126 с.

164. Чахоян Л. П. Особенности использования аргументации в средствах массовой информации (на материале американской прессы) / Л. П. Чахоян, В. Ю. Голубев // Проблемы семантики и прагматики : [сб. научн. тр.]. – Калининград, 1996. – С. 71–76.
165. Чекалина Е. М. Язык современной французской прессы : лексикосемантические аспекты / Е. М. Чекалина. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1991. – 173с.
166. Чудинов А. П. Политическая лингвистика / А. П. Чудинов – М. : Флинта : Наука, 2007. – 256 с.
167. Шадыко С. Аббревиатуры в русском языке (в сопоставлении с польским) : автореф. дис. ... д-ра. филол. наук : 10.02.01 / С. Шадыко. – М., 2000. – 45 с.
168. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию / Н. М. Шанский. – М., 1968. – 310 с.
169. Шаповалова Г. В. Інноваційні процеси в сучасному медіатексті (функціонально-лінгвістичні аспекти) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Г. В. Шаповалова. – Л., 2003. – 204 с.
170. Шевчук В. М. Производные военные термины в английском языке: аффиксальное словопроизводство / В. М. Шевчук. – М. : Воениздат, 1983. – 231 с.
171. Шелковина И. П. Обновление лексики современного немецкого языка путем аббревиации / И. П. Шелковина // Вестник МГУ. – Серия “Гуманитарные науки”. – 1996. – Вып. 6. – С. 117–119.
172. Ющук І. П. Українська мова: [підручник] / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2008. – 640 с.
173. Языковая деятельность в аспекте лингвистической прагматики : [сборник обзоров]. – М. : ИНИОН, 1984. – 222 с.
174. Якобсон Р. Избранные труды : [сборник трудов] / Р. Якобсон. – М. : Прогресс, 1985. – 305 с.

175. Ярмашевич М. А. Образование и функционирование аббревиатуры в газетно-публицистическом и научном стилях (к проблеме соотношения кода и текста) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / М. А. Ярмашевич. – Саратов, 1990. – 17 с.
176. Ярмашевич М. А. Исторические изменения в лексике флективных языков (аббревиация) / М. А. Ярмашевич // Language and Literature. – Тюмень : Тюмен. гос. ун-т, 2002. – Вып. 17. – С.16–17.
177. Яшнов П. А. Особенности перевода аббревиатур / П. А. Яшнов. – М., 2005. – С. 77–79.
178. Akalın Ş. Bilişim Türkçesi / Ş. Akalın. – Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları, Eylül 2002. – S. 472–481.
179. Akalın Ş. 30. Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu / Ş. Akalın. – Ankara : Türk Dili dergisi, Temmuz 2002. – S. 607.
180. Aksoy Ö. A. Gelişen ve özleşen dilimiz / Ö. A. Aksoy // Türk dil kurumu yayınları [4 baskı (genişletme ve eklemelerle)]. – Ankara : AÜ basımevi, 1975. – 111 s.
181. Aksu T. Türk Dil Kurumunun sözlük çalışmaları 1932 – 2002 / T. Aksu // Türk Dili. – 2002. – № 607. – S. 140–174.
182. Altıparmak A. Türkçe – İngilizce Ticari Yazışma El Kitabı / A. Altıparmak. – İstanbul : Novaprint Basımevi, 1993. – S. 367.
183. Arsal S. M. Türk Dili İçin / S. M. Arsal. – Ankara, 1930. – 517 s.
184. Atabay N. Türkçe’de kısaltmalar sorunu / N. Atabay, A. Çam, S. Özel. – Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980. – 608 s.
185. Balcı T. Kürzungen İm Türkischen / T. Balcı // Turkish Studies. – Ankara, summer 2013. – Volume 8 / 8 – P. 215–224.
186. Balyemez S. TDK İmlâ / Yazım Kılavuzlarının Kısaltmalar Bölümleri Üzerine Bir Değerlendirme / S. Balyemez // Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. – 2012. – Bartın-Türkiye. – Cilt 1. – Sayı 1. – S. 41–57.

187. Bradley H. The Making of English / H. Bradley. – London : Macmillan Limited, 1946. – 240 p.
188. Brunot F. Précis de grammaire historique de langue française / F. Brunot. – P. : Masson, 1899. – 608 p.
189. Cohen M. Extraits de Instructions d'enquête linguistique / M. Cohen // Langage et société. – juin 2009. – № 128. – P. 13–30.
190. Develi H. Osmanlı Türkçesi Grameri I / H. Develi. – Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011. – 440 s.
191. Dilaçar A. Türk Diline Genel Bakış / A. Dilaçar. – Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi. – 1963. – 270 s.
192. Ercilasun A. Türkçe'nin Yapısına Uygunluk Bakımından Radyo Ve Televizyon Yayınlarında Kullanılan Türkçe. Radyo Ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı İçinde / A. Ercilasun. – Ankara : TRT Eğitim Dairesi. – S. 31–36.
193. Erengül A. Anesteziyoloji ve Reanimasyon: Bilim Dalında Terim ve Kısaltmaları / A. Erengül. – İstanbul : Osman Aykaç Matbaası, 1983. – 112 s.
194. Erkan M. Türkçede kısaltmalar ve bu alandaki çalışmalar / M. Erkan. – Ankara : Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. – 2016. – C. 9. – Sayı 42 – s. 161–169.
195. Ersoylu H. Batı kaynaklı kelimelerin kullanımında alan genişlemesi / H. Ersoylu // Türk Dili. – 2000. – № 586. – S. 331–345.
196. Fleischer B. Activation of human T-lymphocytes. II. Involvement of the T3 antigen in polyclonal T cell activation by mitogenic lectins and oxidation / B. Fleischer. – Eur. J. Immunol. 14. – 748 p.
197. Gilliéron J. Pathologie et therapeutique verbale / J. Gilliéron. – Paris, 1921. – P. 78.
198. Godel R. L'école saussurienne de Genève: Trends in European and American linguistics 1930—1960 / R. Godel. – Utrecht -Antw., 1963. – P. 294–299.
199. Gürsoy-Naskali E. Türkiye Türkçesinde Büyük Harfli Kısaltmalar (Akronimler) / E. Gürsoy-Naskali. – İstanbul : Yesevi Yayınları, 1995. – S. 77–90.

200. Hamit S. A. . Çağdaş Türkçede yabancı dillerin etkisi / S. A. Hamit. // Türk Dili. – 1992. – № 485. – S. 951–960.
201. Hamza Z. Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları / Z. Hamza // Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi. – Ankara : TDK Yayınları, Eylül 1991. – № 477. – S. 224–227.
202. Hengirmen M. Türkçe Dilbilgisi / M. Hengirmen. – Ankara : Engin Yayınları, 1998. – 619 s.
203. Heyd U. Language reform in modern Turkey / U. Heyd // Jerusalem : Israel Oriental society. – 1954. – 116 p.
204. Hymes D. Models of the Interaction of Language and Social Life / D. Hymes // Directions in Sociolinguistics: the Ethnography of Communication. – New York : Holt, Rinehart and Winston, 1972. – P. 35–71.
205. International Phonetic Association. Handbook of the International Phonetic Association : a guide to the use of the International Phonetic Alphabet. – Cambridge : Cambridge University Press, – 2006. – P. 194–196.
206. Jespersen O. Modern English grammar on historical principle: [monography] / O. Jespersen. – Lnd., 1946. – Part VI. – 570 p.
207. Kalfa M. Dilimizde Kısaltmalar Sorunu / M. Kalfa. – Ankara : Osmanlı Araştırmaları Yayınları, 2005. – s. 201–207.
208. Kalpsüz T. Türk Hususi Hukukunda Atıf Usulleri ve Kısaltmalar / T. Kalpsüz, T. Akıntürk, E. Kuntalp. – Ankara : Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1964. – 100 s.
209. Kâmile I. Dilde değişme ve gelişme açısından türk dil devrimi / İ. Kâmile. – Ankara : Türk dil kurumu yayınları, 1976. – 126 s.
210. Karataş M. Türkçede İletişim Sorunları ve Nedenleri / M. Karataş // Türk Dili Araştırmaları Yıllığı BELLETEN. – 2008 / 1 – Ankara : TDK Yayınları. – S. 81–99.
211. Kocaman A. Kitle İletişim Araçlarında Dil Kullanımının Boyutları. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı İçinde / A. Kocaman. – Ankara, TRT Eğitim Dairesi, S. 41–48.

212. Korkmaz Z. Batı kaynaklı yabancı kelimeler ve dilimiz üzerindeki etkileri / Z. Korkmaz // Türk Dili Üzerine Araştırmalar. – Ankara : TDK Yay., 1995. – № 524. – S. 843–858.
213. Laird C. The Word. A Look at the Vocabulary of English / C. Laird. – New York : Simon and Schuster, 1981. – 332 p.
214. Levend A. S. Yabancı kelimeler salgını / A. S. Levend // Türk Dili. – 1965. – № 171. – S. 157–159.
215. Leech G. The Principles of Pragmatics / G. Leech. – London : Longman, 1983. – 285 p.
216. Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation. / H. Marchand. – Weisbaden ,1966. – 400 p.
217. Mazon A. Lexique de la guerre et de la revolution en Russie (1914-1918) / A. Mazon. – Paris : E. Champion, 1920. – 88 p.
218. McKnight C. H. Modern English in the Making / C. H. McKnight. – New York – London, 1927. – 320 p.
219. Melek S. Savunma Sanayiinde Kullanılan Kısaltmalar = Selected abbreviations-acronyms for defense industry / S. Melek. – Ankara : FMCNUROL, 1996. – 98 s.
220. Muallim N. Lügat-i Naci / N. Muallim, İ. Müstecabizade. – İstanbul : Çağrı Yayınları, 1987. – 976 s.
221. Nazima A. Mükemmel Osmanlı Lugatı. / A. Nazima, R. Faik. – Ankara : Türk Dil Kurumu Yayını, Nisan 2009. – 874 s.
222. Nevzat Ö. Yabancı dillerin Türk Dili ve kültürü üzerindeki etkileri / Ö. Nevzat // Türk Dili. – 1996. – № 537. – S. 257–264.
223. Nyrop K. Grammaire historique de la langue française / K. Nyrop // Formation des mots. – Copenhague : Gyldendalske Boghandel, 1908.– T.3. – 459 p.
224. Özdemir E. Dil Devrimimiz / E. Özdemir. – Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi. – 2. ve 3. bs. – 1969. – 85 s.
225. Özkan M. Kitle İletişim Araçlarında Türkçe Kullanım Sorunu / M. Özkan // III. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı. – Ankara, 1999. – S. 871–881.

226. Öztürk S. Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi / S. Öztürk. – İstanbul : Osmanlı Araştırmaları Yayınları, 1996. – 487 s.
227. Packard V. Las formas ocultas de la propaganda / V. Packard. – Buenos Aires : Editorial 18a ed. Sudamericana, 1992. – 319 p.
228. Passy P. Etudes sur les changements phonetiques et leur caracteres / P. Passy. – Paris, 1890–1891. – 270 p.
229. Pyles T. The origins and development of the English language / T. Pyles. – New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1964. – 388 p.
230. Sami. Ş. Kamus-i Türki / Ş. Sami. – İstanbul : Çağrı Yayınları, 2014. – 1590 s.
231. Sayılı A. Bilim kültür ve öğretim dili olarak Türkçe / A. Sayılı. – Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1978. – 599 s.
232. Seydi A. Resimli Kamus-ı Türki / A. Seydi. – İstanbul : Matbaa-i Kütübhan-e-i Cihan, 1927. – 1132 s.
233. Sunden K. Contributions to the studies of elliptical words in modern English / K. Sunden. – Uppsala, 1904. – 233 p.
234. Tarım R. Atatürk ve Türk dili / R. Tarım // Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. – Ankara, Summer 2013. – Volume 8 / 9. – S. 95–103.
235. Üstünova M. İş Yeri Adlarında Türkçenin Kullanımı Turkish Studies / M. Üstünova, K. Üstünova, H. Aydın, G. Berberoğlu, N. Akgün // Türkoloji Araştırmaları. – 2010. – Sayı 5/1. – S. 1390–1419.
236. Vanderveken D. Meaning and Speech Acts / D. Vanderveken. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 241 p.
237. Wells R. Acronymy. In: For Roman Jakobson / R. Wells. – Mouton : The Hague, 1956. – P. 662–667.
238. Wunderlich D. Questions about questions / D. Wunderlich // Crossing the boundaries in Linguistics. – Reidel, 1981. – P. 131–158.

239. Yıldız H. Türk dilinde kısaltmalar üzerinde bir inceleme: uzun lafın kısası / H. Yıldız // Türk kültürü araştırmaları armağan dizisi. – Ankara. – Sayı 01.– 2010. – S. 259–282.

СЛОВНИКИ ТА ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ

240. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Изд. 5-е, стереотипное. – М. : Едиториал УРСС, 2010. – 576 с.

241. Большой турецко-русский словарь / [ред. А. Н. Баскаков и др.]. – М., 1998. – 960 с.

242. Вакарюк Л. О. Український словотвір у термінах. Словник-довідник / Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо. – Тернопіль : Джура, 2007. – 260 с.

243. Виклюк І. Турецько-український словник-довідник аббревіатур та скорочень / І. Виклюк, В. Підвойний – К. : Київський університет, 2012. – 51 с.

244. Клименко Н. Ф. Українська мова : [енциклопедія] / [редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.] – К. : Укр. енцикл., 2004. – 824 с.

245. Ковалів.Ю. А. Літературознавча енциклопедія / Ю. А. Ковалів. – Київ : Видавничий центр “Академія”, 2007. – Т. 2. – 621 с.

246. Миртоджиев М. М. Словарь омонимов узбекского языка // М. М. Миртоджиев. – Ташкент, 1964. – 93с.

247. Новий тлумачний словник української мови у 4 т. 42000 сл. / [уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Аконіт, 1998. – Т. 3. – 927 с.

248. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 72500 слов и 7500 фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – [4-е изд.]. – М. : Азбуковник, 1997. – 943 с.

249. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2006. – 716 с.

250. Adal E. Türkçe-İngilizce Hukuk ve Ticaret Terimleri ve Kısaltmalar Sözlüğü / E. Adal. – Ankara : Aytemiz Kitabevi, 1968. – 118 s.
251. Adalı O. Ana Yazım Kılavuzu / O. Adalı, A. Bayaz, M. Deligönül, B. Göğüş ve b.– İstanbul : Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti, 2015. – 325 s.
252. Akalın Ş. Türkçe Sözlük / Ş. Akalın. –Ankara : TDK Yayınları, 2005. – 10. baskı. – 1320 s.
253. Akalın Ş. Yazım Kılavuzu / Ş. Akalın. – Ankara : TDK Yayınları, 2008. – 505 s.
254. Akalın Ş. Anlam ve Okunuşlarıyla Hayatımızdaki Kısaltmalar Sözlüğü / Ş. Akalın – Ankara : TRT Yayınları, 2014. – 803 s.
255. Aydın E. D. Bilgisayar, Bilgi İşlem ve Telekomünikasyon Kısaltmalar Sözlüğü, 2. bs. / E. D. Aydın. – İstanbul : Yalın Yayıncılık, 2007. – 956 s.
256. Aysan A. Kısa adlar ve Kısaltmalar Sözlüğü / A. Aysan, S. Tuncay, İ. Gönülal. – Ankara : Doruk Yayınları, 1992. – 280 s.
257. Başol K. Ulusal ve Uluslararası Kısaltmalar / K. Başol. – İzmir : Karınca Matbaacılık Kol. Şti, 1977. – 47 s.
258. Bayar N. Açıklamalı Yeni Kelimeler Sözlüğü / N. Bayar. – Ankara : Yayınları, 2006. – 395 s.
259. Ceyhan A. Avrupa Topluğu Terimleri Sözlüğü / A. Ceyhan. – İstanbul : Afa Yayınları, 1991. – 120 s.
260. Çobanlı C. Ulusal ve Uluslararası Kısaltmalar ve Kısa Adları / C. Çobanlı. – İstanbul : Dharma Yayınları, 2001. – 301 s.
261. Demiray K. Batı dilleri sözcüklerine karşılıklar kılavuzu / K. Demiray. – Türk dil kurumu yayınlan. – Ankara : Ankara üniversitesi basımevi, 1972. – 71 s.
262. Emir İ. Türkçe Çevirileri ile İngilizce-Fransızca Kısaltmalar Sözlüğü / İ. Emir. – Ankara : Saypa Yayınları, 1994. – 289 s.
263. Ekonomik Forum Dergisi (Ekim 2012). – Ankara, 2012. – 130 s.
264. Fidan B. Kısaltmalar Sözlüğü / B. Fidan – İstanbul : Om Yayınları, 2002. – 250 s.

265. Güray C. Kısa Adlar Sözlüğü / C. Güray – İstanbul : ALFA Yayınları, 1998. – 389 s.
266. Hatiboğlu V. Hikmet. Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü. – Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969. – 128 s.
267. Hatiboğlu V. Dilbilgisi terimleri sözlüğü / V. Hatiboğlu. – Ankara : Türk Dil Kurumu Yayını, 1972. – S. 62.
268. İmla Kılavuzu – Ankara : TDK Yayınları , 1988 – 340 s.
269. İtkib Hedef Dergisi (15 Şubat – 19 Mart 2013). – İstanbul, 2013. – 150 s.
270. Köklügiller A. Yazım, noktalama ve kısaltmalar sözlüğü / A. Köklügiller. – İstanbul : Kaya Yayınları, 1990. – 191 s.
271. Mete Ş. Hayatımızdaki Kısaltmalar Sözlüğü / Ş. Mete. – Ankara : TRT Yayınları, 2014. – 256 s.
272. Pir M. Kısaltmalar Sözlüğü / M. Pir. – Ankara : kendi yayını, 1980. – S. 159.
273. Sigorta B. İngilizce-Türkçe Açıklamalı Sigorta Sözlüğü ve Kısaltmalar / B. Sigorta, İ. Yalter. – İstanbul : Başak Sigorta Yayınları, 1990. – 161 s.
274. Sönmezoğlu F. Uluslararası İlişkiler Sözlüğü / [derl. F. Sönmezoğlu, D. Ü. Arıboğan, G. Ayman, B. Dedeoğlu]. – İstanbul : Der Yayınları, 1992. – 469 s.
275. Şimşir B. Türkçe Kısaltmalar Sözlüğü / B. Şimşir. – Ankara : Yargı Yayınları, 2005. – 469 s.
276. Tefvik İ. H. Kısaltmalar Lugati / İ. H. Tefvik. – İstanbul : Universum Matbaası. – 1.c. – 1932. – 76 s.
277. Topaloğlu A. Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü / A. Topaloğlu. – İstanbul : Ötüken Yayınları, 1989. – 228 s.
278. Türkçe sözlük / [edit. T. Öztürk ve başk.]. – İstanbul : Ema Kitap, 2016. – 671 s.
279. Vardar B. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. – İstanbul : Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2002. – 216 s.
280. Yeni Yazım Kılavuzu / – Ankara : TDK Yayınları, 1965. – 320 s.
281. Yeni Yazım Kılavuzu / [haz. R. Toparlı ve başk.]. – Ankara : TDK Yayınları, 1975. – 348 s.

282. Yazım Kılavuzu / [Haz. Ő. H. Akalın ve baŐk.]. – Ankara : TDK Yayınları, 1988. – 320 s.
283. Yazım Kılavuzu / [Haz. Ő. H. Akalın ve baŐk.]. – Ankara : TDK Yayınları, 2005. – 460 s.